T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

Z-KÜTÜPHANE TASARIMININ KULLANICI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: KOCAELİ İLİNDEKİ OKUL KÜTÜPHANELERİ ÖRNEĞİ

Zehra SOKUR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doktor Öğretim Üyesi Hilal ÇİFTÇİ

Çankırı – 2020

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

Z-KÜTÜPHANE TASARIMININ KULLANICI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: KOCAELİ İLİNDEKİ OKUL KÜTÜPHANELERİ ÖRNEĞİ

Zehra SOKUR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doktor Öğretim Üyesi Hilal ÇİFTÇİ

Çankırı – 2020

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Bilimsel Etik Bildirimi i
Tez Kabul ve Onay ii
Önsöz iii
Özet iv
Summary v
Kısaltmalar vi
Tablo Listesi vii
Şekil Listesi viii
Resim Listesi ix
1. BÖLÜM: GİRİŞ 1
1.1. Araştırmanın Problemi, Amacı ve Hipotezi 2
1.2. Araştırmanın Kapsamı 3
1.3. Sınırlılıklar 3
1.4. Yöntem 3
1.5. Kavramsal Çerçeve 5
1.6. Kaynaklar 5
2. BÖLÜM: EĞİTİM VE OKUL KÜTÜPHANELERİ 7
2.1. Eğitim 7
2.1.1. Okuma Alışkanlığı ve Okuma Kültürü 8
2.1.2. Okuma Alışkanlığının Ülke Kalkınmasına Etkisi 11
2.1.3. Okuma Alışkanlığı ve Aile 12
2.1.4. Pasif –Aktif Eğitim Sistemleri 13
2.1.4.1. Eğitim Kalitesini Ölçen Uluslararası Programlar 16
2.1.4.1.1. PISA (Programme for International Student Assessment-Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı) 16
2.1.4.1.2. PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study - Uluslararası Okuma Becerilerinde Gelişim Projesi) 17
2.1.4.1.3. TIMSS: (Trends in International Mathematics and Science Study-Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması) 18
2.2. Okul Kütüphanesi 19
2.2.1. Okul Kütüphanesinin Önemi 22
2.2.2. Çocuk ve Kütüphane 25

3. BÖLÜM: OKULLARDA Z-KÜTÜPHANELER 27
3.1. Z-Kuşağı 27
3.2. Zenginleştirilmiş Kütüphane (Z-kütüphane) 28
3.2.1. Z-kütüphane Unsurları 35
3.2.1.1. Modern Tasarımı 35
3.2.1.2. Renk Uyumu 38
3.2.1.2.1. Ana-Ara Renkler 39
3.2.1.2.2. Sıcak-Soğuk Renkler 40
3.2.1.2.3. Renklerin Mekânlarda Kullanımı 41
3.2.1.2.4. Renklerin Z-kütüphanede Kullanımı ve Psikolojik Etkileri 41
3.2.1.3. Mobilyalar 45
3.2.1.4. Teknolojik Alt Yapısı 46
3.2.1.5. Çeşitli Oyunlar 47
3.3. Z-kütüphane ile Klasik Okul Kütüphanesi Arasındaki Farklar 48
3.4. Kocaeli İlinde Bulunan Z-Kütüphaneler 49
3.4.1. Araştırma Dâhilinde Olan Okul Kütüphaneleri 53
3.4.2. Görüşme ve Gözlemlerin Değerlendirilmesi 53
3.4.3. Z-kütüphane Görüşme Sonuçları 54
3.4.4. Klasik Okul Kütüphanesi Görüşme Sonuçları 57
3.4.5. İzlenimler ve Genel Değerlendirme 60
4. BÖLÜM: BULGULAR ve DEĞERLENDİRME 65
4.1. Anket Verileri 65
4.1.1. Çalışmaya Katılan Öğrencilere İlişkin Bulgular 65
4.1.2. Çalışma Grubu Ebeveynlerinin Eğitim Durumuna İlişkin Bulgular 66
4.1.3. Eğitim Kademesine Göre Okul Kütüphanelerinin Kullanım Sıklığına İlişkin Bulgular 68
4.1.4. Cinsiyete Göre Okul Kütüphanelerinin Kullanım Sıklığına İlişkin Bulgular 69
4.1.5. Okul Kütüphanelerini Kullanım Amacına İlişkin Bulgular 70
4.1.6. Okul Kütüphanelerinde Bulunan Bilgisayarların Kullanım Amacına İlişkin Bulgular 71
4.1.7. Okul Kütüphanelerinde İnternet Bağlantısı Olup Olmadığına İlişkin Bulgular 73
4.1.8. Okul Kütüphanelerinin Açık Olduğu Saatlere İlişkin Bulgular 73

4.1.9. Kütüphane Alanlarına İlişkin Bulgular 74
4.1.10. En Çok Okunan Kitap Türüne İlişkin Bulgular 76
4.1.11. Öğrencilerin Kütüphanelerinden Ödünç Aldıkları Kitap Sayısına İlişkin Bulgular 77
4.1.12. Cinsiyet Değişkenine Bağlı, Ödünç Alınan Kitap Sayısına İlişkin Bulgular 78
4.1.13. Kütüphane Kaynaklarının Yeterliliğine İlişkin Bulgular 79
4.1.14. Z-kütüphane Kullanıcılarının Kütüphane Kaynaklarını Tercih Türüne İlişkin Bulgular 80
4.1.15. Klasik Okul Kütüphanelerindeki Dijital Kaynak Durumuna İlişkin Bulgular 80
4.1.16. Okul Kütüphanesi Kullanıcılarının Halk Kütüphanesine Üyelik Durumuna İlişkin Bulgular 81
4.1.17. Okul Kütüphanelerinin Aydınlatma ve Havalandırmasına İlişkin Bulgular 81
4.1.18. Okul Kütüphanelerinin Bulunduğu Kat Durumuna İlişkin Bulgular 82
4.1.19. Okul Kütüphanelerindeki Raf Boyutunun Öğrencilere Uygunluğuna İlişkin Bulgular 83
4.1.20. Okul Kütüphanesi Kullanıcılarının Memnuniyet Durumuna İlişkin Bulgular 84
4.1.21. Z-kütüphanelerdeki Bilimsel İçerikli Tabloların Etkisine İlişkin Bulgular 85
4.1.22. Z-kütüphanenin Dikkat Çekici Özelliklerine İlişkin Bulgular 85
4.1.23. Z-kütüphane Tasarımının Etkilerine İlişkin Bulgular 86
4.1.24. Z-kütüphane Tasarımının Kütüphane Algısı Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular 87
4.1.25. Klasik Okul Kütüphanesinin Tasarımına İlişkin Bulgular 88
4.1.26. Z-kütüphanede Bulunan Çalışma Alanlarının Öğrenci Üzerindeki Etkisine Yönelik Bulgular 89
4.1.27. Klasik Okul Kütüphanelerinde Çalışma Alanlarının Durumuna İlişkin Bulgular 90
4.1.28. Kullanıcıların Okul Kütüphaneleri İçin Tavsiyeleri 90
5. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER 95
5.1. Sonuç 95
5.1.1. Alt Problemlerin Yanıtları 103
5.2. Öneriler 105

KAYNAKÇA.....109
EKLER.....120
ÖZGEÇMİŞ.....133

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *'Z-Kütüphane Tasarımının Kullanıcı Üzerindeki Etkisi: Kocaeli İlindeki Okul Kütüphaneleri Örneği'* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

27 / 01/ 2020

Zehra SOKUR

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Zehra SOKUR tarafından hazırlanan *Z-Kütüphane Tasarımının Kullanıcı Üzerindeki Etkisi: Kocaeli İlindeki Okul Kütüphaneleri Örneği* başlıklı bu çalışma, …….. tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliği/oy çokluğuyla]* başarılı bulunarak jürimiz tarafından Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan	: Prof. Dr. Coşkun POLAT	İmza: ……..
Danışman	: Dr. Öğr. Üyesi Hilal ÇİFTÇİ	İmza: ……..
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Huriye ÇOLAKLAR	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 202... tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 'Okullar Hayat Olsun' projesi kapsamında hayata geçirdiği Z-Kütüphaneler (Zenginleştirilmiş Kütüphane), tasarım unsurları ve teknolojik alt yapısı ile öğrencilerin klasik okul kütüphanesi algısını değiştirmekte ve kütüphane kullanım amacını çeşitlendirmektedir. Bu çalışma, Z-kütüphane tasarımının öğrenciler üzerinde etkisi olup olmadığını saptamak amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla, Z-kütüphaneler ile klasik okul kütüphaneleri incelenmiş ve çalışmaya klasik okul kütüphanesi kullanıcıları da dâhil edilerek iki okul kütüphanesi türünün öğrenci üzerindeki etkisi karşılaştırma yapılarak ele alınmıştır.

Üzerimde emeği olan tüm öğretmenlerime, çalışmamda emeği geçen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Hilal ÇİFTÇİ, Prof. Dr. Coşkun POLAT'a, Dr. Öğr. Üyesi Huriye ÇOLAKLAR'a ve aileme teşekkür ederim.

27 / 01/ 2020

Zehra SOKUR

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Z-Kütüphane Tasarımının Kullanıcı Üzerindeki Etkisi: Kocaeli İlindeki Okul Kütüphaneleri Örneği
Tezin Yazarı: Zehra SOKUR
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hilal ÇİFTÇİ
Anabilim Dalı: Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı
Kabul Tarihi : 27 / 01/ 2020
Sayfa Sayısı : 16 (ön kısım) + 120 (tez) + 13 (ekler)
Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki okullarda 2014 yılı itibariyle kurulmaya başlanan Z-Kütüphaneler, klasik okul kütüphanesinden farklı unsurları ile dikkat çekmektedir. Renkli ve modern tasarımı, teknolojik alt yapısı, hizmet çeşitliliğiyle klasik okul kütüphanesi algısını değiştirmektedir. Bu çalışma, Z-kütüphane tasarımının öğrenciler üzerinde etkisi olup olmadığına yanıt aramak amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla klasik okul kütüphanesi kullanıcıları da çalışmaya dâhil edilmiş ve Kocaeli ilinde bulunan 4 Z-kütüphane ile 5 klasik okul kütüphanesi karşılaştırmalı olarak incelenmiş, çalışmaya 315 öğrenci katılmıştır. Betimleme yöntemiyle yürütülen çalışmada veri toplama aracı olarak anket tekniğinden yararlanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS programı ile analiz edilerek değerlendirilmiştir. *Araştırmanın sonunda, Z-kütüphane kurulumunda esas alınan teknik şartname kurallarına büyük oranda uyulduğu, modern tasarımın ve renkli olmasının en dikkat çeken unsur olduğu ve kütüphaneyi eğlenceli hale getirdiği, Z-kütüphanenin klasik okul kütüphanesine göre daha sık kullanıldığı, kütüphane kullanım alanı ile raf uzunluklarının kendileri için uygun olduğu, kütüphane algılarının değiştiği, ders çalışma isteklerinin arttığı sonuçlarına varılmıştır.*
Anahtar Kelimeler: Kütüphane, Z-Kütüphane, Zenginleştirilmiş kütüphane, kütüphane tasarımı, okul kütüphanesi

Çankırı Karatekin University, Institute of Social Sciences, Abstract of Master's Thesis

The title of Thesis: The Effect of Z-Library Design on the User: Case Study of School Libraries in Kocaeli Province
Author of Thesis : Zehra SOKUR
Supervisor: Assist. Prof. Dr. Hilal ÇİFTÇİ
Department: Information and Records Management
Acceptance Date: 27 / 01/ 2020
Pages : 16 (Prefix) + 120 (Thesis)+ 13(Appendix)
Z-Libraries, which have been established since 2014 in the schools by the Ministry of National Education, are prominently different from the classic school libraries with their particular elements. Z-Libraries have changed the perception of the classic school libraries by their colourful and modern design, technological substructure and various games. The present study aims to answer whether Z-library design has an effect on students. For this purpose, classic school library users were involved in the study as well, and 4 Z-libraries and 5 classic school libraries in Kocaeli province were assessed comparatively. 315 students have participated in the survey. In the conducted study by description method, to collect data, questionnaire technique was used. The collected data were analysed using SPSS. *As the summary of conclusions, the Z-libraries to a large extent are established based on the technical specifications, colourful and modern design are the prominent elements which make the Z-libraries entertaining, Z-libraries are used more often than classic school libraries, the Z-libraries usage area and shelf lengths are convenient for the users, the users' perception of library have changed and their desire to study has increased.*
Keywords: Library, Z-Library, Developed Library, Library Design, School Library

KISALTMALAR

Z-Kütüphane:Zenginleştirilmiş Kütüphane

TÜİK :Türkiye İstatistik Kurumu

PISA :Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı

PIRLS :Uluslararası Okuma Becerilerinde Gelişim Projesi

TIMSS :Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması

OECD :Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü

IFLA :Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu

ALA :Amerikan Kütüphane Derneği

MEB :Milli Eğitim Bakanlığı

BBY :Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

IEA :Uluslararası Eğitim Başarılarını Değerlendirme Kuruluşu

TÜBİTAK :Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

OKY :Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği

OKSY :Okul Kütüphaneleri Standart Yönergesi

ZKTŞ :Z-Kütüphane Kurulumu ve Donatımına İlişkin Teknik Şartname

vd. : Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler

Bkz. : Bakınız

TABLO LİSTESİ

Tablo No **Sayfa**

Tablo 3.1: Z-kütüphanelerinden alınan veriler 54
Tablo 3.2: Klasik okul kütüphanelerinden alınan veriler 58
Tablo 4.1: Çalışmaya katılan öğrencilerin dağılımı 66
Tablo 4.2: Anne-baba eğitim durumları 67
Tablo 4.3: Eğitim kademesine göre okul kütüphanelerinin kullanım sıklığı 68
Tablo 4.4: Cinsiyete göre okul kütüphanelerinin kullanım sıklığı 69
Tablo 4.5: Okul kütüphanelerini kullanım amacı 70
Tablo 4.6: Bilgisayarların kullanım amacı 72
Tablo 4.7: Okul kütüphanelerinde internet bağlantısı durumu 73
Tablo 4.8: Okul kütüphanelerinin açık olduğu saatlerin yeterliliği 74
Tablo 4.9: Kütüphane alanının yeterliliği 74
Tablo 4.10: En çok okunan kitap türü 76
Tablo 4.11: Öğrenci kademesine göre aylık ödünç alınan ortalama kitap sayısı 77
Tablo 4.12: Öğrenci cinsiyetine göre aylık ödünç alınan ortalama kitap sayısı 78
Tablo 4.13: Kütüphane kaynaklarının yeterliliği 79
Tablo 4.14: Z-kütüphane kaynaklarını tercih türü 80
Tablo 4.15: Klasik okul kütüphanesinde dijital kaynakların durumu 80
Tablo 4.16: Halk kütüphanelerine üyelik durumu 81
Tablo 4.17: Okul kütüphanesinin aydınlık ve havadar olması durumu 82
Tablo 4.18: Kütüphanenin bulunduğu kat durumu 82
Tablo 4.19: Raf yüksekliğinin uygunluğu 83
Tablo 4.20: Okul kütüphanesinin önerilip önerilmeyeceği 84
Tablo 4.21: Bilimsel içerikli panoların hissettirdikleri 85
Tablo 4.22: Z-kütüphanenin en dikkat çeken özelliği 86
Tablo 4.23: Z-kütüphanenin iç açıcı tasarımın hissettirdikleri 87
Tablo 4.24: Z-kütüphane tasarımının kütüphane algısını değiştirip değiştirmediği 88
Tablo 4.25: Klasik kütüphane kullanıcılarının modern kütüphane istekleri durumu .88
Tablo 4.26: Z-kütüphane kullanıcılarının çalışma alanları ile ilgili düşünceleri 89
Tablo 4.27: Klasik okul kütüphanelerinde çalışma alanı durumu 90
Tablo 4.28: Okul kütüphanesi için tavsiyeler 91

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil No **Sayfa**

Şekil 2.1: Okul kütüphanecisinin organizasyon içindeki yeri 24
Şekil 3.1: Renk Çemberi 40
Şekil 3.2: Renklerin spektrumu ve anlamları 44

RESİM LİSTESİ

Resim No **Sayfa**

Resim 3.1: Anaokulu modeli örneği 31
Resim 3.2: İlkokul modeli örneği 32
Resim 3.3: Ortaokul modeli örneği.....32
Resim 3.4: Lise modeli örneği.....33

1. BÖLÜM: GİRİŞ

Yaşamın bir parçası olan eğitim ve öğretim süreci, doğumdan itibaren başlasa da toplum tarafından zorunlu eğitim süreci ile başladığı ve bu şekilde kademeli ilerlediği kabul edilir. Oysaki eğitim ve öğretim, hayatın içinde kendiliğinden oluşan bir süreçtir. Okullar ise bu işin resmileşmiş halidir. Hayat boyu devam edecek bir sürecin başında olan okul çağına gelmiş bir birey, formel eğitimin bir parçası olarak sistematik bir şekilde yeni bilgiler edinir.

Teknolojinin hızla gelişmesi bilgi üretimini hızlandırmış bu da doğru bilgi için başvuru aracı olan kitap ve kütüphanelerin önemini artırmıştır. Temelde aynı amaca hizmet eden kütüphane türlerinden birisi olan okul kütüphaneleri, bulunduğu okuldaki öğrencilerin, çalışanların, gerektiğinde de çevre halkın bilgi ihtiyacını karşılamak için hizmet veren kurumlardır. Okul kütüphaneleri, eğitimin destekleyicisi olarak öğrencilerin yaş gruplarına uygun kaynakların bulunduğu yerler olarak anılır. Bu düşünce, teknolojinin gelişmesi, kullanıcı gereksinimlerinin ve beklentilerin artması, eğitim sisteminin değişmesi, klasik okul kütüphanesi algısının yetersiz kalması gibi nedenlerden dolayı değişmeye başlamıştır.

Okulların sadece öğrenciler için değil çevre halkın da yararlanabileceği sosyal alanlar olarak kullanılabilmesi amacıyla 2011 yılında, Millî Eğitim Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı ve Türkiye Belediyeler Birliği arasında imzalanan protokol kapsamında (Okuma Kültürü…, 2015) 'Okullar Hayat Olsun' projesi hayata geçirilmiştir. Bu proje ile okullarda Z-kütüphaneler kurulmaya başlanmıştır. Bu kütüphane türü, mekân olarak okullarda kurulması yönüyle bir okul kütüphanesi olmakla birlikte, klasik okul kütüphanesinden farklı olarak modern tasarımı, aydınlık ve ferah ortamı, teknik alt yapısı, çeşitli oyunları, eğitici panoları ile öğrenciler için adeta sosyalleşme mekânı olarak tasarlanmıştır.

Z-kütüphanelerle, teknik alt yapısı ile öğrencilerin elektronik ortamda araştırmalarını rahatlıkla yapabilecekleri, gerek basılı gerekse dijital kaynağa erişimin sağlanabileceği, zekâ geliştirici çeşitli oyunların oynanabileceği, grup çalışmalarına imkân veren, ev rahatlığı hissi ile dinlenilebilecek sosyal mekânlar haline getirilmesi planlanmıştır. Bu plan doğrultusunda okullarda bir yandan yeni Z-kütüphaneler oluşturulurken diğer yandan da klasik okul kütüphanelerinin de Z-kütüphaneye dönüşümü sağlanmaktadır. Türkiye geneli Aralık 2017'de 940 olan Z-kütüphane sayısı, Aralık 2019 itibariyle 1.641'e ulaşmıştır (Z-Kütüphane Haritası, 2019). Z-kütüphanelerden alınan olumlu geri dönüşler ile bu sayının önümüzdeki yıllarda artması beklenmektedir.

1.1.Araştırmanın Problemi, Amacı ve Hipotezi

Araştırmanın problem cümlesi *"Z-kütüphane tasarımının öğrencilerin kütüphane kullanım alışkanlıkları üzerinde etkisi var mıdır?"* olarak belirlenmiştir. Bu soruya cevap alınmasında klasik okul kütüphanesi kullanıcılarıyla Z-kütüphane kullanıcılarının görüşlerinin karşılaştırmalı olarak ele alınması esastır. Bu nedenle çalışma kapsamında her iki türden kütüphane kullanıcılarından veriler toplanmış, aralarındaki benzerlik ve farklılıklar karşılaştırılmıştır.

Araştırmanın amacı, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde kurulan Z-kütüphane tasarımının, öğrencilerin kütüphane kullanımı üzerinde etkisinin olup olmadığını, Z-kütüphane ile klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının görüşlerini karşılaştırarak ortaya koymaktır. Bu amaçla çalışmaya katılan her iki kütüphane türünü kullanan 315 öğrenciye anket uygulanarak nicel veriler elde edilmiştir.

Bu amaca yönelik olarak cevabı alınmak istenen alt problemler şu şekilde belirlenmiştir:

a) *Z-kütüphane tasarımının öğrencilerin kütüphaneye bakışı ve kütüphane kullanımı alışkanlıkları üzerinde olumlu bir etkisi var mıdır?*
b) *Z-kütüphane ile klasik okul kütüphanesinin kullanım sıklığı arasında bir fark var mıdır?*
c) *Z-kütüphaneler, şartnamede belirtilen standartlara uygun olarak kuruluyor mu?*

d) *Anne-baba eğitim düzeyinin öğrencilerin okul kütüphanesini kullanma alışkanlığı üzerinde etkisi var mıdır?*

Çalışmanın hipotezi; "Geleneksel okul kütüphanesini çağın koşullarına uygun hale getirme amacıyla oluşturulan Z-kütüphane tasarımının, öğrencilerin kütüphane kullanma alışkanlığı üzerinde olumlu etkisi vardır." şeklinde belirlenmiştir.

1.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma evrenini, Kocaeli ilindeki ortaokul ve lise öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma için yapılan görüşmeler ve uygulanan anket çalışması, Kocaeli ilinde bulunan MEB'e bağlı 9 okulda öğrenim gören öğrencileri, bu okulların idarecileri olan müdür ve müdür yardımcıları ile kütüphaneden sorumlu bulunan öğretmenleri kapsamaktadır. Öğrenciler ile anket çalışması yapılırken okul yöneticileri ve öğretmenler ile yüz yüze görüşme sağlanmış, okullarında bulunan Z-kütüphane ve klasik okul kütüphaneleri ziyaret edilmiştir.

1.3.Sınırlılıklar

Araştırma, Kocaeli ilinde bulunan İzmit, Kartepe, Başiskele ve Kandıra ilçelerindeki ortaokul ve lise kademesinde öğrenim gören öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Anket tekniği kullanılarak veri alınmaya çalışılmıştır. İzmit ve Kandıra'da yapılan anketler, okulunda Z-kütüphane bulunan ortaokullarda; Kartepe ve Başiskele ilçelerinde yapılan anketler, okulunda Z-kütüphane bulunan liselerde uygulanmıştır. Bu kapsamda toplam 4 Z-kütüphane ziyaret edilmiştir. Klasik okul kütüphanesi uygulamaları için de İzmit ilçesinde bulunan 2 ortaokul ile 3 lise, çalışmaya dâhil edilmiştir. Araştırma, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören Z-kütüphanesi kullanıcısı 159 ile klasik okul kütüphanesi kullanıcısı olan toplam 315 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın yapılacağı okul seçiminde, uygulamanın kolaylıkla yapılabileceği, örneklemin kolay ulaşılabilir olduğu uygun örneklem yöntemi kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2012).

1.4.Yöntem

Araştırmanın amacına ulaşması için veri toplama araçlarından; anket, gözlem, görüşme ve tarama teknikleri kullanılmıştır. Okul kütüphanelerini hedef alan araştırmada, kullanıcıyı temsil eden öğrenciler için anket yöntemi; okul

kütüphanelerinin incelenmesi ile gözlem yöntemi; okul yöneticileri ve kütüphane sorumlusu öğretmenler ile yüz yüze görüşme yöntemi ve konuyla ilgili yazılı kaynaklara ulaşılarak tarama yöntemi kullanılmıştır.

Uygulanan anket iki bölümden oluşur. Birinci bölüm; uygulayıcının kendisi ve ailesi hakkındaki demografik bilgi sorularıdır. İkinci bölüm de; uygulayıcının kulanmış olduğu okul kütüphanesi hakkındaki görüşlerini almaya yönelik sorulardan oluşur. Anket soruları kapalı uçlu soru tipi ve her iki anketin son sorusu da birden fazla seçenekli soru tiplerinden oluşmaktadır. Kapalı uçlu soru tipi; cevaplayanın anket şıklarından birisini seçerek yanıtladığı soru tipidir (Tonta, 2009).

Z-kütüphane ve klasik okul kütüphanesi kullanıcıları için ayrı iki anket hazırlanmıştır. Z-kütüphane için hazırlanan anket 159, klasik okul kütüphanesi için hazırlanan anket 156 kütüphane kullanıcısına uygulanmıştır. Alınan verilerin çözümlenmesinde SPSS 22.0 paket programı kullanılmıştır. Nicel verilerin değerlendirilmesinde ise betimleme yöntemi kullanılmıştır. Nicel araştırma, toplumsal davranışları çeşitli yollarla (anket, gözlem, test vb.) ölçüp sayısal verilerle açıklama amacıyla yapılır (Gurbetoğlu, 2018). Sayısal verilerin değerlendirilmesinde kullanılan betimleme yöntemi, verileri tablolaştırarak anlaşılır hale getirip yorumlamadır. Betimleme yönteminin güçlü yanları şunlardır:

- Büyük bir grubun (evren) özelliklerini tanımlamada yarar sağlar.
- Evren içinden örneklem seçmeye olanak sağlar.
- Bu yöntem ile elde edilen veriler standarttır.
- Sorularda esneklik imkânı sağlar.
- Güvenilirliği yüksektir (Tonta, 2009).

Gözlem tekniği, veri toplamak amacıyla okulların ziyareti sırasında, okul kütüphanelerinin gezilmesi biçiminde gerçekleştirilmiştir. Gözlem tekniği, okul yöneticilerinden herhangi birisinin eşliğinde, görüşme sırasında elde edilen veriler doğrultusunda alınan verilerin uyumluluğunu ölçmek ve Z-kütüphanelerin belirlenen standartlara uygun olarak kurulup kurulmadığının tespiti için yapılmıştır. Görüşme tekniği ise, öğrencilerden alınamayacak durumda olan ek veriler için okul yöneticileri ve kütüphanelerden sorumlu olan öğretmenler ile gerçekleştirilmiştir. Bu

görüşmelerde önceden hazırlanan sorular görüşülen kişilere yöneltilmiştir. Çalışmanın teorik altyapısına ilişkin bilgilerin oluşturulmasında başvurulan literatür Taraması yöntemine, çalışmanın amacına uygun olarak daha önce yapılan çalışmaların kaynağına erişip, gerekli olan bilgileri edinmek için başvurulmuştur.

1.5.Kavramsal Çerçeve

Çalışmada sıkça kullanılacak olan kavramlar, ana konuya geçmeden önce bu başlık altında tanımlanacaktır. İlerleyen bölümlerde kavramların detaylarına yer verilecektir.

- *Okul kütüphanesi:* Bağlı olduğu okulun bünyesinde kurulan, okulla ilişkili kişilere hizmet veren kütüphane türüdür.
- *Z-kütüphane:* Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki okullarda kurulan, modern tasarımıyla dikkat çeken ve teknolojinin sıklıkla kullanıldığı bir okul kütüphanesi türüdür.
- *Bakanlık:* Okul kütüphanelerinin bağlı olduğu Milli Eğitim Bakanlığı'nı,
- *Kullanıcı:* Okul kütüphanelerini kullanan öğrencileri,
- *Yönerge:* Okul Kütüphaneleri Standart Yönergesi'ni,
- *Şartname:* Z-Kütüphane Kurulumu ve Donatımına İlişkin Teknik Şartname'yi,
- *Yönetmelik:* Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği'ni ifade eder.

1.6.Kaynaklar

Araştırma için yapılan literatür taramasında, alanında ilgili yerli ve yabancı kaynak taraması yapılmıştır. Belirlenen anahtar kelimeler tarama yapılan kaynaklar şunlardır:

YÖK Tez Merkezi
Türkiye Makaleler Bibliyografyası
Türk Kütüphaneciliği
Bilgi Dünyası
DergiPark Akademik
ULAKBİM (Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi)
Açık Anahtar

Anahtar I ve II
Türk Kütüphaneciliği Dizini
Google Akademik

Çankırı Karatekin Üniversitesi Merkez Kütüphanesi veri tabanlarına da uzaktan erişim sağlanmıştır. Ayrıca Kocaeli ilinde bulunan halk kütüphaneleri ile Çankırı Karatekin Merkez Kütüphanesi'nde de kaynak taraması yapılmıştır.

Çalışmanın metni; Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün Tez Yazım Kılavuzu dikkate alınarak hazırlanmıştır.

2. BÖLÜM: EĞİTİM VE OKUL KÜTÜPHANELERİ

Yaşam boyu öğrenme süreci içerisinde olan insanoğlu, bu aşamaları bilinçli ya da bilinçsiz olarak sürdürür. Fizyolojik ihtiyaçları hissetme ve bu ihtiyaçlarını gidermenin yollarını arama eylemini yeni doğmuş bir bebekte de görmek mümkündür. Ayırt etme gücü olmayan bir bebek, algısı yükseldikçe kendine göre yeni davranışlar edinir. İhtiyaçlarını çeşitli davranışlarla giderme yoluna girer ve istediğini aldıkça iletişim kurduğu kişiye karşı, aynı davranışları sergilemeye devam eder. Hayatını devam ettirebilmek için gerekli olan bu öğrenme metotları, yaşa ve gelişime bağlı olarak değişkenlik gösterir. Öğrenme süreci, bilinçli ya da bilinçsiz olarak gerçekleşse de eğitim, bilinçli yapılan bir faaliyettir.

2.1.Eğitim

Eğitim, bireyin yaşantısında istendik davranış meydana getirme sürecidir. Bu süreç içerisinde kişiler, belli bir amaca göre yetiştirilir ve kişilerin davranışları da aldıkları eğitimin sonucunda bulunduğu topluma uygun hale getirilir. Eğitimin tanımı çeşitli görüşlere göre değişkenlik göstermektedir. Örneğin realizme göre eğitim, kültürel mirası yeni kuşağa aktararak onları topluma uyumlu yetiştirme sürecidir. Natüralizme göre ise eğitim, bireyin kişisel gelişimine katkı sağlamadır (Sönmez, 2014). Genel olarak kültürlenme süreci olarak tanımlanan eğitimin amacı, kişileri hayata hazırlamak, onların kendi ayakları üzerinde durabilen bireyler olmalarını sağlamak, onlara kişiliklerinin gelişmesinde doğrudan ve dolaylı yardım etmektir (Güncel Türkçe Sözlük, 2019).

Eğitim, kendi içerisinde formel ve enformel eğitim olarak ikiye ayrılır.

- Formel eğitim, eğitim kurumlarında verilir ve konunun uzmanları bu eğitimin uygulayıcısıdır. Plan doğrultusunda kişilere düzenli olarak eğitim verilir ve bu eğitim, belirli aralıklarla sınavlar yoluyla ölçülür (Arslan, 2009).
- Enformel eğitim ise, belirli bir eğitim kurumuna bağlı kalmaksızın, yaşamın içinde kendiliğinden kazanılan kişisel deneyime dayalı bir ortam sunmaktadır (Özbek, 2012).

Her kültürün kendine has eğitim anlayışı olabileceği gibi toplumun en küçük birimi olan ailelerin de farklı eğitim anlayışı olabilmektedir. Bu farklılık, yaşanılan zamanın ve içinde bulunulan toplumun yapısına göre de değişiklik gösterir. İlk çağlardan bu yana devletler, eğitime önem vermiş ve eğitimin toplum yapısı üzerindeki etkisini belli amaç doğrultusunda devam ettirmişlerdir. Birkaç örnekle açıklanacak olursa; Yunanlılar eğitimi faziletli insan yetiştirmek için önemserken, Romalıların eğitimdeki amacı, uygarlığa erişmek, İngilizlerin eğitimden beklentileri ise devleti yönetecek özellikte başkan yetiştirmek olmuştur (Alpay, 1969).

Okullarda verilen formel eğitimin en önemli fonksiyonlarından biri, nesiller arasında kültür aktarımını sağlamaktır. Eğitim sayesinde toplumlar kültürlerini gelecek nesillere aktararak milli bilincin oluşmasını da sağlarlar. Burada eğitimden asıl beklenen ise sadece devralınan kültürün aktarılması değil bu kültürün daha da zenginleştirilerek aktarılmasına katkıda bulunmasıdır.

Her birey, toplumun bir parçasıdır ve milletler kendi topraklarında yaşayan her bir bireyin eğitimine, kendi eğitimleri gibi önem vermelidir. Kendi kültürüne sahip çıkan milletler, bu özellikleri ile diğer milletlerden ayrılarak ayırt edici özelliğini de muhafaza etmiş olacaktır. Üretilen her bilgi, o toplumdaki kültürün alt dalıdır. Bu açıdan eğitimin niteliği de önemlidir. Niteliksiz eğitimle eğitilen bir toplumda kültürlü insan yetişmesi de zor olacaktır (Yılmaz, 2000).

2.1.1. Okuma Alışkanlığı ve Okuma Kültürü

2019 yılında kabul edilen 11. Kalkınma Planı'nda, okuma kültürünün oluşturulması ve yaygınlaştırılması hedeflenmiş ve bu görev kütüphanelere verilmiştir. (On Birinci Kalkınma Planı, 2019: madde 633.2.). Okuma kültürünün temelinde var olan okuma alışkanlığı, eğitim sisteminin de bir hedefi olarak öğrencilerden beklenen bir alışkanlık türü olmuştur. Okul öncesinde temelleri atılan, okul döneminde sağlamlaştırılan ve hayat boyu da devam etmesi beklenen bu kültür türüne olan ihtiyaç, günümüzde her zamankinden daha fazla hissedilmektedir.

Okuma kültürünü geliştirme, Z-kütüphanelerin de temel hedefleri arasında olmuş ve bu konuda çeşitli çalışmalar düzenlenmiştir. Bu çalışmaların birinin sonucunda

hazırlanan raporda okuma kültürünün geliştirilmesi için yapılan öneriler şu şekilde olmuştur:

- Dizilerde, kitap ve okuma kültürü çerçevesinde uygulamalar geliştirilmeli, bu konuda yapımcı ve yayıncılardan destek alınmalı,
- Okulöncesi dönemde ailelere, dil gelişiminin okuma kültürü ve genel başarıya etkisini bilimsel olarak açıklayacak el broşürü verilmeli ve sunum yapılmalı,
- Velilere okuma kültürü ile ilgili seminerler düzenlenmeli,
- Evde okuma kültürünün oluşması ve kütüphane kurulması için aileler teşvik edilmeli,
- Veliler okuma kültürünün bir parçası haline getirilmeli,
- Öğretmenlere okuma kültürünün geliştirilmesi konusunda hizmet içi uygulamalı eğitimlerin verilmeli,
- Sınıf öğretmenlerinin müfredatına, okuma kültürü bağlamında dersler eklenmeli,
- Sosyal medyada, okunan kitapların tartışıldığı, konuşulduğu, okuma kültürü üzerine fikir üretildiği sosyal ortamlar oluşturulmalı,
- Okuma etkinlikleri düzenlenerek okuma kültürünün yaygınlaştırılması ve sürekliliği sağlanmalı,
- Kütüphaneciler ve öğretmenlere yönelik okuma kültürü eğitimleri düzenli hale getirilmelidir (Okuma Kültürü…, 2015).

Kanada'da yapılan bir araştırmaya göre; okuma ve yazma, çocukların mantık gelişiminin yanı sıra duygusal gelişimini de sağlamaktadır (Karaçay, 2018). Okumanın ve öğrenmenin okul dönemindeki öğrencilere özgü olduğu düşüncesini yıkmak, okuma kültürüne sahip olmayan bireyler için güç olacaktır. Okuma kültürüne sahip bir birey temelde okuma alışkanlığına sahiptir.

Okuma alışkanlığı kazandırılmasında;

- Aile, arkadaş grubu, yakın çevre ve içinde yaşanılan toplum,
- Ülkedeki eğitim sisteminin niteliği,
- Kütüphaneler,
- Öğretmenler,

- Okuma materyallerinin niceliksel ve niteliksel özellikleri gibi etkenler rol oynar (Yılmaz, 2004).

Okuryazar olma becerisi, bilgiye ulaşmada kullanılan en temel araçtır (Şahin vd., 2009). Okuryazarlık ise; farklı içeriklerde yazılan ve basılan kaynakları tanımlama, anlama, yorumlama, yaratma, iletme, hesaplama ve kullanma becerisidir. (Farmer ve Stricevic, 2011). Türkiye'de okuryazarlık durumu ve okuma alışkanlığı üzerine çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar, yurt genelinde konu hakkında çeşitli yorumlar yapılmasını sağlamaktadır. 2015 yılında 1.542 kişi ile yapılan 'Libonet Okur Profili ve Kitap Satınalma Davranışları Araştırması' sonucuna göre kitap okuma oranı; %68'dir. Bu oran içerisinde sıklıkla kitap okuduğunu belirtenlerin oranı ise %5 olmuştur (Libonet Okur Profili…, 2015).

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca 2011 yılında yapılan 'Türkiye Okuma Kültürü Haritası' adlı çalışmaya göre; katılımcıların %56,5'inin kütüphane alışkanlığı olduğu, en fazla roman türü, içerik olarak macera kitabının okunduğu, en çok kitap okuyanlar içerisinde; seçici ve düzenli kitap okuyanların oranının %74,7 ve yılda ortalama 51'den fazla kitap okuyanların oranı ise %94,1 olarak tespit edilmiştir (Türkiye Okuma Kültürü Haritası, 2011).

2016 yılı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre; 14 yaş üstü okur-yazarlık oranı %95,61'dir (Türkiye Okuryazarlık Haritası, 2016). 2017 yılına ait kütüphane kullanım istatistiklerine göre; Türkiye'de bulunan 1.146 halk kütüphanesinde yıllık kullanıcı sayısı 25.091.232 iken, ödünç verilen materyal sayısı 10.443.581'dir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2017). Çok yönlü yapılan bu araştırmaların sonucunda diyebiliriz ki; ülkede okur-yazar sayısı artarken, okuyan sayısı azalmaktadır (Cevher, 2015).

İhtiyaçtan doğan okuma alışkanlığının yaşam biçimi haline gelmemesi ve kitaba bakış açısının olumsuz oluşu, ülkelerin kalkınma düzeylerine de aynı derece de etki edecektir. İnsana yapılan yatırımın geri dönüşü yıllar sürse de bu yatırımı, ülkeye yapılan yatırım olarak görmek ve elden gelenin en iyisini yapmak gereklidir.

2.1.2. Okuma Alışkanlığının Ülke Kalkınmasına Etkisi

Toplumların bağımsız ekonomiye sahip olması ve bu alanda kalkınması kültürel kalkınmaya bağlıdır. Kültürel kalkınma ile okuma alışkanlığı arasında doğrudan bir ilişki vardır (Okuma Kültürü…, 2018). Günümüzde ülkelerin gelişmişlik düzeyi, ekonomik kaynaklı olarak değerlendirilir ve gelişmiş, az gelişmiş, gelişmekte olan ülkeler şeklinde ayrılır. Gelişmişlik, ülkenin sosyal ve kültürel yapısı üzerinde de etkilidir. Ülke ekonomisi diğer ülkelere göre iyiyse gelişmiş ülke, daha az gelişmiş ise gelişmekte ya da az gelişmiş ülke olarak adlandırılır. Gelişmiş ülkelerde ekonomi; sanayi ve hizmet sektörüne bağlı iken az gelişmiş olan ülkelerin ekonomisi ağırlıklı olarak tarıma bağlı olarak gerçekleşir.

Bir ülkenin ekonomik olarak gelişmesi de eğitim durumunun yansıması olarak kabul edilebilir (Yurdadoğ, 1972). Nitelikli iş gücünün hâkim olduğu, bilim ve teknolojinin ilerlediği gelişmiş ülkelerde, eğitim; kişileri, yeni buluşları daha kolay kabul eder hale getirir ve bu kişiler, geleceğin teknolojilerini üreterek ülkeye katkı sağlamaya devam eder. Bilginin artması ve bilimin ilerlemesine bağlı olarak toplumsal ve ekonomik hayat gelişme gösterir. Bilginin merkezi ve insanlığın belleği (Yılmaz, 2004) olan kitap ve bu kitapların hizmete sunulduğu kütüphanelerin bu bakımdan yaşam kalitesini artırıcı etkisi vardır diyebiliriz.

Dünya geneline bakıldığında, bilgiyi önemseyen toplumların dünyada söz sahibi oldukları; önemsemeyen toplumların ise sosyal, siyasal ve ekonomik yönlerden diğer ülkelere bağımlı oldukları, hatta bağımsızlıklarını bile kaybettikleri görülmektedir (Şahin vd., 2009). Bilgiyi önemseyen bu toplumlar öğrendikçe öğrenmek ister, bilgiyi önemsemeyen toplumlar ise, öğrendikleri kısıtlı bilgilerin kendilerine yeteceğini düşünür (Vural, 2006). Gelişmekte olan ülkeler içerisinde, okuma yazmayı öğrenemedikleri için fakir kalacağı ve okuryazar olamadıkları sürece bu fakirlikten kurtulamayacağı tahmin edilen 80 milyon çocuk söz konusudur. Toplumsal soyutlanma problemi de yaşayan bu insanların oranı, sadece gelişmekte olan ülkeler ile sınırlı değildir (Karaçay, 2018).

Bilginin en büyük güç kabul edildiği, ülkeler arası rekabet üstünlüğünün sağlanmaya çalışıldığı günümüzde, insana yapılan yatırımın kalkınmaya olan olumlu etkisi görüldükçe, beşerî sermayenin temeli olan eğitim kurumlarında iyileştirmeye

gidildiği görülmüştür (Günkör, 2017). Bilgi toplumunun temelini oluşturan eğitim de toplumun ihtiyaçlarına göre değişim göstermiş ve teknoloji ile uyum içinde, kendini sürekli güncelleyen, yeniliklere açık, araştıran, sorgulayan, donanımlı bireyler yetiştirmeyi amaç haline getirmiştir (Uyar, 2019).

Planlı bir kalkınmada, kalkınmayı sağlayan başlıca öğelerden birisi, hiç kuşkusuz insan gücüdür. Bu gücün nicelik ve nitelik yönünden yeterli ve verimli olması, kişinin eğitimine verilen öneme bağlıdır (Salgır,1972). Kalkınmanın temeli eğitimdir. Gelişmiş ülkeler arasına katılmanın temel şartlarından birisi de eğitime yatırım yapmaktır (Yılmaz, 2016a). Eğitim ve kültür politikamızda ise kitap ve kütüphanenin temel rolü vardır (Binark, 1969). Bilginin insan gücüne sağladığı katkının farkında olan, kitap olmadan sürdürülen eğitimin, kendini tekrar eden bir toplum yaratacağını ve çağın gerisinde kalınacağının bilincinde olan gelişmiş ülkeler, kitap ve kütüphane konusuna daha fazla yönelerek bu konuda gelişmeler sağlamıştır. Bu açıdan bakıldığında, gelişmiş toplum olmanın temelinde sürekli okuyan, araştıran, sorgulayan bireylerin varlığı söz konusudur (Cevher, 2015).

2.1.3. Okuma Alışkanlığı ve Aile

Okul öncesi dönemde, çocuğu kitaplarla tanıştırma görevi ailelere düşmektedir. Çocuğun eğitim döneminde kitaba ilgi duyması, ailenin çocuğuna sağladığı alışkanlığın sonucudur (Karaçay, 2018). Türkiye'de eğitim seviyesinin yükselmesiyle, bilinçli olan aileler; çocuklarının fizyolojik beslenmelerine dikkat ettikleri gibi, ruhlarını besleyen kaynakları da özenle seçmektedirler. Bu durum, nitelikli çocuk edebiyatının da gelişmesini sağlamış, yayınevlerinin ticari kaygı ile piyasaya sunduğu içeriği zayıf olan kaynaklar da zamanla piyasadan silinmiştir.

Bülent Yılmaz'ın yaptığı bir araştırmada; anne-babanın kitap seçimi konusunda çocuğuna yol göstermemesi, okul öncesinde kitaplar ile tanıştırmaması, kitaba-kütüphaneye teşvik etmemesi, çocuğuna iyi bir rol model olmaması gibi durumların, öğrencilerin hem kütüphane kullanımı hem de okuma alışkanlıkları üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Kitap ile arasında güçlü ilişkinin olduğu bir ebeveynin okuma alışkanlığı konusunda bilinçli olma olasılığının daha yüksek olacağı, bunun da çocuğunun okuma alışkanlığına "duyarlı olma" biçiminde yansıyacağı

söylenebilir (Yılmaz, 2004). Okuma alışkanlığına sahip olmayan ya da zayıf okuma alışkanlığına sahip ebeveynler, toplumda çoğunluğu oluşturmaktadır. Ebeveynlerin, çocuklarının kitap okumalarına ilişkin duyarsızlıklarının büyük ölçüde bu durumdan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Okuma alışkanlığının kazandırılmasında, kitaplık ve kütüphanelerin büyük payı vardır (Şahin vd., 2009). Çocuğun okuma ve yazmayı öğrenmesiyle birlikte, okuma eyleminin alışkanlığa dönüşmesini sağlayıcı en uygun ortam kütüphanedir. Okuma ve kütüphane kullanma alışkanlığı, kişiye yaşam boyu öğrenmenin kapısını aralar. Birbiriyle ilişkili olan okuma ve kütüphane kullanma eylemleri, kişilere sağlıklı ve güçlü kişilik kazandırdığı gibi karşılaştıkları sorunları da kolaylıkla aşmalarına yardımcı olur (Dengiz ve Yılmaz, 2007). Okuyan bir nesil için çocuğun temel eğitimini veren kişilerin yani anne-baba ve eğiticinin, çocuğa rol model olmak için öncelikle kendisinin okuması gereklidir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2007 yılında yapılan 'Öğrencilerin Okuma Düzeyleri' araştırmasına Türkiye'de 13 ilden 1.053 öğrenci katılım göstermiş ve bu araştırmada ebeveyn eğitiminin çocuğun okuma alışkanlığı üzerindeki etkisi de araştırmaya konu olmuştur. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin %54'ü, babaların ise %34,57'sinin ilkokul mezunu olduğu sonucu çıkmıştır. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin %63'ü, ders kitabı dışında ilk kitabını 13-14 yaşlarında okuduklarını belirtmiştir (Öğrencilerin Okuma Düzeyleri, 2007). Bu araştırma, ebeveyn eğitim durumunun çocuğun okuma alışkanlığı üzerindeki etkiyi göstermektedir.

2.1.4. Pasif –Aktif Eğitim Sistemleri

Geçmişten günümüze toplumlar farklı eğitim sistemleri geliştirmiş ve uygulamıştır. Pasif denilen klasik eğitim sistemi ile aktif denilen modern eğitim sistemi günümüzde kullanılan eğitim sistemlerinden biridir. Öğretmenin temel unsur olduğu pasif eğitim sisteminde; öğretmenin ve onun üzerinde durduğu tek tip bilgi kaynağının sınırından çıkamayan öğrenciler, ezber sisteme göre yetişir ve düşünceleri belli bir kalıp etrafında toplanır. Bu eğitim anlayışında, yoğun öğretim çabasına karşı, öğrenilenler kısa sürede unutulduğundan az öğrenim gerçekleşir

(Yılmaz, 2004). Öğrenciye bilgiyi aktarmanın temel amaç olduğu ve düşünmenin öğretilmediği bu sistemde öğrenci, bilgiyi nasıl kullanacağını bilmez ve edinmiş olduğu bilgiyi de bir zaman sonra kullanmadan unutur (Vural, 2006).

Aktif eğitim sisteminde ise temel unsur öğrencidir. Bu eğitim sisteminde tek tip kitaba, ezber sistemine ve öğretmene bağımlılık yoktur. Öğretmenin görevi, öğrenciye rehberlik etmektir. Farklı kaynaklardan yararlanacak olan öğrenci, araştırma ve gözlemlerini yapacağı en uygun yer olarak kütüphanelere ihtiyaç duyar (Alaylıoğlu, 1960).

Pasif eğitim sisteminden, aktif eğitim sistemine geçişte, kütüphanelerin önemli rolü vardır. Türk kütüphaneciliğinin ilk profesörü Osman Ersoy'un konuyla ilgili 1994 yılında; eğitimde aktif yöntemin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için, eğitim ve öğretim sırasında kitap ve benzeri kaynakların sıklıkla kullanılması gerektiğini ve kütüphanelerin örgün eğitim içerisinde mutlaka olması gerektiğinin önemine değinir. Gelişmiş ülkelerde kütüphaneler, aktif eğitim sisteminin temel parçasıdır ve kütüphane hizmetleri, eğitim kurumunun değerini belirler (Yılmaz, 2015).

Kütüphane kullanımı, ihtiyaçtan doğar. Öğrencilere kitap sevgisi ve okuma alışkanlığının kazandırılacağı ilk kurum, öğrencilerin eğitim gördüğü okullarda kurulan, ihtiyaç duydukları kaynaklara kolaylıkla ulaşabilecekleri okul kütüphaneleridir. Aktif eğitim sisteminin uygulandığı ve eğitimin tamamlayıcı unsuru olan okul kütüphanesinin bulunduğu bir okulda eğitim gören öğrenci, burada bulunan çeşitli bilgi kaynaklarından yararlanarak düşünmeyi öğrenen bir birey haline gelir. Bu gelişim kitaplarla sağlanır. Okuma kaynaklarını, onlardan yararlanmadan bir köşede muhafaza etmenin kimseye faydası olmayacaktır. Okuma kültürünü topluma yerleştirip okuyan toplum elde etmek için ilk koşul, kitapların varlığı ve sonrasında bu kitaplardan nasıl yararlanılması gerektiğini bilmektir (Cevher, 2015). Kaynaklardan doğru bir şekilde yararlanan bireyler gerek kendi gelişimlerine gerekse toplumsal gelişime katkı sağlamış olurlar.

Bilgi toplumu oluşturulmasında amaç, bilgiye sahip olmanın yanı sıra bu bilgiyi en doğru bir şekilde kullanmak ve bu bilgiyi yeni bilgiye dönüştürmektir. Aktif öğrenme sistemi içerisinde öğrencinin, öğrenmede çok daha etkin olması,

araştırmaya yönelmesi, bilginin ve öneminin ayrımına varması beklenmektedir (Polat ve Akkaya, 2015). Bu bağlamda öğrencilere bilgi okuryazarlığının aşamaları aktarılmalıdır. Bu aşamalar; güvenli bilgiye nasıl ulaşacağı, ulaşılan bilginin nasıl kullanacağı ve bilgiye ait kaynakların nasıl verileceğidir (Şen, 2015).

Öğretmen merkezli pasif öğretim modelinden, araştırma ve keşfetme odaklı aktif öğretim modeline geçildiğinde, öğrenci başkaları tarafından herhangi bir zorunluluk olmaksızın kendinde kütüphaneden yararlanma ihtiyacı hisseder (Yılmaz, 2015). Öğretmenin yol göstericiliği ile öğrenci, neyi niçin araştırdığını ve bu araştırma sonrasında edineceği kazanımları biliyor olacaktır. Hazır bilgilerle doyurulan tüketici bir öğrencinin, bilgi üreticisi olması da güç hale gelecektir.

Kişilerin eğitim sürecinin hayat boyu sürdürebilmesi, okuma alışkanlığına sahip olmasına bağlıdır. Bilgi ihtiyacı duymadan kitaplardan beslenmek mümkün olmayacaktır (Bülbül, 1960). Ezbere dayalı eğitim sistemi içerisinde 'bilgi'ye duyulan ihtiyaç pek azdır. Bu sistem içerisinde de bilgiye ulaşmak için araştırma yapma gereksinimi duyulmayacağı gibi, araştırmanın yapılacağı kütüphanelere de önem verilmesi beklenemez (Yılmaz, 2016a).

Öğrenmeyi öğrenen öğrenci, öğretmenin aktardığı bilgilerle yetinmeyip kütüphanelerde araştırma yaparak bilgisine bilgi katar. Bu aşamada öğretmenin pozisyonu bilgi aktaran değil yol gösterici durumundadır. Okul döneminde kütüphane alışkanlığı edinen bir öğrenci, okul hayatından sonra da halk kütüphanesi kullanımı ile bu alışkanlığını sürdürmesi beklenir. Okul çağında bilginin sağladığı özgürlük duygusunu keşfedemeyen birey, ömrünün ileriki safhalarında bu eksikliğin farkında olamayacaktır.

Çocukları birer dünya olarak gören anlayışla kurulan okul kütüphaneleri, onlar için uygun bir ortamda, göze, kulağa, ruha hitap edecek kaynaklarla donatılmıştır. Kendi dünyasına uygun tasarlanmış bir mekânda, ilgi alanına uygun kaynakların da bulunduğu sıcak bir ortamda çocuklar, kendilerine eşlik edecek bir rehber ile kütüphane kullanma becerisi kazanır.

Ders kitaplarının yardımcı kaynak işlevi gördüğü, öğrencilerin kendi zevkine göre özgürce kitap seçebildiği, zekâ geliştirici oyunlar oynayabildiği ve tüm bunlara okullarında bulunan okul kütüphanesinden erişebilmeleri, öğrencilerin hayatını zenginleştirecek, kişisel gelişimini ve okul başarısını da olumlu yönde etkileyecektir (İleri, 2017).

2.1.4.1.Eğitim Kalitesini Ölçen Uluslararası Programlar

Okuma alışkanlığı ile kütüphane kullanımı arasındaki bağın sağlanmasında eğitim sisteminin etkisi vardır. Modern eğitim sistemi de denilen aktif eğitim sistemi içerisinde ülkeler, çeşitli amaçlarla uluslararası sınavlar içerisinde yer alır. Eğitim ile ilgili yapılan uluslararası öğrenci ölçme ve değerlendirme çalışmalarına Türkiye'de dâhil olmaktadır. PISA, PIRLS, TIMSS bunlardan birkaçıdır. Bu çalışmalardan PISA ve PIRLS, öğrencilerin okuma ve okuduklarını anlama düzeylerini ölçerken TIMSS matematik ve fen bilgisi alanındaki kazanımları araştırır.

Ülkeler, bu çalışmalara katılarak küresel anlamda kendi konumlarını görür, eğitim sistemlerini gözden geçirir ve eksik yönleri kadar başarılı oldukları alanları da tespit imkânı bulurlar. Uygulama sonuçları sadece öğrencileri değil öğretmenlerin performansını da etkileyerek öğrenme ve öğretmeye de etki eder. Öğrenmeyi etkileyen diğer faktörler de bu uygulamalar sonucunda ortaya çıkarılarak yorumlanabilmektedir (TIMSS & PIRLS…, 2019) Öğrenci başarısına etkileyen faktör olan kütüphane kullanma alışkanlığı, ülkelerin katıldığı uluslararası programların sonucuna da yansıyacaktır. Bu programlardan PISA, PIRLS ve TIMSS açıklanıp Türkiye'nin başarı sırası hakkında da bilgi verilmiştir.

2.1.4.1.1. PISA (Programme for International Student Assessment-Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı)

2000 yılında Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından üç yılda bir uygulatılmaya başlanan ve 2003 yılında Türkiye'nin de dâhil olduğu PISA (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı), 15 yaşındaki öğrencilerin okul hayatında öğrendikleri dersleri öğrenip öğrenmediklerinden ziyade okulda öğrendikleri bilgileri günlük yaşamda kullanabilme becerilerini ölçmektedir. Anket sorularından oluşan bu uygulamada; Matematik okuryazarlığı, Fen Bilimleri

okuryazarlığı ve Okuma Becerileri ölçülerek veri toplanmaktadır (PISA Türkiye, 2019).

Eğitim sistemindeki başarıları ile dikkat çeken ve 2015 PISA sonuçlarına göre okuma becerileri alanında Singapur, Hong Kong–Çin, Kanada ve İrlanda ile en yüksek puanları alan Finlandiya'da (Taş vd., 2016) kütüphaneler, insanların hayatının bir parçası haline gelmiş, kullanıcılar sıklıkla ziyaret ettikleri kütüphaneleri, evlerinin bir parçası olarak görmektedirler (Karakaş, 2004). En yüksek puanları alanlara karşılık okuma becerileri alanında en düşük olan ülkeler ise; Dominik Cumhuriyeti, Makedonya, Cezayir, Kosova ve Lübnan olmuştur (Taş vd., 2016).

PISA araştırmasına; 2003 yılında 41, 2006 yılında 57, 2009 ve 2012 yıllarında 65, 2015 yılında 72, 2018 yılında ise 79 ülke katılım göstermiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2019). Türkiye, PISA 2015'te okuma becerileri alanında, 72 ülke arasından 50.sırada yer almıştır. Aynı alanda yapılan çalışmada, tüm ülkelerin ortalama puanı 460 iken Türkiye'nin ortalama puanı 428 olarak belirlenmiştir (Taş, Arıcı, Ozarkan, & Özgürlük, 2016). PISA 2018 raporuna göre ise, okuma becerileri alanında ülkelerin ortalama puanı 453 iken Türkiye 466 puan alarak ortalamanın üzerine çıkmış ve 40.sıraya yükselmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2019).

2.1.4.1.2. PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study - Uluslararası Okuma Becerilerinde Gelişim Projesi)

2001 yılında Türkiye'nin de içinde bulunduğu 35 ülke ile başlatılan ve beş yılda bir uygulanan projenin amacı; 10 yaşındaki ilkokul 4.sınıf öğrencilerinin okuma becerilerini ölçmektir. Uluslararası test ve anketlerle yapılan uygulamanın verileri, katılımcı ülkelerle karşılaştırılarak sıralama yapılır (Kutlu, 2018). Türkiye 2001 yılında yapılan ilk uygulamaya katılım göstermiş, 35 ülke arasından 28.sırada yer almış, daha sonraki çalışmalara katılmamıştır. PIRLS sonuçları ile öğrenmeye etki eden faktörlerden olan; okul, öğretmen, öğrenci özellikleri, okulda uygulanan eğitim programları gibi konular dışında çocuğun ailesinin eğitim durumu, okuma alışkanlıkları, evdeki kitap sayısı gibi etkenler de yapılan anketler yoluyla ele alınır ve uygulama sonuçlarına dâhil edilir (Demirel ve Yağmur, 2017).

Türkiye için, 2001 PIRLS anket sonuçlarından bazıları;

- Öğrencilerin evde kitap okumaya zaman ayırmadığı,
- Evdeki kitapların uluslararası ortalamadan düşük olduğu,
- Okumaların genellikle ders kitaplarında bulunan metinlere dayandığı,
- Sınıfta okuma ile ilgili etkinliklerin yeteri kadar yapılmadığı, şeklindedir (Okuma Kültürü…, 2019).

Bu sonuçlar; Türkiye'deki eğitim sisteminde tek tip kaynaktan yararlanıldığı, aile ortamında kitap okuma alışkanlığının oluşmadığı, bu alışkanlığın oluşturulmasına katkı sağlayan çevre faktörlerinden olan kütüphane kullanımının yaygınlaşmadığının göstergesidir.

2.1.4.1.3. TIMSS: (Trends in International Mathematics and Science Study-Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması)

TIMSS, 1995 yılından itibaren ilkokul ve ortaokul düzeyindeki 4. ve 8. Sınıf öğrencilerinin matematik ve fen bilgisi alanlarındaki kazanımlarını ölçüp değerlendiren dört yılda bir yapılan uygulamadır. TIMSS ve PIRLS, IEA'nın (International Association for the Evaluation of Educational Achievement-Uluslararası Eğitim Başarılarını Değerlendirme Kuruluşu) bir projesidir (TIMSS Nedir?, 2019).

2019 yılı itibariyle elektronik ortamda yapılmaya başlanan uygulamaya, Türkiye'de 60 ilden 11.400 öğrenci katılım göstermiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2019). TIMSS'ın uygulanması ve değerlendirilmesi ile ülkeler; öğrencilerinin fen ve matematik alanındaki başarı durumunu görerek, uygulanan eğitim-öğretim sisteminin eğitimdeki verimliğini ya da eksikliklerini tespit etme fırsatı bulur. Ülkeler, katılımcı diğer ülkeler arasında karşılaştırma yaparak kendi başarısını yükseltici önlemler alır. Katılan ülkelerin değerlendirilmesinde yalnızca öğrenciler değil, öğrencinin ebeveynlerinin eğitim durumu, ekonomik durumu, okulun yapısı ve kaynakları, öğretmen görüşleri gibi konular da ele alınarak raporlaştırılır (Yıldırım vd., 2016).

2.2.Okul Kütüphanesi

Okul kelimesi; her türlü eğitim ve öğretimin toplu olarak yapıldığı yer, olarak tanımlanır (Güncel Türkçe Sözlük, 2019).Öğrencilerin, içinde yaşadığı topluma ayak uydurabilmek ve kendini geliştirebilmesi için zaman geçirdiği ilk sosyal kurum, okullardır (Şahin, 2012). Zorunlu eğitimin ilk yıllarında okuma ve yazmayı öğrenen bireyin, okudukça ve öğrendikçe bilgiye olan ihtiyacı da artacaktır. Bu durumda okul, okumayı öğretirken; kütüphaneler de okumayı bir alışkanlık haline getirmek için okulları destekler (Ersoy, 1958) ve kişilere bilgi ihtiyacına uygun kaynaklar sunar.

Kütüphanecilik alanında söz sahibi olan, 1971 yılında bağımsız bir kuruluş olarak kurulan IFLA'ya göre okul kütüphanesi; "Öğrencilerin bilgiden düşünceye olan yolculuklarında kişisel, sosyal ve kültürel gelişimlerinde ana unsurlar olan okumanın, sorgulamanın, araştırmanın, düşünmenin, hayal kurmanın ve yaratıcılığın olgunlaştığı fiziksel ve sanal mekândır." şeklinde tanımlanmıştır (IFLA, 2015).

Hizmet ettiği kitleyi, genellikle okulda öğrenim gören öğrencilerle sınırladığımız okul kütüphanelerinin kullanıcıları; öğrenciler, öğretmenler, veliler, yöneticiler ve diğer görevli personeldir (Okuma Kültürü…, 2015). Eğitimin bir parçası olan ve Milli Eğitim Bakanlığı'nca yönetilen okul kütüphanelerinde, Türk milli eğitiminin temel ilkeleri ve hedefleri geçerlidir. Kullanıcı hizmetinin ücretsiz sunulduğu okul kütüphanelerinde, kişilere halk kütüphanelerinde de olduğu gibi; cinsiyet, ırk, yaş, dil, düşünce, iş, sosyal konum ayrımı yapılmaksızın eşit davranılır. Bilgi teknolojisi araçlarını ücretsiz kullanma imkânı sunan okul kütüphaneleri, "eşitlik" ilkesinin, eğitim alanında uygulandığı kurumlar arasında yer alır (Yılmaz, 2004).

Türk tarihinde, okul kütüphanelerinin ortaya çıkışı 16.yüzyılda, ilk ve orta öğretim düzeyindeki cami okullarına dayanır. Burada bulunan kütüphaneler, Enderun ve medrese okullarından etkilenerek araştırmaya önem vermiştir (Önal, 2015). 1927'den itibaren Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren okul kütüphaneleri (Öçalan, 2010), Türkiye'deki kütüphane türleri içerisinde sayıca en fazla paya sahiptir.

Okul kütüphanesi, aktif eğitimin araştırmaya dayalı niteliğini sağlayan ve gösteren, eğitimin organik bir parçasıdır (Şen, 2015). Düşünmenin, araştırmanın, kendini geliştirmenin, eleştirmenin temelinde okuma alışkanlığının varlığı söz konusudur. Okuma alışkanlığı kazanmayan bir bireyden, sağlıklı araştırma sonucu vermesi de beklenemez. Bu bakımdan okul kütüphaneleri, okuma sevgisi, araştırma bilinci ve eleştirel düşünce yapısının oluşması için çocukları eğitir (Hashempour ve Sapchi, 2015a).

Yaşanan yüzyılda, öğrencilerin bilgi okuryazarı olarak yetişmesinde kütüphanelerin önemi büyüktür. Okul hayatı içerisinde kütüphane alışkanlığını kazandırmak için okullarda, kütüphane kullanımı ile ilgili eğitimler desteklenmelidir. Kütüphaneler, çeşitli disiplin ve bilim alanlarına ait bilgi kaynaklarının toplandığı mekânlardır. Bu alanlarla ilgili bilgi sahibi olmak araştırma eğitimi almaktan dolayısıyla öğrenmeyi öğrenmekten geçer. Bu da öğretmenler ile kütüphanecinin iş birliği ile verilecek eğitimlerle sağlanır. Eğitim öğretimin ilke ve hedeflerine paralel olarak yapılanan okul kütüphanelerin bazı amaçları şunlardır;

- Okulun görevleriyle birlikte öğretim programında belirtilen eğitimsel amaçları desteklemek ve ilerletmek,
- Çocuklarda okuma, öğrenme, yaşamları boyunca kütüphane kullanma alışkanlığını ve zevkini geliştirmek ve sürdürmek,
- Bilgi edinme, anlama, hayal kurma ve eğlenme amacıyla bilgiyi kullanma ve yaratıcılığı sağlama deneyimlerini oluşturacak fırsatlar sunmak,
- Toplumdaki iletişim yöntemlerine duyarlı olarak yapıya, biçime veya ortama bakılmaksızın bilgiyi değerlendirmeleri ve kullanmaları için bütün öğrencileri eğiterek beceri kazanmalarını desteklemek,
- Yerel, bölgesel, ulusal ve evrensel kaynaklara erişimi sağlayarak kullanıcıların farklı görüşleri, deneyimleri ve düşünceleri üretebilmelerinde gerekli olanakları tanımak,
- Sosyal ve kültürel olayların farkında olmayı ve bunlara önem vermeyi sağlayan faaliyetler düzenlemek,
- Okulun görevlerini başarıyla yerine getirmesi için öğrenciler, öğretmenler, yöneticiler ve velilerle birlikte çalışmak,

- Etkin ve sorumlu vatandaş olarak demokrasiye katılmak için düşünce ve bilgiye erişim özgürlüğünün gerekliliğini benimsetmek,
- Okul kütüphanesinin kaynaklarını, hizmetlerini ve okumanın gerekliliğini okulun tamamına ve ilgili olabilecek herkese anlatmak (IFLA/UNESCO…, 2000).

Okul kütüphanesi bulunan okullarda yapılan araştırmaya göre, öğrencilerin kitap okuma amaçlarından bazıları şu şekilde belirlenmiştir;

- Kişisel gelişimin sağlanması,
- Eğitim, okul ve ödevlere yönelik görevlerini başarıyla gerçekleştirme,
- İlgi alanlarına yönelik bilgi edinme,
- Eğlenme ve boş zamanlarını geçirme,
- Geleceğe yönelik iş ortamı için hayatı planlama,
- Toplumla iletişim kurma,
- Kültürel kimliğini geliştirme,
- Estetik değerler kazanma,
- Güncel olayları izleme (Önal, 2015).

Okuma amaçlarının yanı sıra öğrencilerden beklenen özellikler de araştırılan bir başka konu olmuştur. Buna göre öğrenciler;

- Eleştirel düşünme, problem çözme, karar verme becerilerine sahip,
- Araştırma yapabilen, bilimsel ve akılcı, araştıran ve sorgulayan,
- Öğrenmeyi öğrenen, kendini sürekli geliştiren, bilginin değerini bilen,
- Teknolojiyi etkili ve verimli kullanabilen, gerektiğinde kendini kısıtlayabilen,
- Öğrenme sürecini yaşam boyu sürdüren,
- Okuma alışkanlığı kazanmış olan,
- Kütüphaneyi etkin bir şekilde kullanabilen, özellikte olmalıdır (Polat ve Akkaya, 2015).

2.2.1. Okul Kütüphanesinin Önemi

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, dönemin Milli Eğitim Bakanı Vasif Çınar'ın daveti üzerine 19 Temmuz-10 Eylül 1924 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaret ederek İstanbul, Ankara ve Bursa'da incelemeler yapan ve eğitim sistemi üzerine bir rapor hazırlayan John Dewey, Bakanlığa (MEB) sunduğu raporda, okul kütüphaneleri konusunda önerilerde bulunmuştur (Efendioğlu. vd, 2010). Buna göre Dewey; okul inşasından önce okul kütüphanesinin planının yapılması ve okulların aktif birer kütüphane merkezi olması gerektiğinin önemini vurgulamıştır (Yılmaz, 2015).

Bir okulun akademik başarısını etkileyen unsurlardan birisi, okul kütüphanesinin personel ve koleksiyon durumudur (IFLA, 2015). Amerika'da 2004 yılında yapılan bir araştırmaya göre, okul kütüphanesinde, meslek eğitimi almış kütüphanecinin çalıştığı okulun başarı oranı, okul kütüphanesi olmayan okullara göre daha yüksek çıkmıştır (Şen, 2015). Eğitim beklenen başarıya ulaşma, eğitim sistemi içerisinde kütüphanenin var olması ve ciddiyetle ele alınmasına bağlıdır (Cunbur, 1960).

Ülke kalkınmasında önemli rol oynayan ve demokrasinin gelişimi için temel unsur olan kütüphaneler (Thompson, 1952a), eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır ve kütüphanesiz okul, hedeflerini gerçekleştirmede yarım kalmış okuldur (Soysal, 1965). Böyle olunca okullar için eğitim kalitesinden ve eğitimin yeterliliğinden söz etmek güç hale gelecektir (Yılmaz, 2016b).

Okul kütüphaneleri sayısı, kütüphanelere duyulan ihtiyacın farkına varılması ile artmış fakat yeterli sayıya ulaşamamıştır. Okul kütüphanelerine duyulan ihtiyaca örnek olarak; halk ve çocuk kütüphanelerinin, ödev yapan öğrencilerle dolu olması gösterilebilir (Küçükcan, 2015). Okul kütüphanelerinin yetersiz oluşu, öğrencileri halk kütüphanelerine yöneltmiş ve halk kütüphaneleri zamanla okul kütüphanesi işlevi görmeye başlamıştır. 30 Mart 1987 tarihinde gerçekleştirilen "Ortaöğretim Öğrencilerinin Kütüphane Sorunları" konulu sempozyumda söz alan Erdal Hamami, o yıllarda da halk kütüphanelerinin ders çalışan öğrencilerle dolduğunu ve halk kütüphanelerinin zamanla öğrencilerin ödev yapma ve ders çalışma yerleri haline geldiğini ifade etmiştir (Kütüphaneciliğimiz…, 1987).

Okul kütüphaneleri sayısının yeterli nicelik ve niteliğe ulaşması, kütüphane kurulumunu engelleyici unsurların ortadan kaldırılmasına bağlıdır. Fiziki unsurlardan önce kütüphanelerin eğitim sistemi içerisindeki öneminin farkına varmak gereklidir ki, bu durum diğer unsurların aşılmasını kolaylaştıracaktır. Okul kütüphanelerinin amaca uygun faaliyet gösterebilmesi için iyi bir yönetimin yanı sıra tamamlayıcı unsurlara da ihtiyaç duyulur. Bu tamamlayıcı unsurlar;

- Finans ve bütçe
- Uygun araştırma yapma ortamı
- Kaynaklar
- Organizasyon
- Görevli personel
- Kütüphane kullanımı
- Tanıtım

(Z-Kütüphane Etki Analiz…, 2015)

Tamamlayıcı unsurundan biri olan 'görevli personel' kütüphanenin kütüphanecisini temsil eder. Lisans derecesini gerektiren kütüphanecilik eğitimi, Türkiye'de üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi bölümlerinde verilmektedir. Bilim ve teknolojinin gelişmesi, ülke nüfusundaki artış, yayınların sayı ve çeşidinin artması gibi durumlar, toplumun bilgi ihtiyacının karşılanmasında kütüphanecilik hizmetlerinin daha verimli hale getirilmesini zorunlu kılmıştır (Çakın, 2017). Bilginin artması ile birlikte, öğrencilerin bilgi ihtiyacını karşılamak, kitaba olan ilgilerini artırıp okuma kültürü edinmelerini sağlamak kütüphanecilerin sorumluluğundadır (Yağcı, 2007).

Okul kütüphanecisinin okullardaki önemi, yurtiçi ve yurtdışındaki birçok çalışmada üzerinde durulan bir konu olmuştur. Her geçen gün okullarda okul kütüphanesi sayısı artar iken Millî Eğitim Bakanlığı Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği'nde açık bir hüküm bulunmasına rağmen kütüphaneciler henüz okul kütüphanelerinde görevlendirilmemektedir (Yılmaz, 2015).

Okul kütüphanelerinden başarı beklemek, mesleki eğitim almış nitelikli kütüphanecilerin kütüphane içerisindeki varlığına bağlıdır (Önal ve Ekici, 2012). Nitekim bir okul kütüphanesi, okul kütüphanecisi olmadan kurulabilir fakat varlığını sürdüremez (Koçak ve Çetintaş, 2015). Bu sebepledir ki; okul kütüphanecisi, kütüphanenin en kıymetli elemanıdır (Thompson, 1952b).

Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı okul kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin pozisyonu, organizasyon şeması içinde şu şekilde olmalıdır:

Şekil 2.1: Okul kütüphanecisinin organizasyon içindeki yeri

MEB
⇩
Okul Kütüphaneleri Daire Başkanı
⇩
İl Millî Eğitim Müdürü
⇩
İlçe Millî Eğitim Müdürü
⇩
Okul Müdürü
⇩
Okul Kütüphanecisi

Kaynak: (Şen, 2015)

İyi bir okul kütüphanecisi:

- Öğretmen ve öğrencilerle devamlı iletişimde olan,
- Kaynak materyaller konusunda bilgi sahibi olan ve öğrencileri doğru yönlendiren,
- Okumayı teşvik eden,
- Eğitim teknolojilerini ve teknolojik gelişmeleri takip eden,
- Kütüphanecilik bilgisi kadar öğreticilik yönü de olan,
- Her zaman güler yüzlü, işinin önemini bilen, işini seven ve yardımsever özellikte olmalıdır (Z-Kütüphane Etki Analiz…, 2015).

Resmi okul, özel okul ve özel kurs kütüphanelerini kapsayan örgün ve yaygın eğitim kütüphanelerinin sayısı; 2018'de, bir önceki yıla göre yüzde 12,4 artarak 29 bin 690'a ulaşmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren okullarda, örgün eğitim veren 65.568 okul (Milli Eğitim İstatistikleri, 2018) içerisinde okul

kütüphanesi olan okul sayısı Mart 2019 itibariyle 20.393'tür (Z-Kütüphane Haritası, 2019). TÜİK 2018 verilerine göre örgün ve yaygın eğitim kurumlarının (resmi okul, özel okul ve özel kurs kütüphaneleri) tümünde yer alan kütüphane sayısı ise 29.690'dır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2019). Okullarda bulunan kütüphane oranın düşük olması, okul kütüphanelerine ihtiyaç duyulmamasına, öğretmene ve tek tip ders kitaplarına bağımlı eğitim modelinin benimsenmiş olduğunu gösterir (Yılmaz, 2015). Yeniliğe ve gelişime kapalı bu eğitim modelinde yeni bilgilere gerek duyulmamaktadır.

Okul ve öğrenci sayısının artması, kütüphanelerden beklentilerin değişmesi, kütüphaneyi kullanım amaçlarının farklılığı, kütüphane materyallerinin çeşitlenmesi gibi sebeplerden dolayı okullardaki mevcut kütüphaneler yetersiz kalmaya başlamış, kütüphanesi olmayan okullarda da bu ihtiyaç hissedilmeye başlanmıştır. Okul yönetiminin konuya duyarsız kalması, var olan okul kütüphanelerinin verimli kullanılmaması da aktif kütüphane ihtiyacını artırmıştır.

Kütüphanelerin eğitim içerisindeki yeri ve önemini kavrayamama, okul planı içerisinde kütüphaneyi ihmal etme, öğrenci sayısının artmasına bağlı olarak kütüphane için ayrılan alanların zaman içerisinde sınıflara dönüştürülmesi, yetersiz bütçe ve personel sıkıntısının (Soysal, 1971) da yaşanması, okullarda okul kütüphanelerine lüks olarak bakılmasına sebep olmaktadır. Hâlihazırda çoğu okul kütüphanesi, kütüphanecilik tekniğinden uzak olarak gelişigüzel yerleştirilmiş kitaplardan oluşur. Öğrencilerin belli saatlerde yararlanabildiği ve gönüllü olarak hizmet verdiği bu kütüphanelerin okullarda kurulması ile okulun kütüphane alanındaki sorumluluğu bitmiyor aksine yeni başlamış oluyor. Kütüphaneyi eğitimin bir parçası olarak görmedikçe eğitim alanında yaşanılan sorunlar tekrarlamaya devam edecektir.

2.2.2. Çocuk ve Kütüphane

Çocuklar, okuldaki disiplinden uzak, ev rahatlığını yaşayabilecekleri, zevklerine uygun, rahat bir ortam olarak tasarlanmış kütüphaneleri daha sık kullanırlar (Salgır, 1952). Çocukların ilgisini çekecek tarzda olan kütüphaneler, çocukları kütüphane kullanımı konusunda hevesli hale getirecektir (Cevher, 2015). Mekânın dikkat çekiciliği, kitaba aşinalık kazandırılması ve okumanın öneminin gündemde tutulması

ile okuma alışkanlığı güçlendirilecektir (Okuma Kültürü…2015). Nitekim okumak, öğrenmenin ve özgürleşmenin ilk adımıdır (Akman ve Akman, 2017).

Çocuklar için tasarlanan kütüphanelerin kullanımının sürekliliği, birçok faktöre bağlıdır. Personelin güler yüzlülüğü kadar ortamın da kullanıcıyı kütüphaneye çekmesi gerekmektedir. Ergonomik olarak çocukların yaşına uygun boyutta mobilya seçimi, renkli unsurlarla eğlenceli hale getirilen bir ortam, aydınlık, ferah mekânlar ve çeşitli materyaller çocukların kütüphane algısını da değiştirecektir. Bu amaçla gönüllü kullanılan bu yerlerin ilgi çekici hale getirilmesi için tasarımında kullanıcı psikolojisi de dikkate alınmalıdır. Bu da kütüphane kullanımında çocukları istekli hale getirilmesinde bir etken olacaktır (Cevher, 2015).

Okuma yazmayı öğrenen okul dönemi çocuklarının, kütüphanesi olan okullarda eğitim görmeleri, o kütüphaneyi sıklıkla kullanmaları, arkadaşlarıyla, öğretmenleriyle orada zaman geçirmeleri, kişiliğinin şekillendiği dönemde, okuma kültürünün yerleştirilmesine katkı sağlayacaktır. Okul öncesi dönemde kütüphane ile tanışmayan bir çocuğun kütüphane algısı okul kütüphanesi ile şekillenecektir. Kütüphaneye karşı olan bağlarının güçlü olması, okul hayatından sonra da okuma ve kütüphane kullanma alışkanlığının sürdürülmesine ortam hazırlayacaktır (Salgır, 1952). Dil becerisinin okul öncesi dönemde geliştirilmeye başlanması, okul hayatında tüm derslerini olumlu etkileyecektir. Ana dilinde eğitim gören bir öğrencinin, dilini doğru anlayıp analiz edebilmesi, dil becerisinin gelişmiş olmasına bağlıdır. Bu yüzdendir ki akademik başarının temeli, dil becerisinin erken yaşta geliştirilmesi ile sağlanır (Demirel ve Yağmur, 2017). Okul öncesi dönemde alınan eğitimin, zihinsel gelişime etkisinin incelendiği bir araştırma sonucuna göre; 17 yaşındaki bir gencin, zihinsel gelişiminin %50'sinin 4 yaşına kadar tamamlandığı sonucuna varılmıştır ki bu sonuç okul öncesi dönemin bireylerin hayatındaki önemini ortaya koymaktadır (Yıldız, 2015).

Hacettepe Üniversitesinde yapılan, "Çocukların Okuma Alışkanlığına Hazırlık Durumları Üzerine" adlı araştırmada, çocukların okul öncesi dönemde düzenli olarak kütüphane ziyaretleri yapması, kütüphanedeki materyallerle etkileşim kurmasına ve kütüphanedeki etkinliklere katılmasının da okuma alışkanlığı üzerinde fayda sağlayacağı sonucuna varılmıştır (Çakmak ve Yılmaz, 2009).

3. BÖLÜM: OKULLARDA Z-KÜTÜPHANELER

Z-kütüphane, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki okullarda kurulan modern tasarımıyla dikkat çeken ve teknolojinin sıklıkla kullanıldığı bir okul kütüphanesi türüdür. Teknolojik gelişmeler neticesinde her alanda iyileşmelerin görülmesi, kütüphaneleri de etkilemiş ve yeni kuşağa yeni kütüphane anlayışı ile modern okul kütüphaneleri hizmet vermeye başlamıştır.

Bu konu başlığı altında, Z-kütüphane kullanıcısı olan Z-kuşağının özellikleri, Z-kütüphanenin ortaya çıkışı ve unsurları ile Z-kütüphanenin klasik okul kütüphanesinden farklarına yer verilecektir.

3.1.Z-Kuşağı

Kuşak kelimesi; yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu olarak tanımlanır (Güncel Türkçe Sözlük, 2019).

Kuşaklar, aralarındaki benzerlik ve farklılıkları temsilen doğdukları yıllara göre gruplara ayrılmıştır. Bu ayrım kaynaklara göre farklılıklar gösterse de genel olarak kabul gören gruplama:

- 1927-1945 yılları arasında doğan nüfus ‘Sessiz Kuşak’,
- 1946-1964 yılları arasında doğan nüfus ‘Doğum Patlaması Kuşağı’,
- 1965-1979 yılları arasında doğan nüfus ‘X-Kuşağı’,
- 1980-1999 yılları arasında doğan nüfus ‘Y-Kuşağı’ ve
- 2000-2021 yılları arasında doğan ve doğacak olan nüfus ise ‘Z-Kuşağı’ olarak nitelendirilmiştir (Kuşakları Anlamak…, 2017).

Her ne kadar Z-Kuşağı ile Z-kütüphane kavramlarındaki Z’ler birbirinden farklı anlam ifade etse de nitelemede temel unsurun teknolojinin yoğun kullanımı olması ve aynı kuşağa hitap etmeleri bakımından aralarında bir bağlantı vardır. Günümüz gençliğini temsil eden Z-Kuşağı, kullanılan teknolojinin içerisinde var olmuş, teknoloji ile iç içe bir hayat sürer ve bu kuşağı temsil eden grubun %57’si, teknoloji sayesinde daha üretken olduklarını belirtmiştir (Seymen, 2017). Günlük

iletişimlerinde bile teknolojiyi kullanır, çevrimiçi iletişimi yüz yüze iletişime tercih eder, bilgisayar ve cep telefonlarını hayatlarının vazgeçilmezi sayarlar (Taş vd., 2017). Teknoloji açısından incelendiğinde, dijital dünyanın içine doğmuş, teknolojiyle uyumlu olan Z-Kuşağı için 'dijital yerli', teknoloji dünyasına sonradan geçmeye çalışan dijital yerli kuşağından önce doğan kuşağa ise 'dijital göçmenler' tanımlaması yapılmaktadır (Yılmaz, 2019a).

Araştırmalara göre, Z-Kuşağının bir konuya odaklanma süresi 8 saniyedir (Seymen, 2017). Dikkatlerini çekmenin zor olduğu bu kuşak için görsellik önemlidir. Z-Kuşağı ile birlikte yeni nesil kütüphanelerin de temeli atılmaya başlanmıştır. İnternet kuşağı da denilen Z-Kuşağı ile kütüphanelerde;

- Kütüphaneci
- Kullanıcı/kullanım
- Derme
- Bina
- Bütçeler
- Hizmet ve yönetim yapısı değişmeye başlamıştır

(Yılmaz, 2018).

Teknolojinin, kütüphanelerde daha çok kullanılmasıyla kütüphanecilerden teknolojik gelişmelere ayak uydurması beklenmekte, kütüphanenin daha işlevsel hale getirilmesi amacıyla da kütüphane bina ve tasarımında da değişikliğe gidilir olmuştur. Bu da bütçe yapısını etkilemektedir. Akademik başarılarını etkileyecek, modern tasarıma sahip, işlevsel, ferah bir okul kütüphanesinde bulunan öğrenciler, kütüphanelerde daha çok vakit geçirecek ve buradan ayrılmak istemeyeceklerdir (Akman ve Akman, 2017).

3.2.Zenginleştirilmiş Kütüphane (Z-kütüphane)

13 Aralık 2011 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı ile Türkiye Belediyeler Birliği arasında imzalanan protokolle, okulların 'Yaşayan Güvenli Alanlar' olmasının amaçlandığı (Okuma Kültürü…, 2015) 'Okullar Hayat Olsun' projesi hayata geçirilmiştir.

‘Okullar Hayat Olsun’ projesinin temel amacı; okulların sadece öğrenciler için değil, çevre halkının da hizmetine açılması, hayat boyu öğrenme merkezi haline getirilmesidir. Bu proje ile yaz dönemlerinde de kütüphane, derslik, konferans salonu, spor salonu ve okul bahçesinden aktif bir şekilde yararlanılması ve var olan devlet kaynaklarının daha verimli kullanılması amaçlanmıştır (Okullar Hayat Olsun, 2019). Yıl boyunca etkin birer eğitim merkezi haline gelecek olan okulların, belediyelerle iş birliği içerisinde gerçekleştirilecek olan aktivitelerle, halkın eğitim talebini karşılamada aktif rol oynaması hedeflenmiştir (Ak ve Çetintaş, 2015).

‘Okullar Hayat Olsun’ projesi kapsamında kurulan Z-kütüphaneler, modern tasarımı ile öğrencilerin bilgiyi sevme, öğrenme ve çeşitli aktiviteleriyle de dinlenmelerine imkân sağlayan sosyalleşme alanları haline gelmiş, anaokulu, ilkokul, ortaokul ve liseler için ayrı tasarlanan modeller üzerine kurulmuştur. Okulların talepleri doğrultusunda, ilgili teknik şartnameye (Z-Kütüphane Kurulumu ve Donatımına İlişkin Teknik Şartname[ZKTŞ], 2019) uygun olan okullarda, Z-kütüphane kurulumu yapılabilmektedir.

Z-kütüphanelerin kurulumu, Millî Eğitim Bakanlığı bütçesinden karşılandığı gibi belediyeler, okul aile birliği, hayırseverler vb. tarafından da sağlanabilmektedir (Sıkça Sorulan Sorular, 2019). 2 Temmuz 2013’te yayımlanan 10. Kalkınma Planı’nın 308.maddesinde geçen *“Okuma kültürü yaygınlaştırılacak, çocukların erken yaşlarda kültür ve sanat eğitimi almaları sağlanacaktır.”* (Onuncu Kalkınma Planı, 2013) maddesi de bu projeyi destekler niteliktedir.

Öğrencilerin kolaylıkla erişebileceği, okulun zemin katında kurulan Z-kütüphaneler, hitap ettiği yaş gruplarına göre farklı model ve genişlikte planlanmıştır. Bu kütüphaneler 60 ile 100 m² arasında değişen alanlar üzerine kurulmaktadır (ZKTŞ, 2019). Z-kütüphane kurmak için doldurulması gereken ‘Başvuru Talep Formu’nda yer alan Z-kütüphane Kriterleri’nde yer alan maddeler şu şekildedir:

1. Kesinlikle zemin katta ve kolay ulaşılabilir konumda olacak,
2. İlkokullar için en az 60-en fazla 70 m² aralığı ölçülerinde,
3. Ortaokullar için en az 70- en fazla 80 m² aralığı ölçülerinde,
4. Liseler için en az 80-en fazla 100 m² aralığı ölçülerinde,

5. En az 200 öğrenci sayısı olması dikkate alınacaktır (Başvuru…, 2019).

Bu doğrultuda Z-kütüphane kurulumu için genel koşullardan birkaçı sıralandığında;

1) Z- Kütüphane mekânı okulun zemin katında, kolay ulaşılabilir konumda, bilgisayar düzenekli, internet bağlantılı, grup çalışmasına ve bireysel çalışmaya uygun planlanacak, aydınlatma ve ısıtma sistemine sahip olacaktır.

2) Okulların zemin katında Z-kütüphane için ayrılacak alan; ilkokullarda en az 60 - en fazla 70 m², ortaokullarda en az 70 - en fazla 80 m² ve ortaöğretim okullarında ise en az 80- en fazla 100 m² aralığı ölçülerinde olmalıdır.

3) Kurulacak Z-kütüphane mekânlarının uygunluğundan (zemin kat, metrekare, öğrenci sayısı) okul idaresi, il ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri sorumludur.

4) Z-kütüphane kurulan okulun bahçe kapısı, okul binası giriş kapısı ve kütüphane giriş kapısı yanındaki uygun bir yere ilgili tabelalar asılacaktır.

5) Okulun ana girişinden Z-kütüphaneye kadar yönlendirici işaret levhaları ve ayak izleri (tavanda, duvarda veya zeminde) bulunmalıdır.

6) Z-kütüphane, öğrencilerin psikolojik yapısı üzerinde olumlu yönde etki bırakacak estetik biçimde tasarlanmalıdır.

7) Küçük yaş grupları (ilkokul-ortaokul) için yerlere yer minderi, 5 adet armut minder ve 5 adet puf konularak, ayrı bir okuma bölümü oluşturulacaktır. Bu bölüme; tasarıma uygun renk ve ebatta **(**ilkokul için en az 2x2 m), (ortaokul için en az 2,5x2,5 m) ölçülerinde halı serilecektir.

8) Kütüphanede yapılabilecek çeşitli etkinlikler göz önünde tutularak iç mekân tasarımı, mümkün mertebe hareketli kitaplıklardan müteşekkil ve yer değişikliğine izin verecek esneklikte olmalıdır.

9) Çalışma masaları toplantı masası düzeninde en fazla 4 kişilik olarak planlanmalıdır.

10) Teklif edilen tüm malzeme, donanım ve yazılımlar Millî Eğitim Bakanlığı'nın şu an kullandığı standartlar ve teknoloji ile tamamen uyumlu olmalı ve birlikte çalışabilmelidir (ZKTŞ, 2019).

Z-kütüphanenin öğrenciler için cazip bir mekân olarak görülmesi için tasarımın her aşamasında öğrencilerin yaş ve pedagojik gelişim düzeyleri dikkate alınmıştır (ZKTŞ, 2019).). Pedagog görüşü alınarak hazırlanan farklı modeller ile kurulan Z-kütüphanelerin haftanın yedi günü hizmet vermesi planlanmıştır (Ak ve Çetintaş, 2015).

Z-kütüphane 4 modelden oluşur. Bunlar;

- Anaokulu Modeli
- İlkokul Modeli
- Ortaokul Modeli
- Lise Modeli (Z-Kütüphane Modelleri, 2019)

Anaokulu modeli kendi içinde 2, ilkokul, ortaokul ve lise modelleri de kendi içinde 3 farklı model seçeneği sunmaktadır. Z-kütüphane modellerine Resim 3.1, Resim 3.2, Resim 3.3 ve Resim 3.4'te örnek verilmiştir.

Resim 3.1: Anaokulu modeli örneği

Kaynak: (Z-Kütüphane Modelleri, 2019)

Resim 3.2: İlkokul modeli örneği

Kaynak: (Z-Kütüphane Modelleri, 2019)

Resim 3.3: Ortaokul modeli örneği

Kaynak: (Z-Kütüphane Modelleri, 2019)

Resim 4.4: Lise modeli örneği

Kaynak: (Z-Kütüphane Modelleri, 2019)

Mayıs 2019 verilerine göre Türkiye geneli okul kütüphaneleri sayısı; 18.916 iken Z-kütüphane sayısı; 1.470'tir. Buna göre Konya 111 Z-kütüphane ile en çok Z-kütüphane'ye sahip olan il olurken en az Z-kütüphane'ye sahip olan il ise 2 Z-kütüphaneyle Kilis olmuştur (Z-Kütüphane Haritası, 2019). Konya Büyükşehir Belediyesi'nin başlattığı 'Medeniyet Okulu' projesi kapsamında 2014 yılında başlatılan '100 Okula 100 Kütüphane' etkinliğinin de bu ildeki Z-kütüphane sayısının fazla olması üzerinde etkisi olduğu görülmektedir (Medeniyet Okulu, 2019).

Çocuklar için keyifli bir ortam olarak düşünülüp tasarlanan Z-kütüphaneler ile öğrencilerin yaş gruplarına uygun renk, tasarım ve teknolojik alt yapı ile öğrenmenin eğlenceli hale getirilmesi hedeflenmiştir (Okuma Kültürü…, 2015). Klasik okul kütüphanelerinin zamanla Z-kütüphaneye dönüştürülmesi ile öğrencilerin ilgi göstereceği sosyal alanların oluşturulması planlanmıştır (Öztürk ve Tağa, 2018). Ülke genelinde okul kütüphanelerinin Z-kütüphaneye dönüştürülmesi ile şehirlerarası ve bölgelerarası fırsat eşitliğinin de sağlanması beklenmektedir.

Z-kütüphanelerin özellikleri şu şekilde sıralanmıştır:

- Bilgiye erişimde fırsat eşitliği
- Sesli ve elektronik kitaplar
- Modern ve estetik tasarım
- Pedagojik uygunluk
- Taşınabilir raflar
- Ahşap ve kumaşla kaplanmış duvarlar
- Okuma zevki uyandıran ortam (Z-Kütüphane, 2019).

Böylece Z-kütüphaneler ile kütüphane algısının değiştirilmesi, öğrencilerin kütüphaneleri sadece kitap ödünç alıp-verme, kitap okuma mekânı olarak değil, teknoloji ile iç içe bir ortamda, rahatlıkla ulaşabilecekleri, sosyalleşmelerine imkân sağlayan, içerisinde çeşitli eğitici-öğretici oyunların da bulunduğu, modern tasarıma sahip mekânlar olarak algılamaları hedeflenmektedir (Ak ve Çetintaş, 2015). Yapılan bir çalışma, tasarımın yanında öğrencinin kütüphanede istediği kitapları bulabilmesinin kütüphaneye olan ilgiyi %35 oranında artırdığı yönündedir (Okuma Kültürü…, 2015).

Diğer taraftan Z-kütüphanelerin aktif bir şekilde kullanılmasıyla;

- Öğrencilere; hayal kurma, eğlenme, bilgi edinme fırsatları sunulur,
- Öğrenciler, kütüphane içerisindeki kaynaklara kolayca ulaşıp o kaynaklardan yararlanarak bilgiye erişim özgürlüğü kazanır,
- Ülkenin kalkınmasının beşeri sermayelerin geliştirilmesine bağlı olduğu günümüzde, kütüphanelerin kullanılması da ülke kalkınmasına dolaylı yoldan katkı sağlamış olur
  (Okuma Kültürü…, 2015).

Gönüllü olarak Z-kütüphanelerden sorumlu olan başta Türk Dili Edebiyatı, Türkçe ya da Sınıf Öğretmenleri için "Okuma Kültürü ve Z-kütüphane" hizmet içi eğitim seminerleri düzenlenmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2019). Kütüphane gönüllüsü bu öğretmenlerden okullarında okuma kültürü çalışmaları yapması beklenmektedir. Kütüphaneye gelen kaynaklar, öğretmenlere verilen eğitim doğrultusunda "Z-kütüphane Otomasyon Sistemi" üzerinden kayıt edilir ve öğrencilere tek platform üzerinden kütüphane hizmeti sunulur (Sıkça Sorulan Sorular, 2019).

3.2.1. Z-kütüphane Unsurları

Birçok unsurdan oluşan yeni nesil kütüphane çeşidinin en dikkat çeken unsurlara bu başlık altında değinilecektir.

3.2.1.1. Modern Tasarımı

İletişim teknolojilerinin gelişmesi sonucu oluşan bilgi toplumunda, bilginin hızla yayılması kütüphane fonksiyon ve tasarımını da etkilemiştir. Kullanıcı merkezli oluşturulan yeni nesil kütüphane modelleri, klasik kütüphane anlayışından farklı olarak; bilişim teknolojilerinin yer aldığı, sosyalleşmeye imkân tanıyan mekânlar haline gelmiştir. Kişisel çalışma alanlarının olduğu, teknolojinin sıklıkla kullanılmasıyla da kütüphaneler; bilginin merkezinden, öğrenmenin merkezine doğru işlev değiştirmiştir (Moza ve Tokman, 2015). Kütüphanelerdeki bu dönüşüm, bağımsız kütüphaneler kadar okul kütüphanelerini de etkilemiş, kullanıcı ihtiyaçları ile teknolojik gelişmeler uyum içerisinde kütüphanelere uyarlanmış ve yeni nesil kütüphaneler kullanıcı hizmetine sunulmuştur.

Kütüphaneler, kullanıcıların gönüllü olarak yararlandıkları mekânlardır. Kütüphane kullanıcılarını kütüphaneye çeken etmenlerden birisi olan tasarım, hedef kitle dikkate alınarak yapılmalıdır. Yapılan bir çalışmaya göre; Z-kütüphane kullanıcıları, kütüphane içerisinde en dikkat çekici faktörün modern tasarım olduğunu belirtmişlerdir (Öztürk ve Tağa, 2018). Bu etki ile kullanıcılarda, kütüphanede daha çok vakit geçirme isteği oluşmaktadır. Bir iç mekânı tasarlarken mekânın, hedef kitlesi ve kullanım amacı göz önüne alınarak, fonksiyonel olmasına, estetik ve psikolojik uygunluğuna dikkat edilir (Alici, 2019).

Okul kütüphanesinin mekân özellikleri belirlenirken çalışmaları yürüten mimarlar, kütüphanenin işlevi, ihtiyaçları, beklentileri konusunda kütüphanecilerin düşüncelerine ihtiyaç duyarlar (Küçükcan, 2015). İhtiyaçlar göz ardı edildiğinde oluşturulacak mekân da işlevsiz hale gelebilmektedir. Her ne kadar okullarda kütüphaneci alanında eksiklikler olsa da akademik başarı ve eğitimdeki verim; kütüphanelerin varlığının yanında kütüphanecilerin varlığı ile daha da artacaktır.

Z-kütüphane kullanıcıları olan z-kuşağının çalışmaktan zevk aldıkları mekânlar üzerine yapılan bir anket sonucuna göre, bu kuşak temsilcilerinin, renkli ve eğlenceli mekânlar ile ev ortamında çalışmaktan memnun kaldıkları sonucuna varılmıştır (Okumuş, 2016). Bu açıdan bakıldığında da Z-kütüphanelerin sınıf ortamından farklı olarak, ev rahatlığı hissi uyandıran puf koltukları, renkli ve eğlenceli tasarımı ile yeni kuşağın beklentilerini karşılayacağı varsayılmaktadır. Beklentiye uygun tasarlanan yeni nesil okul kütüphaneleri, kütüphane kullanımını da etkileyecektir (Öçalan, 2010).

Kütüphane türleri arasında en küçük alana sahip olan okul kütüphanelerinin, amaca ulaşmasındaki en önemli unsuru olan kütüphane tasarımı, geleceğe yönelik yapılmalıdır (Hashempour ve Sapchi, 2015b). Z-kütüphaneler, esnek tasarımı ile yapılacak etkinliklere ya da farklı kullanım amacına imkân sağlayan hareketli ve kolay taşınır mobilyalardan oluşmaktadır. Böylece Z-kütüphanelerde aktif olarak yapılan, kitap tasarımı, öykü atölyesi, tiyatro ve şiir etkinlikleri, yazarlarla söyleşi ve imza günleri gibi etkinliklerin gerçekleştirilmesi için de alan oluşturulmuş olacaktır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2019).

Somut verilerin çizime aktarılmasından ibaret olmayan tasarım (Yurtsever, 2011), aydınlatma, havalandırma, mobilyalar kadar kullanıcıları etkileyecek donanımları da kapsamaktadır. İş sağlığı ve güvenliği kuralları dikkate alınarak tasarlanan Z-kütüphanelerde, tasarım planlanırken engelli kullanıcılar için de kolaylık sağlayıcı çalışmalara yer verilir (Okuma Kültürü…, 2015).

Ernest Neufert tarafından 1936 yılında çıkarılan 'Yapı Tasarım Bilgisi' (Neufert, 1936) kitabı, kütüphaneler için de standartlar içerir. IFLA tarafından okul kütüphanesi tasarımında tavsiye edilen tasarım unsurlarında bu kaynaktan yararlanılmıştır. Buna göre okul kütüphanelerinin tasarımında;

- Okul kütüphanesinin eğitimdeki rolünün tasarıma yansıtılması,
- Bedensel engelliler için kütüphane ulaşımı ve tasarımının uygun olması,
- Raf etiketlerinin okunaklı olması,
- Kitapların zarar görmesini engellemek için onları doğrudan günışığından uzak tutmak,

- Öğrencinin performansının olumlu yönde etkilenmesi amacıyla okuma alanlarının günışığından yararlanılacak şekilde düzenlenmesi,
- Klima kullanımının sınırlandırılması,
- Ulaşım yolu genişliğinin >1,20 m. okuyucu ile raf arasındaki mesafenin en fazla 1,30-1,40 m. olması,
- Raflar arasındaki geçitlerin 3 m.'den uzun olmaması,
- Olası yangınlar için de önlen alınması gerekir (Küçükcan, 2015).

Yukarıdaki öneriler dikkate alınarak iyi bir kütüphane tasarlamak için önerilen nitelikler;

- İşlevsel
- Uyarlanabilir
- Ulaşılabilir
- Değiştirilebilir
- Etkileşimli
- Çevreye uyumlu
- Güvenli
- Verimli
- Çekici
- Bilgi teknolojilerine uyumlu olmasıdır (Mcdonald, 2006).

Okul kütüphanelerinin tasarımı için hazırlanmış evrensel bir standart yoktur. 'Kaynakların merkezi' konumundan sıyrılıp öğrencinin ihtiyaçları gözetilerek 'öğrenme merkezi' olarak hazırlanan tasarım modellerini, yeni nesil kütüphanelerde görmek mümkün hale gelmiştir (IFLA, 2015). Bu anlayışla tasarlanan Z-kütüphanelerde, eğitim kademelerine göre 4 farklı tasarım modeli bulunur. Öğrencilerin yaş ve gelişim düzeylerine göre yapılan bu tasarımlarda, okulun şartlarına göre uygun olan model seçilerek kurulum gerçekleştirilir.

Öğrenci düzeyine uygun tasarlanan Z-kütüphane modelleri ile ilgili yapılan bir çalışmada, lise kademesindeki öğrencilerin %36,6'sı, kütüphane tasarımını beğenmediğini ifade etmiştir. Konuyla ilgili hazırlanan çalıştay raporunda ise lise kademesindeki modellerin kontrolü önerilmiştir (Okuma Kültürü…, 2015).

Okul kütüphaneleri tasarlanırken pedagog görüşü alınmış (Ak ve Çetintaş, 2015), uluslararası standartlar kullanılmamıştır (Küçükcan, 2015). Nitekim bu konuda hazırlanmış evrensel bir standart yoktur (IFLA, 2015). 18-21 Şubat 2015 tarihleri arasında Afyonkarahisar'da gerçekleştirilen 'Okuma Kültürü ve Z-kütüphane Çalıştayı' sonuç raporuna göre, Z-kütüphane projelerinde TSE (Türk Standartları Enstitüsü) ve National Institute of Building Sciences standartlarının esas alınması önerilmiştir (Okuma Kültürü…, 2015).

Z-kütüphanenin genel tasarımı ile hedeflenen yalnızca öğrencilerin kütüphane kullanımını artırmak değil, aynı zamanda sosyalleşmelerini sağlamak, hayal güçlerini ve yaratıcılıklarını geliştirmelerine katkı sağlamak, genel kültürlerini artırmaktır. Bu bakış açısı ile kütüphanelerde çeşitli renk unsurları kullanılmış, rahat ve dikkat çekici mobilyalar tercih edilmiş, zekâ geliştirici oyunlar bulundurulmuş, genel kültürlerini geliştirici çeşitli panolara yer verilmiştir.

3.2.1.2.Renk Uyumu

Renk; cisimler tarafından yansılanan ışığın gözde oluşturduğu duyum, olarak tanımlanır (Güncel Türkçe Sözlük, 2019). Bu duyum; fiziksel, fizyolojik ve psikolojik olayların gerçekleşmesine bağlıdır. Göze gelen ışık fiziksel, gözde oluşan işlemler fizyolojik, gözün algılaması ile beyinde oluşan duyum ise psikolojik bir olaydır (Sağocak, 2005). Bu süreçlerin gerçekleşmesi; ışık, sağlıklı göz ve sağlıklı beynin varlığı ile mümkündür (Çabuk, 2006).

Doğadaki nesneler, kendisine gelen ışığın bir bölümünü emer, bir bölümünü de yansıtarak mevcut rengine bürünür. Işığın varlığı ile anlam kazanan renkler, sağlıklı her birey tarafından aynı biçimde görülür fakat farklı algılanıp yorumlanır. Bu durum üzerinde kişinin; yaşadığı coğrafya, yaşı, psikolojik ve ekonomik durumu, yetiştiği kültür, bulunduğu mekân, deneyimleri gibi faktörler etkilidir (Alici, 2019). Bir toplumda bir rengin ifade ettiği anlam, başka bir toplumda bambaşka tepkilerle karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin, batıda cenaze törenlerinde 'yas'ı temsilen siyah rengi kullanılırken, Japonlar cenaze törenlerinde 'yeniden doğuş'u simgeleyen beyaz

rengi kullanırlar. Bu durum aynı olay karşısında toplumların farklı bakış açısından kaynaklanmaktadır (Özdemir, 2005).

Renk seçimleri genel olarak bilinçli yapılmaktadır. Resmi bir davette tercih edilen bir renk ile günlük hayatta kullanılan renklerin farklı olması psikolojik bir tercihtir. Koyu renk kıyafet giyen kişinin, açık renk kıyafete göre olduğundan ince görünmesi, koyu bir mekânın da açık mekâna göre daha dar olarak algılanması renklerin insan üzerindeki etkisini göstermektedir. Sözsüz iletişimin parçası olan renkler, duygularımızdan etkilendiği gibi bazen de duygularımıza etki etmektedir. Nitekim renklerin; sakinleştirici-heyecanlandırıcı, rahatsızlık verici, memnuniyet verici, ısıtıcı-üşütücü etkileri gibi, nabız oranı ve kan basıncı üzerinde de etki gösterdiği tespit edilmiştir (Uludağ ve Odacı, 2002).

Tasarımın önemli bir elemanı olan renk faktörü, mekânların kullanım amacına göre seçilerek uygulanır. Fiziksel ve psikolojik etki özelliği olan renkler, doğru kullanıldığında kendini daha çok hissettirecektir. Öğrenme üzerinde de etkili olan renklere, Z-kütüphane açısından bakıldığında, kullanılan renklerin rastgele seçilmediği durumu ortaya çıkacaktır (Çalışkan ve Kılıç, 2014). Z-kütüphanelerde sıklıkla kullanılan renklerin öğrenciler üzerindeki etkisi de kaçınılmazdır. Bu bağlamda renklerin psikolojik anlamları ve mekânlarda tercih edilme nedenleri üzerinde durmak konuyu daha anlaşılır kılacaktır.

3.2.1.2.1. Ana-Ara Renkler

Renkler fiziksel olarak ana renkler ve ara renkler olarak iki gruba ayrılır. Başka renklerin karışımı ile oluşmayan doğada saf halde bulunan ana renkler; mavi, kırmızı ve sarıdan oluşur. Ara renkler ise ana renklerin ikili birleşmesi sonucu oluşan renklerdir. Kırmızı ve sarı renklerinin karışımı ile turuncu; kırmızı ve mavi renklerinin karışımı ile mor; mavi ve sarı renklerinin karışımı ile de yeşil rengi ortaya çıkar (Alici, 2019). Ana renkler ile elde edilen renkler Şekil 3.1'deki renk çemberinde gösterilmiştir.

Şekil 3.1: Renk Çemberi

Kaynak: (İç Mekânda Tasarım ve Ergonomi, 2014)

3.2.1.2.2. Sıcak-Soğuk Renkler

Renkler, psikolojik olarak insanları etkilemekte ve insanların algılarını yönetebilmektedir. Bu açıdan renkler insan üzerinde meydana getirdiği etkiye göre, sıcak ve soğuk renkler olarak ayrılırlar. Sıcaklık ve canlılık hissi oluşturan sarı, kırmızı ve turuncu renkleri sıcak renkler iken; serinlik ve durgunluk hissi oluşturan mavi, mor ve yeşil renkleri soğuk renkler olarak adlandırılmıştır (Çabuk, 2006).

Sıcak renkler, soğuk renklere göre daha çabuk algılanır; enerjiyi artırıcı, neşelendirici etkisi vardır ve yakınlık hissi uyandırır. Sıcak renklere fazla maruz kalınması; yorgunluk, saldırganlık ve dikkat eksikliği oluşturabilir. Bununla birlikte soğuk renkler de insan psikolojisinde; ferahlık, güven, rahatlık, üretkenlik, düzen gibi duyguları çağrıştırırken uzaklık hissi de uyandırmaktadır. Soğuk renklere fazla maruz kalınması; tembellik, duygusallık oluştururken, ortama da kasvetli bir hava katar (Sağocak, 2005). Hayatımızın büyük bir bölümünün kapalı ortamlarda geçmesi, insan psikolojisi üzerinde etkili olan renklerin iç mekânlarda kullanımının da son derece önemli olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Uludağ ve Odacı, 2002).

3.2.1.2.3. Renklerin Mekânlarda Kullanımı

Renkler, kullanıldığı mekâna kimlik kazandıran önemli bir faktördür. Aynı mekânda kullanılan farklı renkler, mekânın farklı algılanmasına neden olabilmektedir. Renklerin algılanıp yorumlanması öznel bir duyum olsa da kullanıldıkları mekâna genel anlam yüklerler. Renkler kullanıldığı çevre üzerinde çeşitli etkiler yaratır. Genel olarak renkler;

- Kullanıldıkları mekânın daha geniş ya da yüksek olarak algılanmasını sağlar.
- Farklı birimlerinin bulundurulduğu yapılarda, her birime farklı rengin belirlenmesi, yapı içerisinde seçiciliğin kolaylaştırılmasını sağlar.
- Farklı renklerin aynı ortamda kullanılması, ortamın daha net algılanmasını sağlar (Çabuk, 2006).
- Mekâna; büyük-küçük, sıcak-soğuk, sakinleştirici-hırçınlaştırıcı, hareketli-sıkıcı gibi anlamlar yükler (Sağocak, 2005).
- Zaman kavramı üzerinde etki yaratır. Sıcak renklerin kullanıldığı mekânlarda geçirilen süre, gerçek süreden daha uzun algılanırken, soğuk renklerin kullanıldığı mekânlarda bu durum tersi sonuç vermektedir (Alici, 2019).
- Nesnelerin ağır ya da hafif olarak algılanmasında etkilidir (Sağocak, 2005).

Bir mekânda tasarım yapılırken, mekânın kullanım amacını ve kullanıcı grubunu iyi tanımlamak ve tasarım aşamalarını o yönde yapmak gerekir. Mekânda dikkat çeken ilk unsurun kullanılan renkler olduğunu düşündüğümüzde, renk seçiminin uzman görüşü alınarak tercih edilmesi doğru olacaktır. Yanlış seçimler, amaca ulaşmada yetersiz kalabilmekte, alınması beklenen verimi düşürebilmektedir. Aynı şekilde doğru renk kullanımı ile mekânın tasarımdaki eksikliklerinin giderilmesi de mümkün olabilmektedir (Alici, 2019).

3.2.1.2.4. Renklerin Z-kütüphanede Kullanımı ve Psikolojik Etkileri

Renk ve tasarımıyla klasik resmi kurum algısının dışına çıkan Z-kütüphaneler, bu özellikleri ile öğrenciler üzerinde oldukça etki gösterir (Z-Kütüphane Etki Analiz…, 2015). Kullanıcı yaş gruplarına göre dört tasarım tipi bulunan Z-kütüphanelerde, renk ve tasarım seçimleri de yaş gruplarına göre farklılık göstermektedir. Bu

farklılıklar oluşturulurken ve renk tercihleri yapılırken öğrencileri olumsuz etkileyebilecek seçimlerden uzak durulmuş, eğitimin bir parçası olan kütüphaneler için rengin yanı sıra ışıklandırma, havalandırma gibi unsurlara da dikkat edilmiştir.

Okul kütüphanelerinde renk seçimi yapılırken okulun diğer bölümlerinde kullanılan renklerden farklı tercihler yapılması gereklidir. Sıkıcı ortam olarak algılanan kütüphaneler, dikkat çekici tonlar kullanılarak eğlenceli hale getirilebilir. Kütüphane için seçilen renkler, kullanıcıları etkilediği gibi sürekli aynı ortamda bulunan kütüphane personelini de etkilemektedir. Doğru tercihler; kütüphanenin verimliliğine de etki edecektir (Hashempour ve Sapchi, 2015a). Bilimsel yöntemlerden uzak rastgele yapılan seçimler ise olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir.

Kütüphane bölümlerinin her biri için uygun renk önerileri literatürde mevcuttur. Buna göre düşünme yeteneğini artırıcı özelliği olan mavi rengi kütüphanelerin okuma salonları için en uygun renk tercihidir. Verimliliği düşürücü ve uyku verici etkisi olan mor renginin ve zihinsel uyarılmayı düşürücü etkisi olan siyah rengin de kütüphanelerde kullanılması önerilmemektedir (Hashempour ve Sapchi, 2015a).

Sıcak renklerin öğrenende hareketliliği artırdığı, soğuk renklerin ise rahatlatıcı etkisi olduğu araştırmalarla ortaya konmuştur (Uludağ ve Odacı, 2002). Kırmızı ve mavi odalarda bulundurulan öğrenciler üzerinde yapılan bir çalışmada; mavi odada bulunan öğrenciler, kırmızı odada bulunan öğrencilere göre kendilerini daha sakin ve iyi hissettiklerini belirtmişlerdir (Sağocak, 2005). Genel tasarımda beyni ve gözü yormayan, olumsuz çağrışımlar yapmayan, dinlendirici, sakinleştirici etkisi olan, bıkma hissi vermeyen renkler tercih edilmelidir (Kalaycıoğlu ve Aras, 2015).

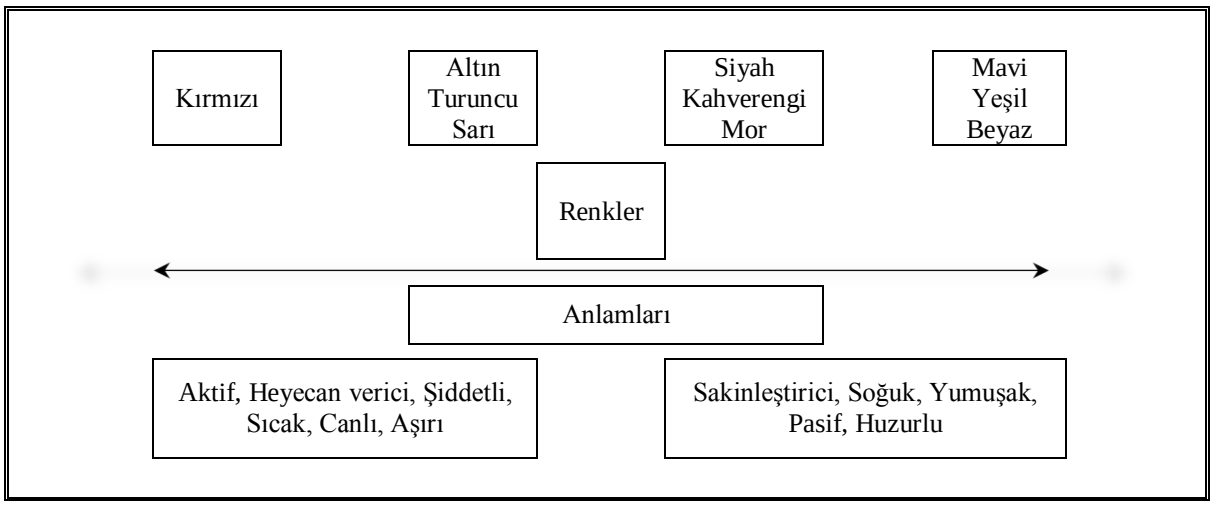
Günün büyük bir bölümünü okulda geçirdikleri için, okulda karşılaştıkları her bir durum, algıladıkları her bir nesne, öğrenciler üzerinde etki yaratır. Okul kütüphaneleri de eğitim öğretimin bir parçası ve çocukların dinlenme, öğrenme, arkadaşlarıyla rahatça vakit geçirebilecekleri alanlar olduğundan, psikolojilerini olumlu ya da olumsuz etkileyecek durumlar karşısında önceden bir çalışma yapılması uygun olacak ve öğrencilerin okuldaki performansını olumlu yönde etkileyecektir.

Okul kütüphanelerinde kullanılması önerilen renkler başlıca şu şekildedir;

- Bireysel okuma alanı için önerilen renkler; mavi ve tonları, yeşil, beyaz ve kırmızıdır. Bu renkler, huzur, rahatlık, azim, bilinçlilik duygusu, canlılık ve hareket etkisi yaratır.
- Ders çalışma ve araştırma alanı için önerilen renkler; yeşil, sarı ve beyazdır. Bu renkler, yöneticilik, özgürlük, azim, bilinçlilik duygusu yaratır.
- Serbest okuma alanı için önerilen renkler; pembe, mavi ve yeşildir. Bu renkler, huzur ve hoşnutluk duygusu yaratır.
- Toplu çalışma alanı için önerilen renkler; sarı, yeşil ve beyazdır. Azim ve özgüven hissi yaratır.
- Ödünç verme ve danışma alanı için önerilen renkler; mavi ve tonlarıdır. Bu renkler, güven, huzur ve hoşnutluk duygusu yaratır.
- Bilgisayar alanı için önerilen renkler; yeşil ve tonları, pembe ve gül rengidir. Bu renkler, özgüven ve huzur hissi yaratır.
- Görevlinin çalışma alanı için önerilen renkler; lacivert, kahverengi, mor ve siyah tonlarıdır. Bu renkler, güç, rahatlık ve otorite hissi yaratır.
- Koridorlar için önerilen renkler; mor ve açık tonlarıdır. Bu renkler, huzur ve özgüven hissi yaratır (Hashempour ve Sapchi, 2015a).
- Çocuk bölümleri için önerilen renkler; turuncu, kırmızı, sarı ve yeşil tonlarıdır. Bu renklerin, enerji, hareket, canlılık, kan dolaşımını hızlandırma gibi etkileri vardır (Hashempour ve Sapchi, 2015b)

Renk tercihleri öğrencilerin yaş düzeyleri dikkate alınarak yapılmalıdır. Sadece duvar rengi değil, mobilya ve diğer eşyalar için de renk uyumu önemsenmelidir. Renk tercihlerinde yapılacak hatalar, öğrenciler kadar öğretmen ve diğer personelin de performansının olumsuz etkilenmesine sebep olacaktır (Uludağ ve Odacı, 2002). Kütüphanede mekân unsurunun, tüm fonksiyonlarıyla genel uyum sağlamış olması, kullanım sıklığı ve alınacak verimi olumlu yönde etkileyecektir. Tüm renklerin uluslararası geçerli anlamı olmasa da bazı renkler çoğu insanda benzer duyguları çağrıştırır. Şekil 3.2'deki bu renkler ve anlamları gösterilmiştir.

Şekil 3.2: Renklerin spektrumu ve anlamları

Kaynak: (Bortoli ve Maroto, 2001)

Z-kütüphane Teknik Şartnamesi'nde, kütüphanenin genel renk seçimi için şu ifadeler yer almaktadır;

> "Z-kütüphanenin iç cephe boyası, genel tasarımın devamı olarak düşünülerek seçilecektir. Sıcak ve soğuk pastel renkler, birbirlerinin kontrastı olacak şekilde tercihler yapılmalıdır. Seçilen renkler mimari bütünlüğü sağladığı için tasarımda karar verilen renklere Başkanlık (Ders Kitapları ve Yayımlar Daire Başkanlığı) onayı dışında müdahale edilemeyecektir" (ZKTŞ, 2019).

Ayrıca şartname içerisinde mobilyalar konusunda da genel tasarım bütünlüğüne uygun farklı renklerin kullanılması gerektiği bilgisi yer almaktadır. 'Mobilyalar' başlığı altında bu konuya değinilmiştir.

Şüphesiz eğitimin kalitesi çeşitli unsurlara bağlıdır. Bunlardan birisi de eğitim öğretimin yapıldığı yerin mekânsal düzenlemesidir. Okulun fiziki yapısı ve donanımı ne kadar güçlü olursa olsun genellikle pek dikkate alınmayan bu konuda herhangi bir eksiklik kendini olumsuz yönde hissettirecektir. Birbirine bağlı olan sistemler içerisinde mekânsal düzenlemede, renk uyumu, uygun ışık ve ısı, ses düzeyi, yerleşim düzeni, öğrenci mevcudu, temizlik unsuru ve genel estetik gibi fiziksel öğeler göz önünde bulundurulmalıdır (Uludağ ve Odacı, 2002)

3.2.1.3.Mobilyalar

Mekânlar, kullanım amacı ve kullanıcı hedef kitlesine göre tasarlanır ve mobilya seçimlerinde de bu unsurlar dikkate alınarak tercih yapılır. Z-kütüphane modellerinde bulunan mobilyalar için teknik şartnamede belirtilen standartlar uygulanmıştır. Bu standartlar, tasarım modellerine göre öğrencilerin yaş grupları ve fiziki ölçülerine uygun düzenlenmiştir. Günün büyük bir bölümünü okullarda geçiren öğrenciler, Z-kütüphanenin kendine özgü mobilya seçenekleri ile kendilerini ev ortamında hissedecek ve kütüphaneler de onlar için dinlenme merkezi haline gelecektir.

Z-kütüphane için mobilya seçerken dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır;

- Mobilyalar, okulun mevcut mobilyalarından farklı olmalıdır.
- Mobilyalar, en az 18 mm. kalınlığında ve 1.sınıf MDF-LAM malzemeden imal edilmelidir.
- Kitap raflarının kütüphane içerisinde kapladığı alana, kütüphanenin genel ölçüsüne göre yer verilmelidir. 60-70 m²lik alana sahip olan kütüphaneler en az 45 m; 70-80 m²lik alana sahip olan kütüphaneler en az 55 m ve alanı 80 m²den büyük olan kütüphanelerde ise en az 70 m kitap rafı bulunmalıdır.
- Duvar kenarlarındaki kitap raflarının yüksekliği, ilkokullar için 120, ortaokullar için 150, liseler için de 180 cm'den yüksek olmamalıdır. Uzunluğu en fazla 60 cm ve derinliği de 20-25 cm, raflar arası mesafe ise en fazla 30 cm olmalıdır.
- Kütüphanenin orta kısmındaki mobilyaların yüksekliği ilkokullar için 100 cm, ortaokullar için 110 cm ve liseler için 120 cm'den yüksek olmamalıdır.
- Z-kütüphanede oturulacak yer sayısına, kütüphanenin alanına göre karar verilir. 60-70 m²lik alanlarda en az 33, 70-80 m²lik olan alanlarda en az 38, 80 m²nin üzeri olan alanlarda en az 44 kişilik oturma yeri olacaktır. Masa tablası ilkokullarda 80x80 cm, ortaokullarda ve liselerde 85x85 cm olmalıdır.
- Her Z-kütüphanesinde iki adet ahşap satranç masası olmalı, bu masaların tabla ölçüleri 70x90 cm, ayak yüksekliği 75 cm olacaktır. Satranç masalarının

iki kenarına da masa yüksekliğine uygun olarak iki adet puf/koltuk/sandalye bulundurulacaktır.

- Sandalye seçimleri için 4 ayrı renk kullanılmalıdır. Sandalyeler kolay temizlenebilmesi açısından suni deriden imal edilmelidir (ZKTŞ, 2019).

Mobilyaların kullanım amacına göre şekil alan insan vücudunun, kullandığı mobilya ile uyum göstermesi için mobilyaların belli standartlarda tasarlanması gerekir (İç Mekânda Tasarım…, 2014). Mobilyalar için oluşturulan bu standartlar, yaşa bağlı olarak insan vücudunun her parçasının diğer parçalar ile oranı ölçülerek oluşturulur. Antropometrik ölçüm(insan vücudunun ölçüleri) denilen bu tekniğin sonuçları; yaşa, topluma, cinsiyete göre de farklılıklar gösterebilir (Küçükcan, 2015).

3.2.1.4.Teknolojik Alt Yapısı

Bilgi üretiminin artması ve bilimin gelişmesi sonucu olarak hayatın hemen her alanında karşımıza çıkan teknolojik cihazlar, bilgiye ulaşmada değişikliğe gidilmesine yol açmıştır. 21.yüzyılın becerilerinden birisi olan teknoloji becerisini okullara dâhil etmek ve teknoloji kullanımını yaygınlaştırmak, eğitimin niteliğine de etki edecektir.

Z-kütüphanelerde kullanılan bilgisayar, yazıcı, tarayıcı, akıllı tahta, e-kitap, internet bağlantısı gibi donanımların kütüphane içerisinde varlığı ve bunların öğrenci yararına sunulması okul kütüphanelerini daha etkin hale getirmektedir. Öğrenciler, okul çatısı altında internet bağlantısı ile ödevlerini, araştırmalarını yapıp çalışmalarını hazırlayabilmekte ve yine akıllı tahtalar aracılığı ile sınıf ortamını kütüphaneye taşıyabilme imkânı bulmaktadır. Ayrıca teknolojinin doğru kullanımı ile öğrenciler, daha pratik, yeniliğe açık ve yaratıcı olabilecektir. Öğrencilerin eğitim amacıyla kullandıkları cihazlar dışında kütüphane işleri için de kolaylık sağlanmaktadır. Ödünç defterleri, yerini internet destekli otomasyon sistemlerine bırakmıştır. Böylece kaynak taraması daha hızlı hale getirilmiştir.

Z-kütüphanede bulundurulacak bilgisayar sayıları mevcut alanın ölçüsüne göre değişmektedir. Buna göre;

- ✓ 60-69 m² arası kütüphaneler için 5 bilgisayar,
- ✓ 70-89 m² arasında olan kütüphaneler için 7 bilgisayar,
- ✓ 90-100 m² arasında kütüphaneler için 9 bilgisayar,
- ✓ Her Z-kütüphaneye de tarayıcı özelliği bulunan bir adet yazıcı temin edilecektir (ZKTŞ, 2019).

3.2.1.5. Çeşitli Oyunlar

Kütüphaneler son dönemlerde 'üçüncü mekân' olarak anılmaya başlamıştır. Ev ve iş yerinden sonra sosyalleşmek için en fazla gidilen yer olarak tanımlanan bu kavram öğrenciler için ev ve okuldan sonra en çok ziyaret ettikleri yer olarak düşünülebilir. Bu kavram 1989 yılında literatüre girmiş ve farklı mekânlar için kullanılmaktadır. Bir mekâna üçüncü mekân demek için bazı ölçütleri taşıması gerekmektedir.

- Tarafsız olmalı: Kişilerin dil, din, ırk gözetilmeden rahatça kullanabildikleri bir yer olmalıdır.
- Konuşma imkânı sunmalı: Bu mekânlar sosyalleşmeye imkân sağladığı için konuşmaya rahatlıkla fırsat verilen yerler olmalıdır.
- Müdavimleri olmalı: Sürekli kullanıcıları olmalıdır.
- Standart profil: Seçkin insanların belirli zamanlarda gittikleri değil, herkesin istediği zaman ziyaret edebileceği, gösterişten uzak bir yer olmalıdır.
- Erişilebilir olması: Kolay erişilebilir olması gerekir.
- Doğal bir ortam olması: İnsanların birbirlerini rahatsız etmeden rahatça hareket ettikleri bir ortam olmalıdır.
- Ev ortamı hissi yaratması: Kullanıcıların kendilerini evindeymiş gibi hissettikleri rahat mekânlar olmalıdır (Yılmaz, 2019b).

Yukarıdaki maddeler incelendiğinde Z-kütüphanelerin üçüncü mekân tanımlaması için tüm özellikleri taşıdığı görülmektedir. Sosyalleşmeye, arkadaşlıklar kurmaya, sohbet etmeye fırsat tanıyan sıcak bir ortam içerisinde zamanlarını geçirirken aynı zamanda da çeşitli oyunlar ile bu vakitlerini zenginleştirme imkânı da bulurlar. Satranç, yapboz, tangram, mandala, dama gibi zekâ geliştirici oyunlar da sosyalleşme olanağını artıran, eğitimlerine katkı sağlayan bir diğer unsurdur.

3.3.Z-kütüphane ile Klasik Okul Kütüphanesi Arasındaki Farklar

Z-kütüphanelerin, klasik okul kütüphanesinden farklı olarak göze çarpan ilk detayı modern tasarımı ve teknolojik alt yapısıdır. Rahat bir ortam sunan bu kütüphanelerde, basılı kaynakların yanı sıra dijital kitaplara (e-kitap, z-kitap) da erişme imkânı sağlanmaktadır. Duvarlarında yer alan bilgilendirici panolar, kullanıcıların internete kolayca erişebilecekleri ayrı bir internet bölümü, sosyalleşmelerini ve eğitimlerini destekleyici zekâ oyunları ve çeşitli materyaller (satranç masaları, yapbozlar, tangram, CD, DVD, filmler, bilgisayar oyunları), akıllı tahta, ev rahatlığı hissi veren yer minderleri, puf koltuklar, rahat kanepeler bulundurur (Ak ve Çetintaş, 2015).

Z-kütüphane kullanıcısının, klasik okul kütüphanesi kullanıcısından farkı; kütüphane kullanma biçim ve amacındaki çeşitliliktir. Dünya genelinde yaygınlık kazanan bu özellik ile kütüphane tanımları da değişmiştir. Geleneksel okul kütüphanesinden sıyrılarak renk ve tasarımı ile sıcak bir ortam sunan yeni kütüphane modelleri, bu özellikleri ile kütüphane kullanıcısına olumlu yönde etki etmektedir (Z-Kütüphane Etki Analiz…, 2015). Klasik okul kütüphanelerindeki ders çalışma ve kitap ödünç alıp-iade etme işlevlerinden sıyrılarak kütüphane anlayışına bambaşka anlamlar yüklenmiştir. Z-kütüphane bu açıdan öğrenciler için üçüncü mekân olmaya aday olmuştur.

Z-kütüphane kurmak için belli standartlar getirilmiştir. Okul kademesine göre dört tip Z-kütüphane modeli vardır. Bu modellerin ölçü ve kurulum şartları da teknik şartname (ZKTŞ, 2019) içerisinde belirtilmiştir. Erişimi kolay olması açısından okulun giriş katında, yeterli genişlik alanına sahip olma ön koşulu ile okul yönetimi, tercih ettiği kütüphane modelini seçtikten sonra gerekli başvuruları yapıp kurulum aşamasına geçilir. İşin yaptırılacağı firma işi eksiksiz ve malzemeleri de sorunsuz halde teslim eder. Bu aşamada firmaya düşen görev, teknik şartnamedeki ölçülere uymaktır. Şartnamede rafların uzunluğu, genişliği, iki raf arası mesafe, masaların genişliği, uzunluğu, sandalye sayısı, bilgisayar sayısı, ışıklandırma, havalandırma, panolar… gibi bir çok konu ayrıntıları ile sıralanmıştır (ZKTŞ, 2019).

Z-kütüphaneler bu kadar düzenli ve standartlara uygun olarak kurulurken, klasik okul kütüphaneleri için herhangi bir ön hazırlık yapılmamaktadır. Herhangi boş bir odaya da kütüphane başlığı altında kurulum gerçekleştirilebilmektedir. Klasik okul kütüphaneleri teknolojiden uzak, güncelliğini yitirmiş kaynakların yoğunlukta olduğu, hangi katta kurulduğunun önemsenmediği, havalandırma, ışıklandırma gibi unsurların da mevcut şartlara göre yapıldığı yerlerdir.

Her iki kütüphane türünün temeldeki amacı; öğrencilerin bilgi ihtiyacını karşılamak olsa da ferah, aydınlık ve havadar bir mekânın kullanıcı üzerindeki olumlu etkisi; eski mobilyaların var olduğu, kitapların üst üste gelişigüzel yerleştirildiği, yeni neslin bilgi ihtiyacına cevap veremeyecek güncelliğini yitirmiş kaynaklardan ve teknolojiden uzak olan havasız, karanlık bir kütüphaneden daha fazla olacaktır. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren okul kütüphanelerinin Z-kütüphaneye dönüştürülme çalışmaları günümüzde devam etmektedir.

3.4.Kocaeli İlinde Bulunan Z-Kütüphaneler

Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan yıllık verilere göre 2019 Ocak ayı itibariyle il genelinde, 35 Z-kütüphane vardır. Bunların 15'i (Z-Kütüphane Haritası, 2019), Milli Eğitim Bakanlığınca kurulmuş, 20'si de diğer kuruluşlar tarafından (belediyeler, il özel idareleri, sivil toplum kuruluşları, hayırseverler, okul aile birlikleri vb.) (Sıkça Sorulan Sorular, 2019) finanse edilerek kurulmuştur. Kocaeli genelinde ilçelere göre bulunan Z-kütüphaneler şunlardır:

- **BAŞİSKELE:** Toplam 7 tane Z-kütüphane vardır. 2'si Milli Eğitim Bakanlığınca, 5'i de diğer kuruluşlar tarafından kurulmuştur.

  MEB tarafından kurulan:
  - Başiskele Selim Yürekten Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
  - Vali İhsan Dede İlkokulu

  Finansmanı diğer kuruluşlarca sağlanan:
  - Başiskele Gübretaş İlkokulu
  - Başiskele Şehit Ozan Özen Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi

- Kocaeli Anadolu Lisesi
- Yuvacık Aydınkent Ortaokulu
- Yuvacık İlkokulu

- **ÇAYIROVA:** Toplam 3 tane Z-kütüphane vardır. 2'si Milli Eğitim Bakanlığınca, 1'i de diğer kuruluşlar tarafından kurulmuştur.

  MEB tarafından kurulan:
  - Çayırova İmam Hatip Ortaokulu
  - İstiklal Ortaokulu

  Finansmanı diğer kuruluşlarca sağlanan:
  - Çayırova Ortaokulu

- **DARICA:** Toplam 2 tane Z-kütüphane vardır. 1'i Milli Eğitim Bakanlığınca, 1'i de diğer kuruluşlar tarafından kurulmuştur.

  MEB tarafından kurulan:
  - Şehit Hasan Kaya Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi

  Finansmanı diğer kuruluşlarca sağlanan:
  - Darıca Ayfer-Gazanfer Güngör İlkokulu

- **DERİNCE:** Toplam 4 tane Z-kütüphane vardır. 2'si Milli Eğitim Bakanlığınca, 2'si de diğer kuruluşlar tarafından kurulmuştur.

  MEB tarafından kurulan:
  - Derince Pakmaya Abidin Pak İlkokulu
  - Hayme Ana Anaokulu

  Finansmanı diğer kuruluşlarca sağlanan:
  - Cumhuriyet Ortaokulu
  - Mevlana İmam Hatip Ortaokulu

- **DİLOVASI:** Toplam 1 tane Milli Eğitim Bakanlığınca kurulan Z-kütüphane vardır.

  MEB tarafından kurulan:

  - Dilovası Hasan Ali Yücel İlkokulu

- **GEBZE:** Toplam 3 tane Z-kütüphane vardır. 2'si Milli Eğitim Bakanlığınca, 1'i de diğer kuruluşlar tarafından kurulmuştur.

  MEB tarafından kurulan:

  - Gebze Anadolu Lisesi
  - Koç Ortaokulu

  Finansmanı diğer kuruluşlarca sağlanan:

  - Mehmet Tuğrul Tekbulut Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

- **GÖLCÜK:** Toplam 1 tane Milli Eğitim Bakanlığınca kurulan Z-kütüphane vardır.

  MEB tarafından kurulan:

  - Kocaeli Sanayi Odası Dumlupınar Ortaokulu

- **İZMİT:** Toplam 5 tane Z-kütüphane vardır. 1'i Milli Eğitim Bakanlığınca, 4'ü de diğer kuruluşlar tarafından kurulmuştur.

  MEB tarafından kurulan:

  - Yarbay Refik Cesur İlkokulu

  Finansmanı diğer kuruluşlarca sağlanan:

  - Alikahya İlkokulu
  - Hacı Bektaş Veli Ortaokulu
  - Kazım Karabekir Ortaokulu
  - Türkiye Büyük Millet Meclisi İlkokulu

- **KANDIRA:** Toplam 2 tane Z-kütüphane vardır. 1'i Milli Eğitim Bakanlığınca, 1'i de diğer kuruluşlar tarafından kurulmuştur.

  MEB tarafından kurulan:

  - Tasvire Hurşit Güneş Ortaokulu

  Finansmanı diğer kuruluşlarca sağlanan:

  - Akçakoca İlkokulu

- **KARAMÜRSEL:** Toplam 1 tane Milli Eğitim Bakanlığınca kurulan Z-kütüphane vardır.

  MEB tarafından kurulan:

  - Necdet Calp İlkokulu

- **KARTEPE:** Toplam 2 tane Z-kütüphane vardır. 1'i Milli Eğitim Bakanlığınca, 1'i de diğer kuruluşlar tarafından kurulmuştur.

  MEB tarafından kurulan:

  - Kocaeli Ali Fuat Başgil Sosyal Bilimler Lisesi

  Finansmanı diğer kuruluşlarca sağlanan:

  - Yıldız Entegre İmam Hatip Ortaokulu

- **KÖRFEZ:** Toplam 4 tane diğer kuruluşlar tarafından kurulan Z-kütüphane vardır.

  Finansmanı diğer kuruluşlarca sağlanan:

  - Hereke Kışladüzü İlkokulu
  - Körfez Atatürk Anadolu Lisesi
  - Körfez Emlak Konut Anadolu İmam Hatip Lisesi
  - Körfez Fen Lisesi

3.4.1. Araştırma Dâhilinde Olan Okul Kütüphaneleri

Çalışma kapsamında Kocaeli ilinde, 4 Z-kütüphane ve 5 klasik okul kütüphanesi ziyaret edilmiştir. Z-kütüphanelerin 2'si ortaokul, 2'si de lisede bulunmaktadır. Klasik okul kütüphanelerinden 2'si ortaokul, 3'ü de lisede bulunmaktadır.

Ziyaret edilen Z-kütüphaneler;

1. Kazım Karabekir Ortaokulu - İzmit
2. Tasvire Hurşit Güneş Ortaokulu - Kandıra
3. Kocaeli Ali Fuat Başgil Sosyal Bilimler Lisesi - Kartepe
4. Selim Yürekten Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi – Başiskele

Ziyaret edilen klasik okul kütüphaneleri;

1. 28 Haziran Ortaokulu - İzmit
2. Atatürk Ortaokulu - İzmit
3. Mimar Sinan Anadolu Lisesi - İzmit
4. Kanuni Mesleki Ve Teknik Anadolu Lisesi - İzmit
5. İzmit Anadolu İmam Hatip Lisesi – İzmit

Anketi yanıtlayarak araştırmaya katılan çalışma grubunu; Z-kütüphane kullanıcısı 159 öğrenci ile klasik okul kütüphanesi kullanıcısı olan 156 öğrenci olmak üzere toplam 315 öğrenci oluşturur. Z-kütüphane ve klasik okul kütüphanesi için 2 ayrı anket hazırlanmıştır. Öğrencilerden alınan bu veriler dışında, okul idarecileri ile kütüphaneden sorumlu olan öğretmenler ile de yüz yüze görüşme yapılmış, okul kütüphaneleri ziyaret edilmiştir.

3.4.2. Görüşme ve Gözlemlerin Değerlendirilmesi

Okul idarecileri ile yapılan görüşmede yöneltilen sorular şunlardır;

- Kütüphane hangi tarihte kurulmuştur?
- Kütüphanenin mevcut alanı nedir?
- Kütüphanenizde kaç adet bilgisayar bulunmaktadır?
- Kütüphane hangi saatler arası açıktır?
- Kütüphanelerin öğrenciler dışında kullanımı mümkün mü?

- Elektronik kitaplarınız var mı?
- Kütüphaneden kim sorumludur?
- Kütüphanede bulunan kaynaklar güncel ve yeterli midir?
- Kütüphanede bulunan kitaplar nereden ve nasıl sağlanıyor?
- Kütüphaneyi çeşitli etkinlikler, söyleşi, ders işleme gibi farklı amaçlar için kullanıyor musunuz?

Görüşme için hem klasik okul kütüphaneleri hem de Z-kütüphaneler için ilgililere aynı sorular sorulmuş, alınan cevaplar ile genel değerlendirme yapılmıştır.

3.4.3. Z-kütüphane Görüşme Sonuçları

Bu başlık altında okul yöneticilerine yöneltilen soruların cevaplarına yer verilmiş, teknik şartnameye ve araştırmacı görüşüne göre değerlendirilmiştir. Alınan sayısal veriler de tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 3.1: Z-kütüphanelerinden alınan veriler

	Öğrenci Sayısı	**Bilgisayar Sayısı**	**Kütüphane Alanı (m²)**	**Metrekareye Düşen Öğrenci Sayısı**
Kazım Karabekir Ortaokulu	627	3	45	**13,93**
Tasvire Hurşit Güneş Ortaokulu	493	6	70	**7,04**
Kocaeli Ali Fuat Başgil Sosyal Bilimler Lisesi	422	9	300	**1,4**
Selim Yürekten Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	830	7	82	**10,21**

- En eski Z-kütüphane, 2016 yılında kurulan Tasvire Hurşit Güneş Ortaokulu kütüphanesi, en yenisi ise 2019 yılında kurulan Kocaeli Ali Fuat Başgil Sosyal Bilimler Lisesi kütüphanesidir.

- En büyük alana sahip olan Z-kütüphane, 300m²lik alan üzerine kurulu olan Kocaeli Ali Fuat Başgil Sosyal Bilimler Lisesi kütüphanesi ve en küçük alana sahip olan Z-kütüphanesi ise 45 m²lik alanı ile Kazım Karabekir Ortaokulu kütüphanesidir. Z-kütüphanesi olan okulların alanı incelendiğinde; şartnamede geçen 'ortaokullar için 70-80m² ve ortaöğretim için ise 80-100m² aralığı ölçülerinde olmalıdır' şartına Kazım Karabekir Ortaokulu ve Kocaeli Ali Fuat Başgil Sosyal Bilimler Lisesi için uyulmadığı görülmektedir. Müstakil alana kurulu olan Kocaeli Ali Fuat Başgil Sosyal Bilimler Lisesi kütüphanesinin alanının şartnamede belirtilen alandan geniştir. Tablo 3.1'de belirtilen 'Metrekareye düşen öğrenci sayısı'nda, Ali Fuat Başgil Sosyal Bilimler Lisesi kütüphanesinde metrekareye 1,4 öğrenci düşmektedir. Nitekim okulun eğitim düzeyi kadar okulda eğitim gören öğrencilerin sayısı da kütüphane alanını belirleyici unsur olmalıdır. Bu açıdan bakıldığında alanın daha geniş olması kullanıcılar açısından olumlu bir sonuçtur.

- Teknik şartnameye göre Z-kütüphanelerdeki bilgisayar sayısı kütüphane alanına göre belirlenir. 60-69 m² arası kütüphaneler için 5 bilgisayar, 70-89 m² arasında olan kütüphaneler için 7 bilgisayar, 90-100 m² arasında kütüphaneler için 9 bilgisayar bulundurulması uygun görülmüştür (ZKTŞ, 2019). Buna göre 9 bilgisayarı bulunan Kocaeli Ali Fuat Başgil Sosyal Bilimler Lisesi en fazla bilgisayarı bulundururken, Kazım Karabekir Ortaokulu'nda 3 bilgisayar bulunmakta ve bu okulda her 209 öğrenciye 1 bilgisayar düşmektedir. Teknik şartnameye göre ve öğrenci sayısına göre bu sayı yeterli değildir. Aynı şekilde Tasvire Hurşit Güneş Ortaokulu için her 82 öğrenciye 1 bilgisayar, Kocaeli Ali Fuat Başgil Sosyal Bilimler Lisesi için her 46 öğrenciye 1 bilgisayar ve Selim Yürekten Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi için de her 118 öğrenciye 1 bilgisayar düşmektedir. Okulların fiziki yetersizliğinden de kaynaklanan bu durumun sonucunda bu sayılar, teknoloji ile iç içe bir ortamın hedeflendiği yeni nesil oku kütüphaneleri için oldukça düşüktür.

- Kocaeli Ali Fuat Başgil Sosyal Bilimler Lisesi kütüphanesi hariç diğer Z-kütüphanelerde okul yönetimince belirlenen saatlerde hizmet verilmektedir. Bu saatler ise, kütüphanede nöbetçi öğrenci bulunması halinde genellikle öğle

arası ve belirlenen bazı teneffüs aralıklarıdır, diğer saatlerde ise kütüphaneler kapalı tutulmaktadır. Kocaeli Ali Fuat Başgil Sosyal Bilimler Lisesi kütüphanesi ders saatlerinde de açık tutulmaktadır. Görüşmelerde kütüphanelerin genellikle kapalı tutulmasının sebebi olarak, kütüphanenin amacı dışında kullanması, kitapların dağıtılması, kaybolması, personel eksikliği gibi sebepler gösterilmiştir. Oysaki Okullar Hayat Olsun projesinin bir amacı olarak, çevre halkına da hizmet vermesi beklenen Z-kütüphanelerin genellikle kapalı tutulması, öğrencilerin de kütüphane kullanma alışkanlığı kazanmasına olumsuz etki edecektir.

- Okullar Hayat Olsun projesinin amacı, okulları yaşayan mekânlar haline getirmek ve çevre halkın da yararlanacağı şekilde çalışmalar yapmaktır. Bu amaca uygun hazırlanan Z-kütüphaneler araştırıldığında, okulda bulunan öğrenci ve öğretmenler haricinde Z-kütüphaneleri kullanan olmadığı tespit edilmiştir.

- Kocaeli Ali Fuat Başgil Sosyal Bilimler Lisesi kütüphanesi hariç diğer Z-kütüphanelerde dijital kitap vardır fakat aktif bir şekilde kullanılmamaktadır.

- Araştırma kapsamında olan tüm Z-kütüphanelerde, ortaokullar için Türkçe öğretmenleri, liseler için de Edebiyat öğretmenleri ile kütüphanecilik kulübü öğrencileri sorumlu tutulmuştur. Bu görev öğretmenleri zorunlu olarak değil, gönüllü olarak verilmiştir. Okul yöneticilerinin kütüphanelerin kapalı tutulmasına sebep olarak gösterdikleri bir neden de personel eksikliğiydi. Kütüphanelerden öğretmenlerin sorumlu tutulması ve kütüphanecilik işlemlerinin öğrenciler üzerinden yürütülmeye çalışılması okul kütüphanelerinin amacına ulaşmasına engel olacaktır.

- Kazım Karabekir Ortaokulu dışındaki kütüphanelerin kaynakları güncel ve yeterlidir. Bu okulun fiziki alanının küçük olması da kaynak sayısına etki etmektedir.

- Z-kütüphane kaynakları satın alma ve bağış yoluyla temin edilmektedir. Okulun kütüphane için ayrı bütçesi olmaması nedeniyle yapılan bağışlar ya da okul aile birliğince düzenlenen etkinliklerden sağlanan gelir ile kütüphane

ihtiyaçları giderilmektedir. Bu durum kütüphane hizmetlerinin sürdürülebilir olması ile ilgili bir sorun yaratmaktadır. MEB'in okul kütüphanelerine ayrı bütçe oluşturması ve merkezi kaynak temini ile bu sorun sağlıklı bir işleyiş alacaktır.

- Z-kütüphanelerde, henüz çeşitli etkinlikler yapılmamış, normal düzeni dışında; Türkçe ya da Edebiyat öğretmenleri eşliğinde bir ders saati süresince kitap okuma saati faaliyetinde kullanılmaktadır.

- Ziyaret edilen 4 Z-kütüphane, güncel süreli yayınlara abonedir. Kazım Karabekir Ortaokulu 1, Tasvire Hurşit Güneş Ortaokulu 2, Başiskele Selim Yürekten Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 5 ve Kocaeli Ali Fuat Başgil Sosyal Bilimler Lisesi kütüphanesinin de 10 süreli yayın aboneliği vardır. Bu aboneliklerden birisi; MEB ile TÜBİTAK'ın 6 Temmuz 2015 tarihinde imzaladıkları Z-kütüphanelerde TÜBİTAK dergilerine yer verilmesini içeren protokol (Z-Kütüphane Protokol…, 2015) sonucu TÜBİTAK dergileridir. Ortaokullar için Bilim Çocuk ve liseler için de Bilim ve Teknik aboneliği bu kapsamda kütüphanelere gönderilmektedir.

3.4.4. Klasik Okul Kütüphanesi Görüşme Sonuçları

Bu başlık altında okul yöneticilerine yöneltilen soruların cevaplarına yer verilmiş, kurulumda herhangi bir standart gerektirmeyen klasik okul kütüphaneleri için görüşme sonuçları araştırmacı görüşüne göre değerlendirilmiştir. Alınan sayısal veriler de tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 3.2: Klasik okul kütüphanelerinden alınan veriler

	Öğrenci Sayısı	Bilgisayar Sayısı	Kütüphane Alanı (m²)	Metrekareye Düşen Öğrenci Sayısı
28 Haziran Ortaokulu	450	1	42	**10,71**
Atatürk Ortaokulu	540	1	10	**54**
İzmit Anadolu İmam Hatip Lisesi	470	4	52	**9,03**
Kanuni Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	524	1	40	**13,1**
Mimar Sinan Anadolu Lisesi	767	1	45	**17,04**

- Çalışmaya dâhil edilen 5 klasik okul kütüphanesinden en eski olanı, okulun ilk açıldığı tarihten itibaren varlığını sürdüren, 1967 yılında kurulan İzmit Anadolu İmam Hatip Lisesi kütüphanesidir. En yenisi ise 2019 yılın kurulan 28 Haziran Ortaokulu kütüphanesidir.

- Kütüphane alanları incelendiğinde en geniş alana sahip olan okul kütüphanesi, 52 m² üzerine kurulan İzmit Anadolu İmam Hatip Lisesi ve en küçük alana sahip olan okul kütüphanesi de 10 m²lik alan üzerine kurulan olan Atatürk Ortaokulu kütüphanesidir. Öğrenci sayısının 540 olduğu ve metrekare başına 54 öğrencinin düştüğü Atatürk Ortaokulu'nda, öğrencilerin kütüphane kullanımı sınırlandırılmıştır. Teneffüs aralarında kapalı tutulan bu kütüphanede, öğrencilerin yalnızca ödünç kitap almalarına izin verilmektedir. Kütüphane genellikle; öğretmen toplantıları ve özel eğitim gerektiren öğrencilerin eğitimi amacıyla kullanılmaktadır. Özel eğitim gerektiren öğrenci; çeşitli nedenlerle, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenilen düzeyden anlamlı farklılık gösteren bireyi (Özel Eğitim…, 1997) ifade eder. Diğer öğrencilerin kütüphaneyi kullanamaması ve

kullanmak istese dahi öğrenci sayısına göre alanın yetersiz oluşu, bu okul için yeni bir kütüphane ihtiyacını doğurmaktadır.

- İzmit Anadolu İmam Hatip Lisesi kütüphanesinde 4, diğer okul kütüphanelerinde birer bilgisayarın yer aldığı, tek bilgisayarı olan kütüphanelerde, bu bilgisayarın kitap kayıt işleri ve gerektiğinde öğrencilerin araştırma yapması için kullanıldığı bilgisi alınmıştır. İzmit Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde 117 öğrenciye 1 bilgisayar düşmektedir. Birer bilgisayarı olan kütüphanelerde bu bilgisayarlar, nöbetçi öğrencilerin masasında bulunmakta öğrenciler tarafından kullanılmamaktadır. Yalnızca Mimar Sinan Anadolu Lisesi kütüphanesinde tam zamanlı çalışan memur, gerektiğinde öğrencilerin ihtiyacı için bilgisayarını araştırmalarını yapmak üzere öğrencilere bıraktığını belirtmiştir. Bilgisayar bulundurulmasının zorunlu olmadığı klasik okul kütüphaneleri için yeniden düzenleme yapılmalı, fırsat eşitliği imkânı verilip teknolojiden faydalanmaları sağlanmalıdır.

- Tam zamanlı çalışan memuru bulunan Mimar Sinan Anadolu Lisesi'nin kütüphanesi hariç hepsi, yalnızca öğle araları ve belirlenen teneffüslerde hizmet vermektedir. Atatürk Ortaokulu için bu durum oldukça sınırlıdır. Kütüphanelerin kapalı tutulması, verimli kullanılmasını ve kütüphanecilik hizmetlerinin aksamasına sebep olmaktadır.

- Mimar Sinan Anadolu Lisesi kütüphanesinde tam zamanlı çalışan kütüphanecilik eğitimi almayan memur bulunmaktadır. Bu memur, kitap kaydı, kitap seçimi ve kitap ödünç alıp-verme işlemlerinden sorumludur. Diğer kütüphanelerde, dinlenme aralarında gönüllü öğrencilerin faaliyet gösterdiği düşünüldüğünde, BBY (Bilgi ve Belge Yönetimi) mezunu olmasa da tam zamanlı çalışan personelin kütüphanede bulunması, kütüphanelerin kapalı tutulması yerine okul saatlerinde sürekli açık olması anlamına gelir ki bu da okul kütüphanelerinin işleyişi için çok önemlidir.

- Klasik okul kütüphanelerinde bulunan kaynaklar, okul yönetimince yetersiz bulunmakta, mevcut kaynaklar da bağış ve satın alma yoluyla sağlanmaktadır. Z-kütüphanelerde olduğu gibi satın alma için kermesler

düzenlenmekte ve kaynak satın alınmaktadır. Z-kütüphane kaynakları ile karşılaştırma yapıldığında, bu kütüphanelerde bulunan kaynakların daha çok güncelliğini yitirmiş kaynaklar olduğu gözlenmiştir. Kaynakların sayı olarak oldukça fazla olması, öğrenciler için yeterli olması anlamına gelmiyor ki bilgi ihtiyacını karşılamak için kaynakların düzenli olarak güncellenmesi gerekmektedir.

- Kütüphaneler normal işleyişleri dışında, ders işleme, okuma saati ve kulüp toplantıları düzenlemek amacıyla da kullanılmaktadırlar.

- Kitaplar bir Excel dosyası üzerine kayıt ediliyor ve kayıt numaralarına göre raflara kaldırılmaktadır. Bu kayıt işlemleri, kütüphanelerden sorumlu öğretmenler eşliğinde öğrenciler tarafından yapılmaktadır.

- Atatürk Ortaokulu'nun 1, İzmit Anadolu İmam Hatip Lisesi'nin 2 süreli yayın aboneliği vardır. Diğer 3 okul kütüphanesinin süreli yayın aboneliği yoktur. Güncel kaynak eksikliğinin yaşandığı kaynak eksikliğinin yaşandığı klasik okul kütüphanelerinde, güncel süreli yayın eksikliği de yaşanmaktadır.

3.4.5. İzlenimler ve Genel Değerlendirme

Bu başlık altında, Z-kütüphane ve klasik okul kütüphanelerinin ziyaretiyle yapılan genel izlenimler ve bu sırada kütüphaneyi kullanan öğrencilerin görüşlerine göre değerlendirme yapılacaktır.

- Araştırma kapsamında Kocaeli ili içerisinde 4 Z-kütüphane ve 5 klasik okul kütüphanesi ziyaret edilmiştir. Bu 9 okul kütüphanesinin hiçbirinde Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü mezunu kütüphaneci görevli değildir. Sadece klasik okul kütüphanesi olan Mimar Sinan Anadolu Lisesi kütüphanesinde tam zamanlı çalışan memur bulunmaktadır. Bu durum, kütüphanenin sürekli aktif kalmasını sağlamaktadır. Kocaeli Ali Fuat Başgil Sosyal Bilimler Lisesi de ders saatlerinde de dâhil açıktır. Diğer kütüphanelerin kapıları kilitli tutulmakta, gerekli olduğu durumlarda okul idarecileri ya da kütüphaneden sorumlu olan öğretmenler tarafından açılmaktadır. Gerekli olduğu saatler daha önceden belirlenen teneffüs aralıkları ile öğle arasında belli bir zaman

dilimi ile sınırlıdır. Bu zaman diliminde kütüphanede gönüllü öğrenciler görev almaktadır. Bunun haricinde öğretmenler, kütüphaneleri ders işleme amacıyla da kullanmaktadırlar. Kilitli tutulmasına sebep olarak; kitapların kaybolması, yerlerinin değiştirilmesi ve kütüphaneyle ilgilenecek birisinin olmaması gösterilmiştir. Başiskele Selim Yürekten Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nin kilitli tutulan kütüphanesi, okul idarecisi eşliğinde gezildiğinde, öğrencilerin kütüphaneye ilgisinin az olması dolayısıyla kütüphanenin beklentileri ölçüsünde kullanılmadığı ve bu sebeple kütüphaneyi öğrenci hizmetine kapalı tuttukları bilgisi alınmıştır. Bu okulda öğrenim gören öğrenciler ise, kütüphaneyi aktif bir şekilde kullandıklarını, orada görev almaktan memnun olduklarını ancak 2018-2019 eğitim-öğretim yılının 2.dönemi itibariyle kütüphane kullanımının yönetimce yasaklandığının bilgisini vermiştir. Yine aynı okulda, kütüphaneden ödünç kitap alan bir öğrencinin, kitabının iadesini geciktirdiği takdirde kütüphane kullanımının yasaklandığı da öğrencilerden alınan bilgiler arasındadır. Bu sorunlar, okul idarecilerinin kütüphaneler konusundaki duyarsızlıkları kadar kütüphanelerdeki kütüphaneci eksikliğinden de kaynaklanmaktadır.

- Okul kütüphanelerinden, okulun Türkçe ya da edebiyat öğretmenleri sorumlu tutulmuştur. Kütüphanecilik kulüplerinde olan öğrenciler, kütüphane sorumlusu öğretmen tarafından kütüphanenin açık olduğu saatlerde görevlendiriliyor, böylece kütüphanecilik işlemleri öğrenciler tarafından yürütülmeye çalışılıyor. (Mimar Sinan Anadolu Lisesi hariç) Böylelikle okul kütüphaneleri, kütüphanecilik hizmetinden uzak bir şekilde varlıklarını sürdürmeye devam etmektedirler.

- Z-kütüphanelerinin kurulduğu katlar incelendiğinde, Kazım Karabekir Ortaokulu kütüphanesinin, okulun üst katlarında kurulduğu, bunun da ulaşımın kolaylığı açısından okulun girişinde kurulması gerektiği belirtilen teknik şartnameye uygun olmadığı ortaya çıkmıştır. Diğer Z-kütüphaneler okulun giriş katında kurulmuş, Kocaeli Ali Fuat Başgil Sosyal Bilimler Lisesi kütüphanesi okulun bahçesinde müstakil bir yapının girişinde kurulmuştur. Z-kütüphane kadar klasik okul kütüphaneleri için de Okul

Kütüphaneleri Yönetmeliği ve Okul Kütüphaneleri Standart Yönergesi geçerlidir. Okul Kütüphaneleri Standart Yönergesi'nde;

> *"Kütüphane, kurumun yerleşim planında kolay ulaşılabilir, gürültüsüz bir yerde belirlenerek aydınlatma, havalandırma ve ısıtma sistemlerine sahip olacak şekilde oluşturulur"* (Okul Kütüphaneleri Standart Yönergesi [OKSY], 2006) ifadesi yer alır.

Klasik okul kütüphaneleri için zemin kat kurulumu zorunlu değilken Z-kütüphaneler için ön şart kabul edilir. Okul idarecilerinden bazıları, klasik okul kütüphanelerinin Z-kütüphaneye dönüştürülmesi için tüm şartları taşıdığını ancak kütüphanelerin giriş katında olmadığından Z-kütüphane kurulumu için başvuru yapamadıklarını ifade etmişlerdir. Z-kütüphane şartlarının öğrenciler için daha uygun olduğu düşünüldüğünde, şartnamede bu durum için düzenleme yapılması, özellikle engelli kullanıcıların üst katlara ulaşım sorununun olmadığı (asansörü olan) okullarda, kütüphanelerin Z-kütüphaneye dönüştürülmesine imkân sağlayacaktır.

- Bakanlık (MEB) tarafından okul kütüphaneleri için bütçe ayrılmamış olması, güncel kaynaklara ulaşım sorununu ortaya çıkarmaktadır. Özellikle Z-kütüphane kaynakları incelediğinde, kaynakların yeni ve öğrencilerin yaş grubuna uygun olduğu gözlenmiştir. Klasik okul kütüphaneleri için de kaynak sayısı yeterli gibi gözükse de güncelliğini yitirmiş eski kitapların olması, öğrencilerin kütüphane kaynaklarından yararlanma oranını olumsuz etkilemektedir. MEB'in okul kütüphaneleri için bütçe ayırması, kütüphanelerin sürdürülebilirliği açısından yarar sağlayacaktır.

- Z-kütüphanelerde, öğrencilerin sosyalleşmelerine katkı sağlayan zekâ geliştirici oyunlar bulundurulmaktadır. Öğrencilerin Z-kütüphane içinde keyif aldıklarını dile getirdikleri eylemlerden biri olan bu unsur, kütüphane kullanımına katkı sağlamakta, öğrencileri kütüphaneye teşvik etmektedir. Kazım Karabekir Ortaokulu'nda bulunan Z-kütüphane ziyaret edildiğinde, oyunların kütüphanede yer almadığı gözlemlenmiştir. Bu kütüphanenin gözlemlendiği sırada, nöbetçi olan öğrencilerden alınan bilgiye göre; okul

idarecilerinin, öğrencilerin oyun oynarken konuşup ses çıkarmaları sonucu kütüphanedeki tüm oyunları kütüphaneden kaldırdığı yönündedir. Kütüphanelerin üçüncü mekân olarak anılmasının bir özelliği de; sosyalleşmeye imkân sağladığı için konuşmaya rahatlıkla fırsat verilen yerler olmasıdır (Yılmaz, 2019b). Diğer okullarda ise oyunlar sıklıkla kullanılmasa da kütüphanede bulundurulmaktadır.

- Kazım Karabekir Ortaokulu kütüphanesindeki bilgisayar sayısı, 3'tür. Z-kütüphanelerde bilgisayar sayısı, okulun alanına göre belirlenir ve en az 5 bilgisayar bulundurulması gerekir. Kütüphane kullanıcılarından alınan bilgiye göre; kütüphanenin ilk açıldığı günlerde bu kütüphanede 5 bilgisayarın bulunduğu ve bir süre sonra 2 tanesinin öğretmenler odasına götürüldüğü yönündedir. Geriye kalan 3 bilgisayardan 1'i kitap kaydı için kullanılmakta, kalan 2'si de öğrencilerin araştırma yapması için ayrılmıştır. 500'den fazla öğrencisi olan bu okul için bilgisayar sayısı, öğrencilerin ihtiyacını karşılamada yetersizdir. Gözlemlenen kütüphanelerin çoğunda bilgisayar kullanmak için belli bir saat aralığı verilmiştir. Verilen zaman aralığında bilgisayar kullanmak isteyen öğrenciden, ismini görevliye yazdırıp belirlenen süre içerisinde çalışmasını bitirmesi bekleniyor. O süre dışında bilgisayarların kullanılması yasaklanmıştır. Bu sorun, okul idarecilerinin duyarsızlığı kadar kütüphanelerin öğrencilere bırakılmasından da kaynaklanmaktadır. Tam zamanlı çalışan bir personelin kütüphanelerde var olması araştırma yapacak olan öğrencileri belirli saat aralığı içinde bırakmaz, dilediğinde dilediği gibi kütüphane hizmetlerinden yararlanma imkânı bulur.

- Öğrenciler çeşitli sebeplere bağlı olarak kütüphanelerde ödünç kitap almayı tercih etmeyip kendi kitaplarını getirip okumaktadırlar. İlki, okul kütüphanelerinde kendi zevklerine uygun kitap bulamadıklarından kaynaklanmaktadır. İkinci sebep ise, ödünç kitap aldıklarında iade için verilen süreyi geciktirmeleri halinde uygulanan yöntemin caydırıcı olmaktan çok maksadını aşan nitelikte olmasıdır. Okul kütüphanelerinde genellikle iade süresini geciktiren öğrenciden kütüphanesi için 3 kitaba kadar bağış yapması istenmektedir. Bazı okul kütüphaneleri, öğrencinin geciktirdiği

kitap karşılığında bir daha o öğrenciye ödünç kitap vermez iken bazı okul kütüphaneleri de öğrencinin kütüphaneyi kullanmasını tümüyle yasaklamaktadır. Durum böyle olunca öğrenciler üzerinde ödünç kitap alırken kaygı ve stres oluşmakta, ödünç kitap almaktansa kendi kitaplarını getirip okumayı tercih etmektedirler. Okuma kültürünün yaygınlaştırılmasının hedeflendiği ve bu görevin kütüphanelere verilmesi ile kütüphanelere düşen görev artmıştır. Güncel kitap sıkıntısı yaşayan okul kütüphaneleri, kaynak teminini öğrenciler üzerinden sağlamaya çalışması; öğrencileri, kitaba ve kütüphaneye teşvik etmek yerine kütüphaneden soğumalarına sebep olabilmektedir. Bu konu ile ilgili yönetmelikte;

> *"Hasara uğratılan veya kaybedilen kaynağın, o günkü piyasa bedeli, hasara uğratan veya kaybeden kişiden alınır. Kaynak bedeli ile mevcudu varsa aynısı, yoksa kaybedilenin kaydı silinerek başkası satın alınır"* (Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği[OKY], 2001) ifadesi yer alır.

- Kütüphanede bulunan kitaplar; bir Excel dosyası üzerine her kitaba bir numara verilmek üzere kitabın adı, yazarın adı, yayınevi adı, basım yılı, baskı sayısı gibi bilgilerle kaydedilmektedir. Kitap alıp-verme durumlarında da kayıt sırasında kitaba verilen numara kullanılmaktadır. Sadece Kazım Karabekir Ortaokulu'nda "Kitapi" kütüphane otomasyon sistemi kullanılmaktadır. Okul ziyaretlerinden sonraki aylarda Z-kütüphaneler için 'Z-kütüphane Otomasyon Sistemi' hazırlanmış, kaynakların sistem üzerinden kayıt edilip öğrencilere tek platform üzerinden kütüphane hizmeti sunulması amaçlanmıştır (Sıkça Sorulan Sorular, 2019). Tek platform üzerinden işlemlerin yürütülmesi, kütüphane hizmetlerinin daha hızlı ve sağlıklı işlemesini sağlayacaktır. Aynı zamanda bu sistem kütüphanelerde, internetin kesintisiz bir şekilde sağlanmasını da gerektirir. Benzer otomasyon sisteminin klasik okul kütüphaneleri için de olması, okul kütüphaneleri arası kaynak taraması yapılması için de fırsat sağlayacaktır.

4. BÖLÜM: BULGULAR ve DEĞERLENDİRME

Bu bölümde, çalışma grubunu oluşturan Z-kütüphane ve klasik okul kütüphanesi kullanıcısı olan öğrencilerin cevaplamış oldukları anket sorularının bulgularına yer verilecektir. İki farklı kütüphane türü için iki anket hazırlanmıştır. Her iki anketin ilk beş sorusu öğrencilerin kendileri ve aileleri hakkında bilgi almamızı sağlayan demografik sorulardır. Diğer sorular da okul kütüphaneleri hakkındaki görüşlerini almak için oluşturulmuş sorulardır.

Klasik okul kütüphanesi için hazırlanan anket 23 sorudan, Z-kütüphane için hazırlanan anket ise 26 sorudan oluşmaktadır. Soru sayısının eşit olmaması, Z-kütüphaneye özgü olan bazı fonksiyonların klasik okul kütüphanesinde olmamasından kaynaklanır. Bu özellikler; bilimsel içerikli panolar, iç açıcı tasarımın etkileri ve Z-kütüphanenin en dikkat çekici özelliğinin tespiti için sorulan sorulardır. Her iki anketin son sorusu birden fazla seçenekli olarak hazırlanmış, kütüphane kullanıcıları kendi görüşlerini de bildirebilmektedir.

Anketlere ait bulgu ve değerlendirmelere, aşağıdaki konu başlığında yer verilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2018–2019 eğitim-öğretim yılında Kocaeli ili ilçelerindeki 9 okulda bulunan ortaokul ve lise kademesindeki 315 öğrenci oluşturmaktadır.

4.1. Anket Verileri

Bu bölümde; uygulanan anketlerden alınan veriler, betimleme yöntemi ile değerlendirilecektir.

4.1.1. Çalışmaya Katılan Öğrencilere İlişkin Bulgular

Kocaeli ilindeki 9 okulda yapılan çalışmaya katılan Z-kütüphane ve klasik okul kütüphanesi kullanıcısı olan öğrencilerin kademe ve cinsiyete bağlı dağılımları aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.1: Çalışmaya katılan öğrencilerin dağılımı

Kademe	Cinsiyet	Z-kütüphane	Klasik Okul Kütüphanesi	Toplam
Ortaokul	Kız	48	26	**74**
	Erkek	30	28	**58**
Lise	Kız	24	72	**96**
	Erkek	57	30	**87**
Toplam		**159**	**156**	**315**

Z-kütüphane için çalışmaya; 72 kız öğrenci ile 87 erkek öğrenci katılmıştır. Bu öğrenciler; ortaokul kademesi 48 kız ve 30 erkek öğrenci ile lise kademesi 24 kız ve 57 erkek öğrenciden oluşmaktadır.

Klasik okul kütüphanesi için çalışmaya; 98 kız öğrenci ile 58 erkek öğrenci katılmıştır. Bu öğrenciler, ortaokul kademesi 26 kız ve 28 erkek öğrenci ile lise kademesi 72 kız ve 30 erkek öğrenciden oluşmaktadır.

4.1.2. Çalışma Grubu Ebeveynlerinin Eğitim Durumuna İlişkin Bulgular

Çocukların sosyal kimlik kazanmasında, kişiliklerinin ve alışkanlıklarının oluşmasında ailenin rolü yadsınamaz bir gerçektir ve 'Eğitim ve Okul Kütüphaneleri Arasındaki İlişki' başlığı altında bu konuya ayrıntılı yer verilmiştir. Kütüphane kullanma ve okuma alışkanlığı da temelde aile ortamında kazanılır. Okuyan nesil için okuyan ebeveyn olmak gereklidir ki bu da belli bir eğitimin sonunda elde edilir. Bu ön kabulden hareketle, anket sonuçlarına ait bulgular oluşturulurken ailenin eğitim durumu da göz önüne alınıp yorumlanacaktır. Tablo 4.2'de çalışma grubuna katılan öğrencilerin anne ve babalarının eğitim durumuna yer verilmiş, öğrenci ebeveynlerinin eğitim durumunun öğrencilerin kütüphane kullanma alışkanlığı durumu da değerlendirilmiştir.

Tablo 4.2: Anne-baba eğitim durumları

	Z-Kütüphane					Klasik Okul Kütüphanesi				
	Ortaokul		Lise			Ortaokul		Lise		
	Anne	Baba	Anne	Baba	%	Anne	Baba	Anne	Baba	%
Okur-yazar değil	2	1	1	1	**1,6**	1	1	5	1	**2,6**
Okur-yazar	7	4	7	2	**6,3**	7	3	11	6	**8,6**
İlköğretim	26	13	32	21	**28,9**	20	59	19	41	**44,6**
Lise	29	41	33	33	**42,8**	22	24	22	39	**34,3**
Üniversite	13	16	7	22	**18,2**	4	7	5	12	**9**
Lisansüstü	1	3	1	2	**2,2**	0	0	0	3	**0,9**
Toplam	78	78	81	81	**100**	54	94	62	102	**100**

Buna göre; Z-kütüphanenin bulunduğu okullarda okuyan öğrenci velilerinin eğitim durumu incelendiğinde, %63,2'si lise ve üzeri mezun durumuna sahipken, klasik okul kütüphanesi bulunan okullarda bu oran %44,2'dir. Veri sonuçlarına göre; Z-kütüphane kullanan öğrenci velilerinin eğitim durumunun, klasik okul kütüphanesi kullanan öğrencilerin velilerinden eğitim durumundan daha iyi olduğu sonucuna varılmıştır.

Z-kütüphane kullanıcısı olan öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim durumunun, klasik okul kütüphanesi kullanıcısı olan öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim durumundan daha yüksek çıkmasının, kullanıcıların kütüphane kullanma alışkanlıkları üzerinde kısmen etkisi var denilebilir. Z-kütüphane kurulumunda okulun ya da öğrencilerin başarı durumu göz önüne alınmadığı için, öğrencilerin başarı durumu, kütüphane alışkanlığı durumu ile ailelerin eğitim durumu arasında doğrudan bağlantı yoktur. Tablo 4.2'deki toplam değerin öğrenci sayısının iki katı çıkması, tek öğrenci için iki ayrı veri (anne-babanın eğitim durumu) alınmasından kaynaklanmaktadır.

4.1.3. Eğitim Kademesine Göre Okul Kütüphanelerinin Kullanım Sıklığına İlişkin Bulgular

Öğrencinin kademesi değişkenine bağlı olarak kütüphane kullanma alışkanlıklarının ölçüldüğü sorulara ait verilere Tablo 4.3'te yer verilmiştir.

Tablo 4.3: Eğitim kademesine göre okul kütüphanelerinin kullanım sıklığı

	Z-Kütüphane			Klasik Okul Kütüphanesi		
	Ortaokul	Lise	%	Ortaokul	Lise	%
Her gün	6	21	**17**	0	5	**3,2**
Haftada en fazla bir kez	44	40	**52,8**	13	16	**18,6**
Ayda en fazla bir kez	19	6	**15,7**	15	23	**24,4**
Dönemde en fazla bir kez	6	7	**8,2**	19	30	**31,4**
Yılda bir kez	3	7	**6,3**	7	28	**22,4**
Toplam	78	81	**100**	54	102	**100**

Tablo 4.3'e göre Z-kütüphane kullanıcılarının %52,8'i okul kütüphanelerini 'Haftada en fazla bir kez' kullanırken klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %31,4'ü okul kütüphanelerini 'Dönemde en fazla bir kez' kullandığını belirtmiştir.

Buna göre; Z-kütüphane kullanıcılarının, klasik okul kütüphanesi kullanıcılarına göre okul kütüphanesini daha sık kullandığı sonucuna varılmıştır. Kademe olarak bakıldığında ise her iki grup için de liseli öğrencilerin, ortaokul öğrencilerine göre okul kütüphanelerini daha sıklıkla kullandığı belirtilebilir. Tablo 4.5'te eğitim kademesine göre okul kütüphanesinin kullanım amaçları gösterilmiştir. Liseli öğrencilerin ortaokul öğrencilerine göre kütüphaneleri daha sık kullanmalarının bir sebebi olarak da merkezi sınavlara hazırlık için kütüphaneleri ders çalışmak amacıyla kullanmaları gösterilebilir. Tablo 4.5'e göre; lise kademesi öğrenciler için Z-kütüphane kullanıcılarının %17'si ile klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %35'i kütüphanelerini ders çalışmak amacıyla kullanmaktadır.

4.1.4. Cinsiyete Göre Okul Kütüphanelerinin Kullanım Sıklığına İlişkin Bulgular

Z-kütüphane ve klasik okul kütüphanesinin kullanım sıklığının cinsiyet değişkenine göre ölçüldüğü veriler, Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4.4: Cinsiyete göre okul kütüphanelerinin kullanım sıklığı

	Z-Kütüphane Cinsiyet				**Klasik Okul Kütüphanesi** Cinsiyet			
	Kız	**%**	Erkek	**%**	Kız	**%**	Erkek	**%**
Her gün	6	**3,8**	21	**13,2**	4	**2,6**	1	**0,6**
Haftada en fazla bir kez	46	**28,9**	38	**23,9**	20	**12,8**	9	**5,8**
Ayda en fazla bir kez	14	**8,8**	11	**6,9**	23	**14,7**	15	**9,6**
Dönemde en fazla bir kez	3	**1,9**	10	**6,3**	32	**20,5**	17	**10,9**
Yılda bir kez	3	**1,9**	7	**4,4**	19	**12,2**	16	**10,3**
Toplam	72	**45,3**	87	**54,7**	98	**62,8**	58	**37,2**

Z-kütüphane için kullanım sıklığının en fazla olduğu aralık değerlendirildiğinde; kütüphaneyi 'Haftada en fazla bir kez' kullanan kız öğrenciler, tüm Z-kütüphane kullanıcılarının %28,9'unu oluştururken kız öğrencilerin %63,8'ini oluşturur. Erkek öğrenciler de kız öğrenciler gibi Z-kütüphaneyi çoğunlukla 'Haftada en fazla bir kez' kullanmaktadır. Buna göre bu kullanım aralığına sahip erkek öğrenciler, tüm Z-kütüphane kullanıcıları arasında %23,9'u ve erkek öğrencilerin %43,6'sını oluşturur. Aynı zamanda tüm öğrencilerin %13,2'sine karşılık gelen erkek öğrencilerin %24,1'i ile tüm öğrencilerin %3,8'ine karşılık gelen kız öğrencilerin %8,3'ü Z-kütüphaneyi her gün kullandıklarını belirtmiştir. Bu durumda haftada en az bir kez Z-kütüphaneyi kullananların oranı; kız öğrencilerin %72,2'si ve erkek öğrencilerin %67,8'idir. Oranların birbirine yakın olması sebebiyle, Z-kütüphanelerin hem kız hem de erkek öğrenciler tarafından sıklıkla kullanıldığı yorumu yapılabilmektedir.

Klasik okul kütüphanesi için kullanım sıklığının en fazla olduğu aralık değerlendirildiğinde; her iki grubun da kütüphaneyi 'Dönemde en fazla bir kez' kullandığı sonucu çıkmıştır. Buna göre kütüphanenin en sık kullanıldığı zaman diliminde kız öğrenciler tüm kullanıcıların %20,5'ini, kız öğrencilerin de

%32,64'ünü oluşturur. Aynı değerde erkek öğrenciler tüm kullanıcıların %10,9'unu oluştururken erkek öğrencilerin de %29,3'ünü oluşturur.

Tablo 4.4'te iki kütüphane türü kullanıcılarının kendi aralarında cinsiyete göre kütüphane kullanım oranlarının birbirlerine yakın olduğu; Z-kütüphane ile klasik okul kütüphanesi kullanımları karşılaştırıldığında ise Z-kütüphanenin kız ve erkek öğrenciler tarafından daha sık kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

4.1.5. Okul Kütüphanelerini Kullanım Amacına İlişkin Bulgular

Tablo 4.5'te, Z-kütüphane ve klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının, kütüphanelerini hangi amaçla kullandıklarına ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 4.5: Okul kütüphanelerini kullanım amacı

	Z-Kütüphane			**Klasik Okul Kütüphanesi**		
	Ortaokul	Lise	**%**	Ortaokul	Lise	**%**
Ödünç kitap almak için	35	9	**27,7**	24	33	**36,5**
Bilgisayar kullanmak için	3	11	**8,8**	0	0	**0**
Ders çalışmak için	7	17	**15,1**	12	35	**30**
Arkadaşlarımla vakit geçirmek için	7	11	**11,3**	1	6	**4,5**
Boş zamanımı değerlendirmek için	9	19	**17,6**	7	19	**16,8**
Diğer	17	14	**19,5**	10	9	**12,2**
Toplam	78	81	**100**	54	102	**100**

Tablo 4.5 incelendiğinde Z-kütüphane kullanıcılarının %27,7'si ile klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %36,5'inin kütüphanelerini 'ödünç kitap almak için' kullandığı sonucuna varılmıştır. Z-kütüphane kullanıcılarının %19,5'i 'Diğer' maddesini işaretleyerek farklı görüş bildirmiştir. 31 öğrenciye karşılık gelen bu oran içindeki 27 öğrenci, kitap okumak için, 3 öğrenci satranç oynamak için, 1 öğrenci de nöbet tutmak için kütüphanelerini kullandığı şeklinde cevap vermiştir. Klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %12,2'si de 'Diğer' maddesini işaretleyerek farklı kullanım amacını ayrıca belirtmiştir. Bu oranı oluşturan 19 öğrenciden 7'si kitap

okumak için, 4'ü ders işlemek için ve 2'si de nöbet tutmak için şeklinde cevaplar vermiştir.

Öğrencilerin, Z-kütüphane ve klasik okul kütüphanelerini en çok hangi amaçla kullandıklarının ölçüldüğü sorunun analizine göre, kütüphaneler bu iki grup tarafından en çok 'Ödünç kitap almak için' kullandıkları sonucuna varılmıştır. Tablo 4.5'e göre klasik okul kütüphanesi kullanıcıları kütüphanelerini bilgisayar kullanmak için tercih etmemektedir. Klasik okul kütüphanesinde fonksiyonların kısıtlı olması ve öğrencilerin %48'inin kütüphanelerinde bilgisayar olmadığını belirtmeleri (Bkz. Tablo 4.6), öğrencilerin kütüphaneleri, daha çok ödünç kitap almaya yöneltmiş olması beklenir. %48 oranının oldukça yüksek olması, kütüphanelerde bilgisayar eksikliği yaşandığı ve bu durumun da kütüphanelerin kullanım oranını olumsuz yönde etkileyeceği söylenebilir. Z-kütüphanelerde bulunan farklı fonksiyonlar sonucu oranların daha dengeli dağılım gösterdiği görülmüştür.

4.1.6. Okul Kütüphanelerinde Bulunan Bilgisayarların Kullanım Amacına İlişkin Bulgular

Bilgisayarların kullanım amacının araştırıldığı anket sorusunun verilerine Tablo 4.6'da yer verilmiştir. Tabloda maddelerden birinin 'Bilgisayarları kullanmıyorum / Kütüphanede bilgisayar yok' şeklinde yazılmasının nedeni; Z-kütüphane kullanıcılarının anketinde 'Bilgisayarları kullanmıyorum' ifadesi ve klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının anketinde ise 'Kütüphanede bilgisayar yok' ifadesinin yer almasından kaynaklanmaktadır. Bu iki ifade, Z-kütüphanelerde bilgisayar bulundurulmasının zorunlu olması nedeniyle tercih edilmiştir. 'Diğer' şıkkında öğrenciler konuyla ilgili ayrıca görüş bildirmiştir.

Tablo 4.6: Bilgisayarların kullanım amacı

	Z-Kütüphane			Klasik Okul Kütüphanesi		
	Ortaokul	Lise	%	Ortaokul	Lise	%
Araştırma yapmak için	35	30	**40,9**	10	11	**13,5**
Oyun oynamak için	1	8	**5,7**	1	2	**1,9**
Sosyal medya hesaplarımı kullanmak için	1	2	**1,9**	0	4	**2,6**
Ödevlerimi hazırlamak için	3	10	**8,2**	7	7	**9**
Bilgisayarları kullanmıyorum / Kütüphanede bilgisayar yok	34	26	**37,6**	19	56	**48**
Diğer	4	5	**5,7**	17	22	**25**
Toplam	78	81	**100**	54	102	**100**

Buna göre Z-kütüphane kullanıcılarının %40,9'u, kütüphanelerinde bulunan bilgisayarları 'Araştırma yapmak için' kullandığını belirtirken %37,6'sı bilgisayarları kullanmadığını belirtmiştir. 'Diğer' şıkkını işaretleyip farklı amaç bildiren 9 kişiden 8'i e-okula girmek için, 1 kişi de kütüphanedeki kitapların kaydını yapmak için bilgisayarları kullandıklarını belirtmiştir.

Klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %48'i de 'Kütüphanede bilgisayar yok' maddesini seçmiştir. Oranın bu denli yüksek çıkması, klasik okul kütüphanelerinde bilgisayar bulundurulmasının zorunlu olmaması, olanların ise genellikle kitap kaydı amacıyla kullanılması ve öğrencilerin kullanımına müsaade edilmemesinden kaynaklanmaktadır. 'Diğer' şıkkını işaretleyen 39 kişiden 36'sı (%23), bilgisayarları kullanmadığını, 3 kişi de bilgisayarları e-okula girmek için kullandığını belirtmiştir.

İki kütüphane türü arasında karşılaştırma yapıldığında Z-kütüphane kullanıcılarının bilgisayar kullanmada daha aktif oldukları, bunun bir sebebinin de klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının yarısına yakınının (%48'i) kütüphanelerinde bilgisayar olmadığını ifade etmesidir. Z-kütüphanelerde, kütüphanenin alanına göre; 60-69 m² arası kütüphaneler için 5 bilgisayar, 70-89 m² arasında olan kütüphaneler için 7 bilgisayar, 90-100 m² arasında kütüphaneler için de 9 bilgisayar bulundurulmalıdır

(ZKTŞ, 2019). Bilgisayar bulundurulmasının zorunlu olmadığı klasik okul kütüphanelerinde olan bilgisayarların da genellikle kitap kaydı gibi işlemlerde kullanılması, öğrencilerin bilgisayarlardan faydalanmalarını engellemekte, kütüphanelerin kullanım amacını sınırlamakta ve kütüphanelerin kullanımını azaltmaktadır.

4.1.7. Okul Kütüphanelerinde İnternet Bağlantısı Olup Olmadığına İlişkin Bulgular

Z-kütüphanelerinin önemli bir unsuru olan internet erişiminin okullarda aktif olup olmadığının tespiti için sorulan anket sorusunun verileri Tablo 4.7'deki gibidir.

Tablo 4.7: Okul kütüphanelerinde internet bağlantısı durumu

	Z-Kütüphane			**Klasik Okul Kütüphanesi**		
	Ortaokul	Lise	**%**	Ortaokul	Lise	**%**
Evet	61	61	**76,7**	32	25	**36,5**
Kısmen	15	15	**18,9**	6	23	**18,6**
Hayır	2	5	**4,4**	16	54	**44,9**
Toplam	78	81	**100**	54	102	**100**

Tabloya göre; Z-kütüphane kullanıcılarının %76,7'si ile klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %36,5'i, okul kütüphanelerinde internet erişiminin sağlandığının bilgisini vermiştir. Buna karşılık Z–kütüphane kullanıcılarının %4,4'ü ile klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %44,9'u kütüphanelerinde internet erişiminin olmadığını bildirmiştir. Buna göre teknolojik alt yapısı olan Z-kütüphanelerde, internet bağlantısı; klasik okul kütüphanelerine göre daha çok sağlanmaktadır.

4.1.8. Okul Kütüphanelerinin Açık Olduğu Saatlere İlişkin Bulgular

Okul kütüphanelerinde tam zamanlı çalışan personel eksikliği, kütüphanelerin açık kaldığı saatleri de etkilemektedir. Genellikle belirli teneffüs saatlerinde ve öğle arasında açık kalan okul kütüphanelerinde çoğu zaman gönüllü öğrenciler görev almaktadır. Öğrencilerin beklentilerine göre değişebilecek bir konu olan öğrencilerin

okul kütüphanelerinin açık olduğu saatleri yeterli bulup bulmadığına dair veriler Tablo 4.8'de bulunmaktadır.

Tablo 4.8: Okul kütüphanelerinin açık olduğu saatlerin yeterliliği

	Z-Kütüphane			Klasik Okul Kütüphanesi		
	Ortaokul	Lise	%	Ortaokul	Lise	%
Yeterli	40	38	**49,1**	19	50	**44,2**
Ne yeterli ne yetersiz	18	20	**23,9**	22	35	**36,6**
Yetersiz	20	23	**27**	13	17	**19,2**
Toplam	78	81	**100**	54	102	**100**

Z-kütüphane kullanıcılarının %49,1'i ile klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %44,2'si okul kütüphanesinin açık olduğu saatleri yeterli bulurken Z-kütüphane kullanıcılarının %27'si ile klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının da %19,2'si okullarında bulunan kütüphanelerin açık olduğu saatleri yetersiz bulmuştur. Bu verilere göre her iki grup kullanıcıları, okul kütüphanelerinin açık olduğu saatleri kendileri için kısmen yeterli bulduğu sonucuna varılmıştır.

4.1.9. Kütüphane Alanlarına İlişkin Bulgular

Z-kütüphanelerinin kurulumunda belli standartlar aranırken klasik okul kütüphanelerinde herhangi bir standart yoktur. Böyle olunca okulun en müsait yerinin dahi bir kütüphaneye çevrilmesi olası hal almaktadır. Tablo 4.9'da, Z-kütüphane kullanıcıları ile klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının 'kütüphanenin alanı' konusundaki memnuniyet durumlarına ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 4.9: Kütüphane alanının yeterliliği

	Z-Kütüphane			Klasik Okul Kütüphanesi		
	Ortaokul	Lise	%	Ortaokul	Lise	%
Yeterli	58	53	**69,8**	32	22	**34,6**
Ne yeterli ne yetersiz	13	13	**16,4**	14	39	**34**
Yetersiz	7	15	**13,8**	8	41	**31,4**
Toplam	78	81	**100**	54	102	**100**

Z-kütüphane kullanıcılarının %69,8'i ile klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %34,6'sı, kütüphane alanının kendileri için yeterli olduğunu belirtirken Z-kütüphane kullanıcılarının %13,8'i ile klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %31,4'ü de kütüphane alanlarını kendileri için yetersiz bulmuştur.

Her iki grup incelendiğinde Z-kütüphane alanının, klasik okul kütüphanesi alanına göre öğrenciler için daha yeterli olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Z-kütüphane kurulumunda esas alınan şartnameye göre; kurulacak olan kütüphane; ilkokullar için 60-70m²; ortaokullar için 70-80m² ve ortaöğretim okulların için ise 80-100m² aralığı ölçülerinde olmalıdır (ZKTŞ, 2019).Teknik şartnamede, okul mevcudunun dikkate alınmayıp yalnızca eğitim kademesine göre kütüphane alanının belirlenmesi, kütüphanelerde ileriye dönük alan yetersizliği sorununu ortaya çıkarabilecektir. Bu açıdan eğitim kademesi ve okul mevcuduna göre planlanacak olan okul kütüphaneleri, öğrencilerin kullanımı için daha uygun hale gelecektir. Tablo 3.1 ve Tablo 3.2'de araştırmaya dâhil olan kütüphanelerde metrekareye düşen öğrenci sayıları verilmiştir. Klasik okul kütüphanelerinin alanı için herhangi bir sınırlama getirilmezken Z-kütüphaneler için yukarıda belirtilen alan sınırlaması getirilmiştir. Yönergede konuyla ilgili olarak;

a. *"500 öğrenciye kadar, 40 öğrencinin aynı anda çalışmasına uygun sayıda masa ve sandalye,*
b. *501-999 öğrenciye kadar, a bendindeki sayıya %8'lik ek çalışma masası ve sandalye,*
c. *1000-1999 öğrenciye kadar, b bendindeki sayıya %7'lik ek çalışma masası ve sandalye,*
d. *2000 ve daha fazla öğrenci için c bendindeki sayıya %5'lik ek çalışma masası ve sandalye olacak şekilde belirlenir"* (OKSY, 2006).

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde kurulan tüm kütüphanelerin tâbi olduğu bu yönerge ile araştırma kapsamında olan okullardaki öğrenci sayısına göre a ve b bentleri geçerlidir. Tablo 3.1 ve Tablo 3.2 ile yönerge maddeleri incelendiğinde, kütüphanelerin alanları öğrenciler için yetersizdir.

4.1.10. En Çok Okunan Kitap Türüne İlişkin Bulgular

Tablo 4.5'e göre öğrenciler, okul kütüphanelerini en çok ödünç kitap almak amacıyla kullanmaktadır. Güncel kaynak çeşidinin birbirinden farklı olduğu okul kütüphanelerinde, öğrencilerin okudukları kitap türünün değişip değişmediğinin tespiti için alınan veriler, Tablo 4.10'daki gibidir.

Tablo 4.10: En çok okunan kitap türü

	Z-Kütüphane			**Klasik Okul Kütüphanesi**		
	Ortaokul	Lise	**%**	Ortaokul	Lise	**%**
Macera	54	27	**50,9**	34	35	**44,2**
Klasikler	4	18	**13,8**	4	23	**17,3**
Aşk	5	7	**7,7**	2	15	**10,9**
Psikoloji-Felsefe	3	11	**8,8**	1	16	**10,9**
Bilimsel	7	4	**6,9**	5	7	**7,7**
Diğer	5	14	**11,9**	8	6	**9**
Toplam	78	81	**100**	54	102	**100**

Z-kütüphane kullanıcılarının %50,9'u ile klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %44,2'si en çok macera türü kitap okumaktadır. Z-kütüphane kullanıcılarının %11,9'unu oluşturan 19 öğrenciden 'Diğer' şıkkını işaretlemiştir. Bu öğrencilerden 6'sı korku türü, 4'ü tarihi roman, 2'si polisiye, 2'si her tür, 2'si kişisel gelişim, 1'i bilim-kurgu ve 2'si de kitap okumadıklarını belirtmişlerdir.

Klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %9'unu oluşturan 14 öğrenci, şıklarda belirtilenlerin dışında kitap türü okumaktadır. Farklı tür kitap okuyan 14 kişiden 7'si her tür kitabı okuduğunu, 3'ü bilim-kurgu kitapları okuduğunu, 2'si tarih kitaplarını okuduğunu, polisiye ve korku türlerini okumayı tercih eden de 1'er öğrenci bulunmaktadır.

Buna göre hem Z-kütüphane hem de klasik okul kütüphanesi kullanıcıları en çok 'macera' türü kitapları okumaktadır. Bu oran Z-kütüphane kullanıcılarının %50,9'u iken klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %44,2'sini oluşturmaktadır. Bu oran her iki kütüphane türü için ve öğrenci kademesine göre de aynıdır. Hem iki kütüphane türü hem de ortaokul ve lise düzeyindeki öğrenciler macera türü kitap okumaktadır.

4.1.11. Öğrencilerin Kütüphanelerinden Ödünç Aldıkları Kitap Sayısına İlişkin Bulgular

Tablo 4.5'teki verilere göre, çalışma grubunun okul kütüphanelerini en çok ödünç kitap almak amacıyla kullandıkları sonucuna ve Tablo 4.10'a göre de en fazla macera türü kitap okudukları sonucuna varılmıştı. Tablo 4.11'de ise bu kütüphanelerden ayda ortalama kaç kitap ödünç aldığına dair veriler yer almaktadır.

Tablo 4.11: Öğrenci kademesine göre aylık ödünç alınan ortalama kitap sayısı

	Z-Kütüphane			**Klasik Okul Kütüphanesi**		
	Ortaokul	Lise	**%**	Ortaokul	Lise	**%**
10'dan fazla	1	2	**1,8**	1	1	**1,3**
5-10 arası	12	5	**10,7**	5	3	**5,1**
1-5 arası	40	28	**42,8**	18	40	**37,2**
Ödünç kitap almıyorum	25	46	**44,7**	30	58	**56,4**
Toplam	78	81	**100**	54	102	**100**

Z-kütüphane kullanıcılarının %44,7'si, klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının ise %56,4'ü kütüphanelerden kitap ödünç almadıklarını ifade etmiştir. Tablo 4.5'teki oranların Tablo 4.11'deki oranlardan az olması dolayısıyla iki tablo arasında herhangi bir tutarsızlık görülmemiştir. Z-kütüphaneden ödünç kitap alan öğrencilerin %42,8'i, klasik okul kütüphanesinden ödünç kitap alan öğrencilerin de %37,2'si bir ayda 1-5 arası kitap ödünç almaktadır.

Z-kütüphane için bu oran (%42,8); ortaokul öğrencilerinin %25,1'ini, lise öğrencilerinin %17,7'sini oluşturur. Klasik okul kütüphanesi için bu oran (%37,2); ortaokul öğrencilerinin %11,5'ini, lise öğrencileri için %25,6'sını oluşturur. Bu durumda Z-kütüphane için ortaokul öğrencileri, klasik okul kütüphanesi için de lise öğrencileri kütüphanelerinden daha sık kitap almaktadır. Her iki tür okul kütüphanesi kullanıcısının büyük bir kısmı kütüphanelerini, ödünç kitap almaktan ziyade farklı bir amaç için kullanmaktadır.

4.1.12. Cinsiyet Değişkenine Bağlı, Ödünç Alınan Kitap Sayısına İlişkin Bulgular

Okul kütüphanelerinin en çok ödünç kitap almak amacıyla kullanılması ile ödünç alınan kitap sayısının öğrenci cinsiyetine bağlı değişkenlik gösterip göstermediğinin yanıtına dair verilere Tablo 4.12'de yer verilmiştir.

Tablo 3.12: Öğrenci cinsiyetine göre aylık ödünç alınan ortalama kitap sayısı

	Z-Kütüphane Cinsiyet				**Klasik Okul Kütüphanesi** Cinsiyet			
	Kız	**%**	Erkek	**%**	Kız	**%**	Erkek	**%**
10'dan fazla	1	**0,6**	2	**1,3**	1	**0,6**	1	**0,6**
5-10 arası	11	**6,9**	6	**3,8**	5	**3,2**	3	**1,9**
1-5 arası	42	**26,4**	26	**16,4**	40	**25,6**	18	**11,5**
Ödünç kitap almıyorum	18	**11,3**	53	**33,3**	52	**33,3**	36	**23,3**
Toplam	72	**45,2**	87	**54,8**	98	**62,7**	58	**37,3**

Tablo 4.12'ye göre Z-kütüphane kullanıcıları için en sık kullanımı sağlayan aralığı; aylık 1-5 arası ödünç kitap aldığını belirten kız öğrenciler oluşturur. Bu oran tüm Z-kütüphane kullanıcılarının %26,4'ü iken kız öğrencilerin de %58,2'si olmuştur. Z-kütüphane kullanıcısı olan erkek öğrencilerin %33,3'ü kütüphaneden ödünç kitap almadığını belirtmiş, bu da erkek öğrencilerin %60,8'ine karşılık gelmektedir.

Klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının cinsiyet değişkenine göre aylık ortalama ödünç kitap sayısının ölçüldüğü soruya dair veriler incelendiğinde; aylık ortalama 1-5 arası kitap ödünç aldığını belirten kız öğrenciler, tüm kullanıcıların %25,6'sına ve kız öğrencilerin de %42,36'sına karşılık gelmektedir. Bu oran erkek öğrenciler için %30,91'dir. Kullanıcıların büyük bir oranı ödünç kitap almadıklarını belirtmiştir. Bu oran kız öğrencilerde, tüm klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %33,3'ü iken kız öğrencilerin %53,03'üne; erkek öğrenciler için tüm klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %23'ü iken erkek öğrencilerin %62'sine karşılık gelmektedir.

İki kütüphane türünün değerlendirme sonucuna göre; kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla ödünç kitap aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Kütüphanelerinden ödünç kitap almadığını belirten öğrenciler, kütüphanelerini farklı bir amaçla kullanmaktadır, Tablo 4.5'te bu dağılım gösterilmektedir.

4.1.13. Kütüphane Kaynaklarının Yeterliliğine İlişkin Bulgular

Okul ziyaretleri ve idareciler ile yapılan görüşmede, Z-kütüphane kaynaklarının daha güncel ve yeterli olduğu bilgisi alınmıştı. Bu bilgi kaynaklarının öğrencilerin bilgi ihtiyacını karşılamada yeterli olup olmadığına dair sorulan soruya verilen cevaplar Tablo 4.13'teki gibidir.

Tablo 4.13: Kütüphane kaynaklarının yeterliliği

	Z-Kütüphane			**Klasik Okul Kütüphanesi**		
	Ortaokul	Lise	**%**	Ortaokul	Lise	**%**
Yeterli	55	40	**59,8**	26	19	**28,8**
Ne yeterli ne yetersiz	9	27	**22,6**	23	50	**46,8**
Yetersiz	14	14	**17,6**	5	33	**24,4**
Toplam	78	81	**100**	54	102	**100**

Z-kütüphane kullanıcılarının %59,8'i ile klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %28,8'i kütüphane kaynaklarını, bilgi ihtiyacını gidermek için yeterli bulmaktadır. İki kütüphane türü karşılaştırıldığında kaynakların sayısından ziyade niteliğinin ölçüldüğü, Z-kütüphanelerde bulunan güncel kaynakların da öğrencilerin bilgi ihtiyacını karşılamada önemli yer tuttuğu söylenebilir. Öyle ki, bazı okul kütüphanelerinin kaynak sayısı çok fazla iken öğrencilerin dikkatini çekmeyen güncelliğini yitirmiş kaynaklar olması nedeniyle bilgi ihtiyacını karşılamada yetersiz kalmaktadırlar.

4.1.14. Z-kütüphane Kullanıcılarının Kütüphane Kaynaklarını Tercih Türüne İlişkin Bulgular

Z-kütüphaneler, basılı kitaplar kadar dijital kitap içeriklerinin de sıklıkla kullanıldığı yerlerdir. Z-kütüphane kullanıcılarına yönelik olarak yöneltilen soruda, öğrencilerin kütüphane kaynaklarını tercih türleri üzerinde durulmuştur.

Tablo 4.14: Z-kütüphane kaynaklarını tercih türü

	Ortaokul	Lise	**%**
Basılı	27	28	**34,6**
Dijital ortamda (e-kitap, e-dergi, z-kitap)	16	9	**15,7**
Hem basılı hem dijital	35	44	**49,7**
Toplam	78	81	**100**

Tablo 4.14'teki verilere göre, Z-kütüphane kullanıcılarının %49,7'si kütüphane kaynaklarını 'Hem basılı hem dijital' olarak tercih ettiklerini belirtmiştir. Bu görüşü %34,6 ile 'basılı' tercih edenler izlerken %15,7'si de kütüphane kaynaklarını yalnızca dijital ortamda tercih ettiklerini belirtmiştir. Z-kütüphane kullanıcılarının yarısına yakınının bilgi kaynaklarını hem basılı hem dijital ortamda tercih etmesi teknoloji ile iç içe olduklarının göstergesidir.

4.1.15. Klasik Okul Kütüphanelerindeki Dijital Kaynak Durumuna İlişkin Bulgular

Z-kütüphane kullanıcılarının %49,7'sinin bilgi kaynaklarını 'hem basılı hem dijital' ortamda tercih etmesine karşılık klasik okul kütüphanesi kullanıcılarına da kütüphanelerinde dijital kaynak olup olmadığına dair sorulan sorunun verileri Tablo 4.15'teki gibidir.

Tablo 4.15: Klasik okul kütüphanesinde dijital kaynakların durumu

	Ortaokul	Lise	**%**
Evet	23	10	**21,2**
Hayır	31	92	**78,8**
Toplam	54	102	**100**

Tabloya göre, öğrencilerin %78,8'i okul kütüphanelerinde sadece basılı kaynak olduğunu, dijital kaynakların olmadığını, %21,2'si ise okul kütüphanelerinde dijital kaynakların (e-kitap, e-dergi, z-kitap) olduğu bilgisini vermiştir. Bu sonuca göre, klasik okul kütüphanelerinin çoğunda dijital kaynak yoktur.

4.1.16. Okul Kütüphanesi Kullanıcılarının Halk Kütüphanesine Üyelik Durumuna İlişkin Bulgular

Halk kütüphaneleri ve okul kütüphaneleri birbirini destekleyen kurumlardır. Okul kütüphanesi kullanıcılarının aynı zamanda halk kütüphanelerine üyeliklerinin ölçüldüğü soruya dair veriler Tablo 4.16'daki gibidir.

Tablo 4.16: Halk kütüphanelerine üyelik durumu

	Z-Kütüphane			**Klasik Okul Kütüphanesi**		
	Ortaokul	Lise	**%**	Ortaokul	Lise	**%**
Evet	35	26	**38,4**	23	39	**39,7**
Hayır	43	55	**61,6**	31	63	**60,3**
Toplam	78	81	**100**	54	102	**100**

Buna göre Z-kütüphane kullanıcılarının %38,4'ü ile klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %39,7'si halk kütüphanelerine üye iken Z-kütüphane kullanıcılarının %61,6'sı ile klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %60,3'ünün halk kütüphanelerine üye olmadıkları sonucuna varılmıştır. Birbirine yakın oranların alındığı bu sonuca göre; katılımcıların yarısından fazlasının yararlandığı tek kütüphane türü okul kütüphanesidir.

4.1.17. Okul Kütüphanelerinin Aydınlatma ve Havalandırmasına İlişkin Bulgular

Zemin katta, doğal aydınlatma ve havalandırmanın sağlandığı Z-kütüphanelerdeki duruma karşılık klasik okul kütüphanelerinin durum tespiti için 'okul kütüphaneniz aydınlık ve havadar mı?' şeklinde soru sorulmuştur. Tablo 4.17'de verilen yanıtlar gösterilmektedir.

Tablo 4.17: Okul kütüphanesinin aydınlık ve havadar olması durumu

	Z-Kütüphane			Klasik Okul Kütüphanesi		
	Ortaokul	Lise	%	Ortaokul	Lise	%
Evet	62	49	**69,8**	42	31	**46,8**
Hayır	3	7	**6,3**	5	17	**14,1**
Kısmen	13	25	**23,9**	7	54	**39,1**
Toplam	78	81	**100**	54	102	**100**

Tablo 4.17'ye göre, Z-kütüphane kullanıcılarının %69,8'i ile klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %46,8'i okul kütüphanelerini aydınlık ve havadar bulmaktadır. Buna karşılık Z-kütüphane kullanıcılarının %6,3'ü ile klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %14,1'i, okul kütüphanelerini aydınlık ve havadar bulmadıklarını belirtmiştir.

İki okul kütüphanesi türü de genel olarak aydınlık ve havadardır. Orana baktığımızda Z-kütüphane kullanıcılarının yarısından fazlasının bu soruya olumlu cevap vermesi, klasik okul kütüphanesine göre öğrenciler üzerinde daha ferah bir ortam oluşturduğunu göstermektedir.

4.1.18. Okul Kütüphanelerinin Bulunduğu Kat Durumuna İlişkin Bulgular

Teknik şartnameye göre, Z-kütüphaneler ulaşımın kolaylığından dolayı okulun zemin katına kurulmalıdır. Okullarındaki kütüphanenin kaçıncı katta bulunduğunun tespiti için öğrencilere sorulan anket sorusunun cevapları Tablo 4.18'deki gibidir.

Tablo 4.18: Kütüphanenin bulunduğu kat durumu

	Z-Kütüphane			Klasik Okul Kütüphanesi		
	Ortaokul	Lise	%	Ortaokul	Lise	%
Bodrum kat	1	3	**2,5**	0	3	**1,9**
Giriş kat	23	76	**62,3**	20	52	**46,2**
Üst kat	54	2	**35,2**	34	47	**51,9**
Toplam	78	81	**100**	54	102	**100**

Z-kütüphane kullanıcılarının %62,3'ü ile klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %46,2'si okul kütüphanelerinin okulun giriş katında bulunduğunu belirtmiştir. Okul kütüphanelerinin okulun diğer katlarında bulunduğunu belirten öğrencilerin oranı Z-kütüphane için %37,7 iken klasik okul kütüphanesi için %53,8 olmuştur. Z-kütüphane kurulumu için teknik şartnamede ön şart kabul edilen kütüphanenin zemin katta kurulması durumunun ihmal edildiği sonucuna varılmıştır. Kütüphanelerin okulların üst katlarında olması asansörü olmayan okullarda, özellikle engelli öğrencilerin erişim sorununu ortaya çıkarmaktadır.

Teknik şartnameye göre; Z-kütüphaneler, okulun herkes tarafından rahatlıkla erişilebileceği giriş katta kurulmalıdır (ZKTŞ, 2019).Okul Kütüphaneleri Standart Yönergesi'nde ise bu konu ile ilgili;

> *"Kütüphane, kurumun yerleşim planında kolay ulaşılabilir, gürültüsüz bir yerde belirlenerek aydınlatma, havalandırma ve ısıtma sistemlerine sahip olacak şekilde oluşturulur" şeklinde belirtilmiştir* (OKSY, 2006).

4.1.19. Okul Kütüphanelerindeki Raf Boyutunun Öğrencilere Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Antropometrik ölçümler dikkate alınarak hazırlanan teknik şartnamede, mobilyaların boyutları da bu ölçümler sonucu oluşturulmuştur. Kütüphane raflarının yüksekliğinin öğrenciler için uygunluğunun ölçüldüğü anket sorusunun yanıtları Tablo 4.19'daki gibidir.

Tablo 4.19: Raf yüksekliğinin uygunluğu

	Z-Kütüphane			**Klasik Okul Kütüphanesi**		
	Ortaokul	Lise	**%**	Ortaokul	Lise	**%**
Evet	59	58	**73,6**	34	48	**52,6**
Hayır	8	9	**10,7**	8	20	**17,9**
Kısmen	11	14	**15,7**	12	34	**29,5**
Toplam	78	81	**100**	54	102	**100**

Z-kütüphane kullanıcılarının %73,6'sı ile klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %52,6'sı kütüphanelerindeki raf yüksekliğini kendileri için uygun bulurken Z-kütüphane kullanıcılarının %10,7'si ile klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının 17,9'u ise raf yüksekliğinin kendilerini için uygun olmadığını ifade etmişlerdir.

Her iki grubun da öğrencileri genel olarak raf uzunluklarını kendileri için uygun bulmaktadır. Oransal olarak incelendiğinde ise Z-kütüphanelerinin raf yüksekliğinin, öğrenciler için daha uygun olduğu yorumu yapılabilmektedir.

4.1.20. Okul Kütüphanesi Kullanıcılarının Memnuniyet Durumuna İlişkin Bulgular

Öğrencilerin okul kütüphanelerinden memnuniyet derecelerinin ölçülmeye çalışıldığı anket sorusunda öğrencilere kütüphanelerini arkadaşlarına tavsiye edip etmeyecekleri sorulmuştur. Tablo 4.20'de bu sorunun cevapları bulunmaktadır.

Tablo 4.20: Okul kütüphanesinin önerilip önerilmeyeceği

	Z-Kütüphane			**Klasik Okul Kütüphanesi**		
	Ortaokul	Lise	**%**	Ortaokul	Lise	**%**
Evet	63	62	**78,6**	25	23	**30,8**
Hayır	4	6	**6,3**	12	45	**36,5**
Kararsızım	11	13	**15,1**	17	34	**32,7**
Toplam	78	81	**100**	54	102	**100**

Z-kütüphane kullanıcılarının %78,6'si ile klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %30,8'i okul kütüphanelerini arkadaşlarına önerebileceğini belirtmiştir. Z-kütüphane kullanan öğrencilerin %6,3'ü ile klasik okul kütüphanesi kullanan öğrencilerin %36,5'i de okul kütüphanelerinden memnun olmayıp arkadaşlarına önermeyeceğini bildirmiştir.

Z-kütüphane kullanıcılarının büyük bir oranının (%78,6'sı) kütüphanelerini tavsiye etmek istemeleri, klasik okul kütüphanesine göre Z-kütüphanelerin öğrenciler için daha memnun edici olduğunun göstergesi olmuştur. Klasik okul kütüphanesi için

memnuniyet oranların düşük olmasının sebebi olarak; kütüphanenin fiziki yetersizliği, güncel kaynakların yetersizliği, bilgisayarların olmayışı, internet bağlantısının sınırlı olması, erişimin kolay sağlandığı zemin katlarda kurulu olmayışı, öğrencilerin sosyalleşmelerine imkân veren faaliyetlerden yoksun bırakılması gibi sebepler gösterilebilir.

4.1.21. Z-kütüphanelerdeki Bilimsel İçerikli Tabloların Etkisine İlişkin Bulgular

Z-kütüphane tasarımının bir parçası olarak kütüphane duvarlarında yer alan bilimsel içerikli panoların öğrencileri nasıl etkilediğini, onlar için ne ifade ettiğini belirlemek amacıyla sorulan anket sorusunun cevapları Tablo 4.21'deki gibidir.

Tablo 4.21: Bilimsel içerikli panoların hissettirdikleri

	Ortaokul	Lise	**%**
İlgi ve merakımı artırıyor	28	16	**27,7**
Ortama canlılık katıyor	19	30	**30,8**
Genel kültür seviyemi artırıyor	9	18	**17**
Dikkatimi çekmiyor	22	17	**24,5**
Toplam	78	81	**100**

Yalnızca Z-kütüphane kullanıcılarının anketinde yer alan bu soruya katılımcıların %75,5'i olumlu görüş bildirirken, %24,5'si ise bilimsel içerikli panoların kütüphane içerisinde dikkatlerini çekmediğini belirtmiştir.

4.1.22. Z-kütüphanenin Dikkat Çekici Özelliklerine İlişkin Bulgular

Literatür taramasında, Z-kütüphanenin öğrenciler için en dikkat çeken unsuru olan modern tasarım faktörünün, araştırması yapılan il için de geçerli olup olmadığını ölçmek amacıyla sorulan sorunun cevapları Tablo 4.22'deki gibidir.

Tablo 4.22: Z-kütüphanenin en dikkat çeken özelliği

	Ortaokul	Lise	%
Modern tasarımı	30	29	**37**
Renkli olması	21	14	**22**
Çeşitli oyunlar (satranç, puzzle vb.)	2	8	**6,3**
Güncel kaynaklar	9	6	**9,5**
Bilgisayarlar	10	17	**17**
Panolar	3	0	**1,9**
Diğer	3	7	**6,3**
Toplam	78	81	**100**

Buna göre Z-kütüphane kullanıcılarının %37'sine göre, kütüphanenin en dikkat çeken unsuru modern tasarımıdır, %22'sine göre renkli olması, %17'sine göre bilgisayarlar, %9,4'üne göre güncel kaynaklar, %6,3'üne göre çeşitli oyunlar (satranç, puzzle vb.) ve %1,9'una göre de panolar en dikkat çeken unsur olmuştur. %6,3'ü 'Diğer' şıkkını işaretleyerek farklı görüş bildirmiştir. Diğer şıkkını işaretleyen 10 kişiden 6 kişi kütüphanenin en dikkat çeken özelliğinin kitaplar olduğunu, 4 kişiye göre de ışıklandırma sistemi, kütüphanenin en dikkat çekici özelliği olmuştur.

4.1.23. Z-kütüphane Tasarımının Etkilerine İlişkin Bulgular

Z-kütüphanelerin öğrenciler için hazırlanan ankette, kütüphanenin en dikkat çeken özelliği olan modern tasarımın, iç açıcı etkisi hakkında öğrencilerin neler düşündükleri sorulmuştur. Bu soru ile tasarımın öğrenciler üzerindeki etkisi de ortaya çıkmış olacaktır. Anket sorusuna ilişkin yanıtlar Tablo 4.23'teki gibidir.

Tablo 4.23: Z-kütüphanenin iç açıcı tasarımın hissettirdikleri

	Ortaokul	Lise	**%**
Kütüphaneyi eğlenceli hale getiriyor	46	27	**45,9**
Kütüphaneyi daha sık kullanmamı sağlıyor	7	14	**13,2**
Ortamı sıcak hale getiriyor.	3	18	**13,2**
Dikkatimi toparlamamı sağlıyor	12	7	**11,9**
Bir şey ifade etmiyor	10	14	**15,2**
Diğer	0	1	**0,6**
Toplam	78	81	**100**

Öğrencilerin %45,9'u iç açıcı tasarımın kütüphaneyi eğlenceli hale getirdiğini, %15,2'si iç açıcı tasarımın kendileri için bir şey ifade etmediğini belirtmiştir. Öğrencilerin %0,6'sı da diğer şıkkını işaretleyerek farklı bir görüş bildirmiştir. Diğer şıkkını işaretleyen 1 kişi kütüphane tasarımının ders çalışmasına katkı sağladığını belirtmiştir. Öğrencilerin %84,8'inin olumlu görüş bildirdiği bu durum ile birlikte; Z-kütüphanenin özgün tasarımının öğrenci üzerinde olumlu etkisi vardır yorumu yapılabilmektedir.

4.1.24. Z-kütüphane Tasarımının Kütüphane Algısı Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular

Okul çağına kadar kütüphane ile tanışmayan bir çocuğun ilk karşılaştığı kütüphane türü, okul kütüphanesidir. Yaş gruplarına göre ayrı tasarımlara sahip olan Z-kütüphaneler, öğrencilerin hem eğlenebileceği hem de ev rahatlığında vakit geçirebileceği sosyal alanlar olarak tasarlanmıştır. Sorulan soruda, kütüphanenin özgün tasarımının öğrencilerin kütüphane algılarını değiştirip değiştirmediği ile ilgili bilgi alınmak istenmiştir. Tablo 4.24'te öğrencilerin cevapları yer almaktadır.

Tablo 4.24: Z-kütüphane tasarımının kütüphane algısını değiştirip değiştirmediği

	Ortaokul	Lise	**%**
Evet	52	49	**63,5**
Hayır	16	14	**18,9**
Kısmen	10	18	**17,6**
Toplam	78	81	**100**

Z-kütüphane kullanıcılarının %63,5'i kütüphanenin özgün tasarımının klasik kütüphane algısını değiştirdiği, %18,9'u klasik kütüphane algısının değiştirmediğini ve %17,6'sı da Z-kütüphane tasarımı ile klasik kütüphane algısının kısmen değiştirdiğini ifade etmiştir. Mekânın kullanıcı üzerindeki etkisinin bir sonucu olarak, öğrencilerin yaş gruplarına uygun tasarlanan, teknolojik donanıma sahip olan Z-kütüphaneler, klasik okul kütüphanesi algısının değişmesine olumlu katkı sağlamıştır.

4.1.25. Klasik Okul Kütüphanesinin Tasarımına İlişkin Bulgular

Z-kütüphane tasarımının en dikkat çeken özelliği olan modern tasarım, öğrencilerin kütüphane kullanma alışkanlığı üzerinde olumlu etki bırakmaktadır. Pedagog görüşü alınarak öğrencilerin yaş gruplarına göre hazırlanan kütüphane modellerine karşılık, tasarıma dair herhangi bir uygulamanın olmadığı klasik okul kütüphanelerinin kullanıcılarına yönelik, 'Okul kütüphanesinin daha renkli ve modern tasarıma sahip olmasını ister misiniz?' şeklinde soru yöneltilmiştir. Verilen cevaplar Tablo 4.25'teki gibidir.

Tablo 4.25: Klasik kütüphane kullanıcılarının modern kütüphane istekleri durumu

	Ortaokul	Lise	**%**
Evet	26	84	**70,5**
Hayır	20	7	**17,3**
Kısmen	8	11	**12,2**
Toplam	54	102	**100**

Klasik okul kütüphanesi öğrencilerinin %70,5'i okul kütüphanelerinin daha renkli ve modern tasarıma sahip olmasını isterken %17,3'ü okul kütüphanesinin renkli ve modern tasarıma sahip olmasını istemediği ve %12,2'si de kısmen istediğini belirtmiştir. Bu sonuç, kütüphane kullanımını artıran ve öğrencilerin dikkatini çeken kütüphane tasarımının öğrenciler üzerindeki etkisinin bir göstergesidir. Klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının büyük bir bölümünün (%70,5'i) okullarındaki kütüphanenin tasarımından memnun olmayıp daha renkli ve modern hâle getirilmesini buna örnektir.

4.1.26. Z-kütüphanede Bulunan Çalışma Alanlarının Öğrenci Üzerindeki Etkisine Yönelik Bulgular

Z-kütüphane unsurlarından biri olan mobilyalar, öğrencilerin her türlü konforu düşünülerek ev ortamı rahatlığını hissedebileceği şekilde tasarlanmıştır. Öğrencilere yönetilen soruda ders çalışma alanları hakkında ne düşündüklerine cevap aranmıştır. Tablo 4.26'da öğrencilerin konu ile ilgili yanıtları yer almaktadır.

Tablo 4.26: Z-kütüphane kullanıcılarının çalışma alanları ile ilgili düşünceleri

	Ortaokul	Lise	**%**
Konforlu olması ders çalışma istediğimi artırıyor.	42	34	**47,8**
Uygun boyut ve tasarıma sahiptir.	24	23	**29,6**
Öğrenci sayısına göre yeterli değildir.	10	21	**19,5**
Diğer	2	3	**3,1**
Toplam	78	81	**100**

Z-kütüphane kullanıcılarının %47,8'i, kütüphanelerindeki çalışma alanlarının konforlu olmasının ders çalışma istediğini artırdığını düşünürken, %29,6'sı kendileri için uygun boyut ve tasarıma sahip olduğunu, %19,5'u ise çalışma alanlarının öğrenci sayısına göre yeterli olmadığı bilgisini vermiştir. Kullanıcıların %3,1'i de farklı bir görüş bildirmiştir. %3,1 oranını oluşturan 5 kişiden 2'si tasarımdan

memnun olduklarını, 3'ü de çalışma alanlarının öğrenciler tarafından amaç dışı kullanıldığı için yetersiz kaldığını belirtmiştir.

4.1.27. Klasik Okul Kütüphanelerinde Çalışma Alanlarının Durumuna İlişkin Bulgular

Z-kütüphane kurulumunda uyulması gerekli olan teknik şartnamede (ZKTŞ, 2019) öğrencilerin dinlenme ve ders çalışma alanlarına ilişlin standartlar getirilmiştir. Klasik okul kütüphanesi kurulumunda herhangi bir ön şartın bulunmaması durumu sonucunda klasik okul kütüphanesi kullanıcılarına yönelik sorulan soruda, kütüphanelerinde çalışma alanı olup olmadığının tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Bu amaç kapsamında sorulan sorunun cevaplarına Tablo 4.27'de yer verilmiştir.

Tablo 4.27: Klasik okul kütüphanelerinde çalışma alanı durumu

	Ortaokul	Lise	**%**
Var	52	92	**92,3**
Yok	2	10	**7,7**
Toplam	54	102	**100**

Klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %92,3'ü kütüphanelerinde ders çalışmaları, kitap okumaları vb. için ayrılmış bir bölüm olduğu bilgisini vermiştir. Tablo 3.2 verilerine göre, klasik okul kütüphanelerinde metrekareye düşen öğrenci sayısının 9,03-54 aralığında değiştiği görünmektedir. Klasik okul kütüphanelerinde öğrenciler için ayrılmış olan çalışma alanı olsa da, alanın genişliği ölçüsünde birkaç masa ve sandalyeden fazlası olamamakta ve öğrenciler için yeterli gelmemektedir.

4.1.28. Kullanıcıların Okul Kütüphaneleri İçin Tavsiyeleri

Her iki anketin son sorusunda öğrencilere, okul kütüphaneleri için tavsiyeleri sorulmuştur. Bu sorunun amacı anket soruları ya da soru şıkları dışında öğrencilerin fikirlerine yer vermektedir. Şıklar arasından birden fazla işaretleme yapabilecekleri gibi kendileri de ayrıca görüş bildirebilmektedir. Oranların fazla çıkmasının sebebi öğrencilerin birden fazla işaretleme yapmasından kaynaklanmaktadır. Öğrencilerin tavsiyelerine ilişkin verilere Tablo 4.28'de yer verilmiştir.

Tablo 4.28: Okul kütüphanesi için tavsiyeler

	Z-Kütüphane			Klasik Okul Kütüphanesi		
	Ortaokul	Lise	%	Ortaokul	Lise	%
Güncel kaynak sayısı artırılmalıdır	39	48	**55**	28	87	**73,7**
Bilgisayar sayısı artırılmalıdır.	45	36	**51**	34	74	**69,2**
Çalışma bölümleri artırılmalıdır.	52	46	**62**	25	66	**58,3**
Tam zamanlı çalışan kütüphanecisi olmalıdır.	41	57	**62**	29	45	**47,4**
Açık olduğu saatler artırılmalıdır.	59	44	**65**	30	36	**48,7**
Kütüphane eğitimi verilmelidir.	31	36	**42**	25	42	**42,9**
Daha geniş bir alanı olmalıdır.	36	36	**45**	32	82	**73,1**
Diğer	5	6	**6,9**	3	4	**4,5**

Öğrencilerin tavsiyelerine göre şekillenen soruya göre,

Z-kütüphane kullanıcılarının;

- %64,8'i kütüphanenin açık olduğunu saatlerin artırılmasını,
- %61,6'sı çalışma bölümlerinin artırılmasını,
- %61,6'sı tam zamanlı çalışan kütüphaneci olmasını,
- %54,7'si güncel kaynak sayısı artırılmasını,
- %50,9'u bilgisayar sayısının artırılmasını,
- %45,3'ü daha geniş bir alanı olmasını,
- %41,1'i kütüphaneyi daha verimli kullanabilmek için kütüphane eğitimi verilmesini istemektedir.
- %6,9'u da diğer şıkkını işaretleyerek görüş bildirmiştir. %6,9'u oluşturan 11 öğrenciden;
    - 2 öğrenci oyun sayısının artırılmasını,
    - 2 öğrenci kütüphaneye eğlenceli kitapların gelmesini,
    - 1 öğrenci kütüphanede coğrafya kitaplarının olmasını,
    - 1 öğrenci kütüphanede yetişkin kitaplarının olmasını,
    - 1 öğrenci kütüphanede büyüklerin küçükleri kovmamasını,
    - 1 öğrenci kütüphanede konuşanların susturulmasını,

- 1 öğrenci bilgisayardaki oyunların yasaklanmasını,
- 2 öğrenci de kütüphaneden çok memnun olduklarını ve kütüphaneyi herkesin görmesi gerektiğini belirtmiştir.

Öğrencilerin yarısından fazlası; kütüphanelerin açık olduğu saatleri, kütüphanenin çalışma alanlarını, kütüphane bilgi kaynaklarını, bilgisayar sayısını yetersiz bulmakta ve kütüphanenin daha aktif ve amacına uygun olarak faaliyet göstermesi için tam zamanlı çalışan bir kütüphanecinin olmasını istemektedir. Bu taleplere karşılık gelen anket sorularına ait bulgulara ilgili tablolarda yer verilmiştir. Z-kütüphane kullanıcıları genel olarak kütüphanelerinden memnun olsa da, temelde eksikliklerin var olduğu bu talepler ile ortaya çıkmaktadır.

› Kütüphanelerin açık olduğu saatlerin artırılmasını, tam zamanlı çalışan bir kütüphanecinin olmasını ve kütüphane eğitimi verilmesini istemek, temelde aynı sorunu göstermektedir. Kütüphanelerin okul saatlerinde hatta 'Okullar Hayat Olsun' projesi kapsamında kurulan Z-kütüphanelerin, okul saatleri dışında da aktif olarak çevre halkına hizmet vermesi ve diğer istekler, okul kütüphanelerindeki kütüphaneci eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu eksikliğin giderilmesi ile okul kütüphanelerine yapılan yatırımların da karşılığını bulacağı tahmin edilmektedir.

› Çalışma bölümlerinin artırılması, bilgisayar sayısının artırılması ve kütüphanenin daha geniş bir alanının olmasının istenmesi, dolaylı da olsa kütüphanenin fiziki alanına bağlıdır. Tablo 3.1'de Z-kütüphane alanları ve metrekareye düşen öğrenci sayısı gösterilmektedir. Her ne kadar teknik şartnameye uygun olarak belirli alan ölçülerinde kurulu olsalar da, öğrenci sayısı göz önüne alındığında alana bağlı olarak kütüphane donanımları da öğrenciler için yetersiz kalmaktadır.

› Güncel kaynak temini, bütçe ile ilgili bir durum oluşturduğu için, MEB'in okul kütüphaneleri için ayrı bir bütçe oluşturması ve güncel kitapların merkezi bir sistem tarafından sağlanması hem kütüphanelerdeki güncel kaynak sorununa hem de öğrencilerin seviyelerine uygun kitapların denetimli bir şekilde kütüphanelerde yer almasını çözüm olacaktır.

Klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının;

- %73,7'si güncel kaynak sayısı artırılmasını,
- %73,1'i daha geniş bir alanı olmasını,
- %69,2'si bilgisayar sayısının artırılmasını,
- %58,3'ü çalışma bölümlerinin artırılmasını,
- %48,7'si kütüphanenin açık olduğunu saatlerin artırılmasını,
- %47,4'ü tam zamanlı çalışan kütüphaneci olmasını,
- %42,9'u kütüphaneyi daha verimli kullanabilmek için kütüphane eğitimi verilmesini istemektedir.
- %4,5'i de diğer şıkkını işaretleyerek görüş bildirmiştir. %4,5'i oluşturan 7 öğrenciden;
    - 3 öğrenci kitap çeşitliliği ve sayısının artmasını,
    - 1 öğrenci öğrencilerin kütüphaneye teşvik edilmesini,
    - 1 öğrenci kütüphanenin amacına uygun kullanılmasını,
    - 1 öğrenci kütüphanede e-kitaplarının da olmasını,
    - 1 öğrenci de öğrencilerin bilgisayar kullanmalarına izin verilmesini istemektedir.

Öğrencilerin yarısından fazlası; kütüphanenin bilgi kaynaklarını, kütüphane alanını, bilgisayar sayısını ve kütüphanenin çalışma alanlarını yetermiş bulmuştur. Öğrencilerin bu talepleri anket sorularında kendilerine yöneltilmiş olup bulguları ilgili tablolarda yer almaktadır. Klasik okul kütüphanesi kullanıcıları ile Z-kütüphane kullanıcı talepleri karşılaştırıldığında, klasik okul kütüphanelerinin daha temel eksiklikleri olduğu göze çarpmaktadır.

› Öğrenci talepleri incelendiğinde, klasik okul kütüphanesinin güncel kaynak sorunu, en önemli sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Okul kütüphanelerinin kütüphaneler için ayrı bir bütçesinin olmaması güncel kaynak sıkıntısının sürmesine neden olmaktadır.

› Daha geniş bir alanının olması, bilgisayar sayısının artırılması ve çalışma bölümlerinin artırılması, kütüphanenin alanına bağlı bir durumdur. Tablo 3.2'de klasik okul kütüphanesinin alanlarına yer verilmiştir. Metrekareye

düşen öğrenci sayısı düşünüldüğünde taleplerin karşılanması için kütüphane alanlarının genişletilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

› Kütüphanenin açık olduğu saatlerin artırılmasını, tam zamanlı çalışan kütüphanecinin olmasını ve öğrencilere kütüphane eğitiminin verilmesini talep etmek; okul kütüphanelerindeki kütüphaneci eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu eksikliğin giderilmesi ile okul kütüphanelerinin daha aktif olacağı öngörülmektedir.

5. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde; çalışma boyunca elde edilen veriler sıralanmış, tespit edilen sorunlara öneriler getirilmiştir.

5.1.Sonuç

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki okulların, 'yaşayan güvenli alanlar' haline gelmesi amacıyla 2011 yılında 'Okullar Hayat Olsun' projesi başlatılmıştır. (Okuma Kültürü…, 2015) Bu proje kapsamında 2014 yılı itibariyle okullarda Z-kütüphane adı verilen okul kütüphaneleri kurulmaya başlanmıştır. Bu kütüphanelerin klasik okul kütüphanelerinden farkı; modern ve renkli tasarımı, mobilyası, teknolojik alt yapısı (internet erişimi, bilgisayarlar, akıllı tahta, e-kitap gibi), çeşitli oyunları (satranç masaları, yapbozlar, tangram gibi), bilimsel içerikli eğitici panoları, kitap dışı materyalleridir (CD, DVD, filmler) (Z-Kütüphane, 2019).

Pedagog görüşü alınarak hazırlanan (Ak ve Çetintaş, 2015) 4 tür Z-kütüphane modeli vardır. Bunlar; Anaokulu Modeli, İlkokul Modeli, Ortaokul Modeli ve Lise Modeli'dir. Öğrencilerin yaş gruplarına uygun olarak tasarlanan Z-kütüphane modellerinde, mobilyalar için de antropometrik ölçümler (insan vücudunun ölçüleri) dikkate alınmıştır. Z-kütüphane kurulumunda mobilyalar için uyulması gereken standartlardan bazıları şunlardır; Kitap raflarının yüksekliği, ilkokullar için 120 cm, ortaokullar için 150 cm, liseler için de 180 cm'den yüksek olmamalı, kütüphanenin orta kısmındaki mobilyaların yüksekliği ilkokullar için 100 cm, ortaokullar için 110 cm ve liseler için 120 cm'den yüksek olmamalıdır (ZKTŞ, 2019). Bu standartlar antropometrik ölçümlerin dikkate alındığının göstergesidir.

2019 Mayıs ayı verilerine göre Türkiye geneli okul kütüphaneleri sayısı; 18.916 iken Z-kütüphane sayısı; 1.470'tir (Z-Kütüphane Haritası, 2019). Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan yıllık verilere göre 2019 Ocak ayı itibariyle il genelinde, 35 tane Z-kütüphane vardır. Bunların 15'i (Z-Kütüphane Haritası, 2019), Milli Eğitim Bakanlığınca kurulmuş, 20'si de diğer kuruluşlar tarafından finanse edilerek kurulan kütüphanelerdir.

Çalışmaya il genelinde bulunan 35 Z-kütüphaneden 4'ü dâhil edilmiştir. Bu okulların 2'si lise, 2'si ortaokulda bulunan Z-kütüphanelerdir. Z-kütüphane etkisinin daha iyi anlaşılabilmesi için çalışamaya klasik okul kütüphanesi kullanıcıları da dâhil edilmiştir. Böylece aynı yaş grubundaki klasik okul kütüphanesi kullanıcısı ile Z-kütüphane kullanıcısı arasındaki farklar ve benzerlikler ortaya çıkarılmıştır. Öğrencilerden alınan veriler anket yöntemiyle elde edilmiştir. Anketler ortaokul ve lise öğrencileri arasından Z-kütüphane kullanıcısı olan 72 kız öğrenci ile 87 erkek öğrenciye ve klasik okul kütüphanesi kullanıcısı olan 98 kız öğrenci ile 58 erkek öğrenciye uygulanmıştır. İki grup arasındaki genel farklar ve benzerlikler, anket sonuçlarından ortaya çıkan oranlara yorumlanacaktır. Buna göre;

- Z-kütüphaneler, okul mevcudu dikkate alınmaksızın eğitim kademesine göre belirli alan ölçüsünde kurulur. Tablo 3.1'de verilen bilgilere göre, Z-kütüphanelerde metrekareye düşen ortalama öğrenci sayısı; 8,14'tür. Klasik okul kütüphanelerinin kurulumunda ise alan konusunda ön koşul yoktur. Tablo 3.2'deki bilgilere göre klasik okul kütüphanelerinde metrekareye düşen öğrenci sayısı; 20,77'dir. Metrekareye düşen öğrenci sayısını etkiyen unsurlar; kütüphanenin alanı ve okuldaki öğrenci sayısıdır. Metrekareye düşen öğrenci sayısının yüksek çıkması; kütüphane içerisindeki temel unsurlar (bilgisayar, çalışma alanı, bilgi kaynakları… vb.) için ayrılan yerin yetersiz kalmasına sebep olacak ve bu durum da kütüphane kullanımını da etkileyecektir.

- Katılımcı ebeveynlerinin eğitim durumuna ilişkin çıkan sonuca göre; Z-kütüphane için ebeveynlerin %42,8'inin lise mezunu, klasik okul kütüphanesi için ebeveynlerin %44,6'sının ilköğretim mezunu olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 4.2). Ebeveyn eğitiminin, çocukların akademik başarısı üzerinde olumlu etkisi olduğunu düşündüğümüzde, ailenin kütüphane kullanma alışkanlığı üzerinde 'kısmen etkisi vardır' yorumu yapılabilir. Nitekim Z-kütüphane, eğitim kalitesi düşük okullarda da kurulabilmektedir. Buna göre; öğrencilerin kütüphane kullanma alışkanlığı ile ailelerin eğitim durumu arasında doğrudan bağlantı yoktur.

- Z-kütüphane kullanıcılarının %52,8'i kütüphaneyi 'haftada en fazla bir kez' kullanırken; klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %31,4'ü kütüphaneyi 'dönemde en fazla bir kez' kullandığını belirtmiştir. Tablo 4.3'te yer alan verilere göre; "Z-kütüphaneler, klasik okul kütüphanelerine göre daha sık kullanılmaktadır" sonucuna varılmıştır.

- Cinsiyete bağlı kütüphane kullanma alışkanlığına dair verilerin yer aldığı Tablo 4.4'te, klasik okul kütüphanesine göre "kız ve erkek öğrencilerin en sık tercih ettiği okul kütüphanesi türü; Z-kütüphane olmuştur".

- Z-kütüphane ve klasik okul kütüphanesi kullanıcıları, kütüphanelerini en çok 'ödünç kitap almak amacıyla' kullanmaktadır. Z-kütüphane kullanıcılarının %27,7'si, klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %36,5'i bu sonucu oluşturur. Z-kütüphanelerde farklı fonksiyonların bulunmasına rağmen öğrencilerin en sık ödünç kitap almayı tercih etmesi, diğer unsurlara dikkat çekilmemesinin sebeplerini araştırmaya yöneltir ki; iki kütüphane türü için en önemli sebep, kütüphanelerin açık olduğu sürenin kısıtlı olmasıdır. Bu sebeple öğrenciler, kütüphanelerinden diledikleri zaman, diledikleri kadar yararlanamamaktadır. Öğretmenleri eşliğinde, bir ders saati boyunca kütüphaneyi kullanmaları dışında, ya öğle arasının bir bölümünde ya da bazı teneffüslerde kütüphaneden yararlanabilmektedirler. Bu süre içerisinde de diğer unsurlardan yararlanma süresi oldukça kısalmaktadır. Konuyla ilgili veriler Tablo 4.5'te yer almaktadır.

- Tablo 4.6'da yer alan verilere göre; her iki okul kütüphanesi kullanıcıları, kütüphanelerinde bulunan bilgisayarları en çok 'araştırma yapmak' amacıyla kullanmaktadır. Oranlar, Z-kütüphane kullanıcıları için %40,9 iken klasik okul kütüphanesi kullanıcıları için %13,5'tir. Klasik okul kütüphanesi için oranın düşük olmasının sebebi; kullanıcıların %48'inin kütüphanelerinde bilgisayar olmadığını ve %44,9'unun kütüphanelerinde internet bağlantılarının olmadığını (Tablo 4.7) belirtmesinden kaynaklanmaktadır. Z-kütüphane unsurlarından biri olan 'teknolojik alt yapı'ya bağlı gereçler, z-kuşağı için olmazsa olmazlardan birisidir. Klasik okul kütüphaneleri için bilgisayar bulundurma zorunluluğu olmazken Z-kütüphanede bulundurulması

gereken bilgisayar sayısı şartnamede belirtilmiştir. Buna göre; 60-69 m² arası kütüphaneler için 5; 70-89 m² arasında olan kütüphaneler için 7; 90-100 m² arasında kütüphaneler için 9 bilgisayar bulundurulmalıdır (ZKTŞ, 2019).

- Teknolojik alt yapı unsuru bulunan ve internet erişiminin sağlanması gereken Z-kütüphanelerde, kullanıcıların %76,7'si kütüphanelerinde internet erişiminin sağlandığını belirtirken buna karşılık klasik okul kütüphanesi için bu oran %36,5 olmuştur. Klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %44,9'u kütüphanelerinde internet erişiminin olmadığını belirtmiştir. Bu açıdan Z-kütüphanelerde teknik şartnameye büyük oranda uyulduğu sonucuna varılmıştır (Tablo 4.7).

- Z-kütüphane kullanıcıları (%49,1) ile klasik okul kütüphanesi kullanıcıları (%44,2), kütüphanelerin açık olduğu saatleri kendileri için yeterli bulmuştur (Tablo 4.8). Öğrencilerin bilgi ihtiyacını karşılamak amacıyla okullarda kurulan, öğrencilerin sosyalleşmelerine imkân veren dinlendirici mekânlar olması ve 3.mekân olarak anılan kütüphanelere; erişim engeli olmaksızın öğrencilerin diledikleri zaman yararlanmalarının sağlanması, kütüphanelerin belirli aralıklarda değil okul saati içerisinde her zaman açık kalması, okul kütüphanelerinin amacına ulaşması için gerekli koşullardan birisidir.

- Z-kütüphane kullanıcılarının %69,8'i, klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının da %34,6'sı kütüphanelerinin alanını yeterli bulmuştur. Z-kütüphaneler şartnameye göre okulların zemin katında kurulmalı ve ilkokullar için 60-70 m²; ortaokullar için 70-80 m² ve ortaöğretim okulların için ise 80-100 m² aralığı ölçülerinde olmalıdır (ZKTŞ, 2019). Tablo 3.1 ve Tablo 3.2'de çalışma kapsamındaki kütüphanelerin alanları ve metrekareye düşen öğrenci sayısı verilmiştir. Her ne kadar iki okul kütüphanesi türü için de sayılar yetersiz olsa da; "Z-kütüphanenin kullanım alanı; klasik okul kütüphanesine göre daha uygundur." (Tablo 4.9)

- Güncel kaynak durumunun iki okul kütüphanesi için de farklı olduğu düşünüldüğünde, bu farklılığın öğrencilerin okuduğu kitap türüne etkisinin tespiti amacıyla yöneltilen sorunun yanıtları Tablo 4.10'da gösterilmiştir.

Buna göre; Z-kütüphane ve klasik okul kütüphanesi kullanıcıları, en çok 'macera' türü kitap okumaktadır. Bu sonuç, Z-kütüphane kullanıcılarının %50,9'u ve klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %44,2'sinden oluşur. Bu sonuç, 2011 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından açıklanan 'Türkiye Okuma Kültürü Haritası' sonuçlarını hatırlatmıştır ki; Türkiye geneli yapılan çalışmada katılımcıların büyük çoğunluğunun, macera türü kitap okuduğu sonucuna ulaşılmıştır (Türkiye Okuma Kültürü Haritası, 2011).

- Tablo 4.11'de öğrencilerin kademelerine göre bir ay içerisinde kütüphanelerinden ödünç aldıkları kitap sayısı verileri yer almıştır. En çok tercih edilen sıklık aralığı '1-5 arası' olarak belirlenmiştir. Z-kütüphane için ortaokul öğrencileri, klasik okul kütüphanesi için de lise öğrencileri kütüphanelerini genellikle ödünç kitap almak amacıyla kullanmaktadır. Tablo 4.12'de de, öğrencilerin cinsiyetine göre bir ay içerisinde kütüphaneden ödünç aldıkları kitap sayısı verileri yer almıştır. '1-5 arası' aralığını oluşturan okuyuculara bakıldığında, kız öğrencilerin iki grup içinde en yüksek orana sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Z-kütüphane için kız öğrencilerin %26,4'ü, klasik okul kütüphanesi için kız öğrencilerin %25,6'sı okul kütüphanelerinden en fazla ödünç kitap alan grubu oluşturur. Buna göre "kız öğrenciler, erkek öğrencilere göre; okul kütüphanelerinden daha çok ödünç kitap almaktadır."

- Z-kütüphane kullanıcılarının %59,8'i kaynakları yeterli bulurken klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %46,8'i kütüphane kaynaklarını ne yeterli ne yetersiz bulmuştur. Z-kütüphanelerin henüz yeni kurulmuş olması, kaynaklarında yeni ve güncel olmasında etkili olmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okul kütüphaneleri için bütçe ayrılmamış olması, okulların farklı alternatiflere yöneltmiş ve bu durum da kütüphane kaynaklarının güncellenmesini zorlaştırmaktadır. Tablo 4.13'teki verilere göre; "Z-kütüphanede bulunan kaynaklar, öğrencilerin bilgi ihtiyacını gidermede klasik okul kütüphanesi kaynaklarına göre daha yeterlidir."

- Tablo 4.14'e göre, Z-kütüphane kullanıcılarının %49,7'si kaynaklarını hem basılı hem dijital olarak kullanmayı tercih etmektedir. Bu sonuç "Z-kütüphanelerde dijital kaynakların sıklıkla kullanıldığını" gösterir.

- Tablo 4.15'e göre, klasik okul kütüphanelerinde dijital kaynak yok denilecek kadar azdır. Bu sonucu sağlayan; kullanıcıların %78,8'inin kütüphanelerinde dijital kaynak olmadığını belirtmesinden kaynaklıdır.

- Tablo 4.16'ya göre; Z-kütüphane kullanıcılarının %61,6'sı ile klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %60,3'ü halk kütüphanelerine üye değildir. Bu sonuca göre, "katılımcıların büyük çoğunluğunun kullandığı tek kütüphane türü, okul kütüphanesidir."

- Tablo 4.17'ye göre, okul kütüphaneleri aydınlık ve havadar bir ortamda kurulmuştur. Z-kütüphane kullanıcılarının %69,8'i ve klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %46,8'inin olumlu yanıt vermesi, "Z-kütüphaneler, klasik okul kütüphanelerine göre daha aydınlık ve havadar" bir ortama sahiptir yorumunun yapılmasını mümkün kılar.

- Teknik şartnameye göre Z-kütüphaneler, öğrencilerin rahatlıkla ulaşabilecekleri, okulun giriş katında kurulmalıdır. Tablo 4.18'e göre, Z-kütüphane kullanıcılarının %62,3'ü kütüphanelerinin okulun giriş katında kurulu olduğunu, klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının ise %51,9'u kütüphanelerinin okulun üst katlarında kurulu olduğunu ifade etmiştir. Bu sonuca göre; Z-kütüphane kurulumu için ön şart kabul edilen 'kütüphanenin zemin katta kurulması' durumunun ihmal edildiği sonucuna varılmıştır.

- Z-kütüphane kullanıcılarının %73,6'sı, klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %52,6'sı kitap raflarının uzunluklarını kendileri için uygun bulmaktadır. Oransal olarak incelendiğinde ise antropometrik ölçümlerin dikkate alınarak hazırlandığı "Z-kütüphanelerin raf yüksekliğinin öğrenciler için daha uygun olduğu" yorumu yapılabilmektedir (Tablo 4.19).

- Z-kütüphane kullanıcılarının büyük bir bölümü, (%78,6'sı) okul kütüphanelerini başkalarına tavsiye ederken, klasik okul kütüphanesi kullanıcıları için bu oran %30,8'de kalmıştır. Klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %36,5'i okul kütüphanelerini başkalarına tavsiye etmemektedir. Buna göre; "Z-kütüphane kullanıcılarının, klasik okul kütüphanesi kullanıcılarına göre kütüphanelerinden daha memnun oldukları" sonucuna varılmıştır (Tablo 4.20).

- Z-kütüphane duvarlarında yer alan bilimsel içerikli tabloların öğrenciler üzerindeki etkisine ilişkin veriler, Tablo 4.21'de yer almıştır. Genel sonuca göre; öğrencilerin %75,5'i için panolar, olumlu etki yaratmaktadır.

- Z-kütüphane kullanıcılarının %37'sine göre, kütüphanede "en dikkat çekici unsur, kütüphanenin modern tasarımı"dır. (Tablo 4.22)

- Z-kütüphanenin iç açıcı tasarımının öğrencilere hissettirdiklerine ilişkin veriler Tablo 4.23'te yer almaktadır. Öğrencilerin %45,9'u iç açıcı tasarımın 'kütüphaneyi eğlenceli hale getirdiğini' düşünmektedir. Bu sonuca göre "Z-kütüphaneler, kütüphane algısının değişmesine olumlu katkı sağlamıştır."

- Tablo 4.24'te, Z-kütüphane tasarımının kütüphane algısı üzerindeki etkisine dair veriler yer almaktadır. Buna göre öğrencilerin %63,5'i, "Z-kütüphane tasarımının kütüphane algılarını değiştirdiğini" ifade etmiştir.

- Klasik okul kütüphanesi kullanıcılarına, kütüphanelerinin renkli ve daha modern tasarıma sahip olmasını isteyip istemedikleri sorusu yöneltildiğinde, öğrencilerin %70,5'i; kütüphanelerinin daha renkli ve modern tasarıma sahip olmasını istedikleri şeklinde cevap vermişlerdir (Tablo 4.25). Bu sonuç, kütüphane tasarımının öğrenciler üzerindeki etkisinin bir göstergesi olmuştur.

- Z-kütüphane unsurlarından olan mobilyaların öğrenci üzerindeki etkisine dair verilerde kullanıcıların %47,8'i, "çalışma alanlarının konforlu olması ders çalışma isteğini artırdığı"nı düşünmektedir. Öğrencilerin %77,4'ü Z-kütüphane mobilyalarının kendileri üzerinde olumlu etki bıraktığını belirtmiştir (Tablo 4.26).

- Tablo 4.27'de klasik okul kütüphanelerinde öğrenciler için çalışma alanının olup olmadığının yanıtına ilişkin veriler yer almaktadır. Öğrencilerin %92,3'ü, klasik okul kütüphanelerinde çalışmaları ile için ayrı bir alanın (masa/sandalye) olduğunun bilgisini vermiştir. Okul kütüphanelerinde öğrencilerin vakit geçirmeleri için gerekli olan çalışma alanları, kütüphanenin fiziki koşulları kadar öğrenci sayısının da dikkate alınarak belirlenmesi gereken bir konudur. Bu konuda yönergede aşağıdaki ifadeler yer alır.

    a. 500 öğrenciye kadar, 40 öğrencinin aynı anda çalışmasına uygun sayıda masa ve sandalye,
    b. 501-999 öğrenciye kadar, a bendindeki sayıya %8'lik ek çalışma masası ve sandalye,
    c. 1000-1999 öğrenciye kadar, b bendindeki sayıya %7'lik ek çalışma masası ve sandalye,
    d. 2000 ve daha fazla öğrenci için c bendindeki sayıya %5'lik ek çalışma masası ve sandalye olacak şekilde belirlenir (OKSY, 2006: madde 7).

  Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olan Z-kütüphaneler için de geçerli olan yukarıdaki yönerge oranlarına, araştırmanın yapıldığı 9 okul kütüphanesinden yalnızca Kocaeli Ali Fuat Başgil Sosyal Bilimler Lisesi'nin çalışma alanı, öğrenci sayısı ile uyumlu ve yönergeye uygundur. Diğer 8 okul bu konuda yetersiz kalmaktadır. Tablo 4.26'da öğrenci tavsiyelerinde Z-kütüphane kullanıcılarının %61,6'sının çalışma bölümlerinin artırılmasını, klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının ise %73,1'inin ise kütüphanelerinin daha geniş bir alana sahip olmasını istemesi ile Tablo 3.1 ve 3.2'deki metrekareye düşen öğrenci sayısı, bu durumu desteklemektedir.

- Tablo 4.28'de katılımcıların kullandıkları kütüphane için yaptığı tavsiyelere yer verilmiştir. Birden fazla işaretleme yapabildikleri soruya göre kullanıcıların en çok yaptıkları 3 tavsiye:

  Z-kütüphane kullanıcıları;
    - %64,8'i kütüphanenin açık olduğu saatlerin artırılmasını,
    - %61,6'sı çalışma bölümlerinin (masa/sandalye vb.) artırılmasını,

- %61,6'ı kütüphanelerinde tam zamanlı çalışan bir kütüphaneci olmasını önermiştir.

Klasik okul kütüphanesi kullanıcıları ise;

- %73,7'si güncel kaynak sayısının artırılmasını,
- %73,1'i daha geniş bir alanının olmasını,
- %69,2'si bilgisayar sayısının artırılmasını istemiştir.

Öneriler incelendiğinde, kütüphanelerin ihtiyaçları ön plana çıkmakta ve birbirinden farklı önerilerde bulundukları da dikkat çekmektedir. Klasik okul kütüphanelerinin, Z-kütüphaneye göre daha temel eksiklikleri olduğunu söylemek mümkündür.

5.1.1. Alt Problemlerin Yanıtları

Anket, görüşme ve gözlem sonuçlarına göre araştırmanın alt problemleri cevaplanacak olursa;

a) Z-kütüphane tasarımının öğrencilerin kütüphaneye bakışı ve kütüphane kullanımı alışkanlıkları üzerinde olumlu bir etkisi var mıdır?

- *Tablo 4.3'e göre; Z-kütüphane, klasik okul kütüphanesine göre daha sık kullanılmaktadır.*
- *Tablo 4.6, Tablo 4.7 ve Tablo 4.15'e göre; Z-kütüphane, teknolojiyi daha sık kullanmalarını sağlayan alt yapıya sahiptir. Bilgisayar, internet ve dijital kaynak imkânları bulunmaktadır.*
- *Z-kütüphanenin kullanım alanı, kendileri için daha yeterlidir. (Tablo 4.9)*
- *Daha aydınlık ve daha havadardır (Tablo 4.17).*
- *Kütüphanedeki rafların uzunluğu kendileri için daha uygundur (Tablo 4.19).*
- *Z-kütüphanenin öğrenciler üzerindeki olumlu etkisinin sonucu olarak kullanıcıların %78,6'sı Z-kütüphaneyi arkadaşlarına önermektedir (Tablo 4.20).*

- *Tasarımın parçası olan bilimsel içerikli tabloların öğrencilerin %75,5'i üzerinde olumlu etkisi vardır (Tablo 4.21).*
- *Kullanıcıların %45,9'u, tasarımın kütüphaneyi eğlenceli hale getirdiği düşüncesindedir (Tablo 4.23).*
- *Z-kütüphane ile kullanıcıların %63,5'inin kütüphane algısı değişmiştir (Tablo 4.24).*
- *Ders çalışma istekleri artmıştır (Tablo 4.26).*

b) Z-kütüphane ile klasik okul kütüphanesinin kullanım sıklığı arasında bir fark var mıdır?

Z-kütüphane, klasik okul kütüphanesine göre daha sık kullanılmaktadır. (Tablo 4.3) En sık kullanım aralığına bakıldığında ise, Z-kütüphane kullanıcılarının %52,8'i okul kütüphanelerini haftada en fazla bir kez kullanırken, klasik okul kütüphanesi kullanıcılarının %31,4'ü okul kütüphanelerini dönemde en fazla bir kez kullanmaktadır.

c) Z-kütüphaneler, teknik şartnamede (ZKTŞ, 2019) belirtilen standartlara uygun olarak kuruluyor mu?

Z-kütüphaneler, standartlara kısmen uygun olarak kurulmaktadır. Teknik şartnamede ön koşul olarak belirtilen zemin katta kurulum şartı için; kullanıcıların %62,3'ü Z-kütüphanenin giriş katta kurulu olduğunu belirtmiştir. Yine bazı Z-kütüphanelerde bilgisayar sayısının şartnamede belirtilen sayıdan az olduğu ve sosyalleşmelerine katkı sağlayan oyunların kütüphanede bulunmadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca şartnamede belirtilen kütüphane alan ölçülerine de kısmen uyulmuştur.

d) Anne-baba eğitim düzeyinin öğrencilerin okul kütüphanesini kullanma alışkanlığı üzerinde etkisi var mıdır?

Klasik okul kütüphanesine göre daha sık kullanılan Z-kütüphanelerin, sık kullanılmasında ailelerin eğitimi durumu kısmen etkili olabilir. Z-kütüphane kurulumunda okulun ya da öğrencilerin başarı durumu göz

önüne alınmadığı için, öğrencilerin başarı durumu, kütüphane alışkanlığı durumu ile ailelerin eğitim durumu arasında doğrudan bağlantı yoktur.

Tüm bu sonuçlara göre: "Geleneksel okul kütüphanesini çağın koşullarına uygun hale getirme amacıyla oluşturulan Z-kütüphane tasarımının, öğrencilerin kütüphane kullanma alışkanlığı üzerinde olumlu etkisi vardır" hipotezi kanıtlanmıştır.

5.2.Öneriler

- Okul kütüphanesi sayısı, araştırmanın yapıldığı Kocaeli ilinde olduğu gibi Türkiye genelinde de hızla artmakta ve bu kütüphaneler çeşitli fonksiyonları ile karşımıza çıkmaktadır. Okul kütüphaneleri, en fazla sayıya sahip kütüphane türüdür. Kütüphane sayısının fazlalığı kadar kütüphanelerin niteliği de önem teşkil etmektedir. Kütüphanenin niteliğini sağlayıcı çeşitli unsurlar vardır. Bu unsurların en önemlisi var olan bir kütüphane içerisinde, kütüphanecinin varlığıdır. Çalışma kapsamında incelenen 9 okul kütüphanesi düşünüldüğünde, geniş ferah bir ortam, yeterli ve güncel kaynaklar, teknolojik alt yapı, modern tasarım gibi unsurlara önemli oranda sahip oldukları halde günün belli saat aralıkları haricinde hizmet veremedikleri görülmüştür. Öğrencilerin var olan hizmetlerden yeterince yararlanamaması, nasıl yararlanacaklarını bilmemesi temelde okul kütüphanelerinin sahipsiz bırakılmasından kaynaklanmaktadır. Personel eksikliğinden dolayı kapalı tutmak zorunda olduklarını ifade eden okul yöneticileri, bu açığı; Türkçe ya da Edebiyat Öğretmenleri sorumluluğunda kütüphane kulübü öğrencilerinin sırayla kütüphanede nöbet tutmaları ile kapatmaya çalışmaktadırlar. Okul kütüphanelerine kütüphanecilerin atanması, hem okul kütüphanelerinin verimli kullanılmasını hem de eğitim kalitesini olumlu yönde etkileyecektir. Konuyla ilgili Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği maddesi şu şekildedir:

  "Kitap sayısı 3000'i aşan okul kütüphanelerine bir kütüphaneci atanır. Kütüphanecinin atanamadığı durumlarda Yönetimce kütüphanecilik kursu almış her öğretmen yoksa öğretmenler kurulunca belirlenecek bir öğretmen görevlendirilir. Öğretmene

yardımcı olmak üzere okul müdürlüğünce bir memur görevlendirilir. Öğretmen ve memurun, Bakanlıkça düzenlenecek programa göre kütüphanecilik ile ilgili hizmet içi eğitim kursuna katılmaları sağlanır. Kütüphaneciye ve kütüphanede görevlendirilen memura başka görev verilmez" (OKY, 2001).

- Kütüphanecinin olmadığı durumlarda, kütüphanelerin sorumluluğunu üstlenen gönüllü Türkçe, Edebiyat ya da Sınıf öğretmenleri, bu sorumluluğu diğer branş öğretmenleri ile paylaşmalı, her branş grubu derslerinin bir bölümünü kütüphanelerde geçirmelidir. Bu uygulama, öğrencilerin araştırmaya yönlendirilerek bağımsız ve kendi kendine öğrenme hedefinin gerçekleştirilmesi için de önemli bir adım olacaktır.

- Çoğu öğrencinin ilk karşılaşacağı kütüphane türü olan okul kütüphanelerinin kullanım sıklığı ile kütüphane kültürünün oluşması arasında doğru orantı vardır. Bu bakımdan, sadece belirli teneffüs ve öğle molalarında kullanabilecekleri zaman dilimi, öğrencilerin kütüphaneyi üçüncü mekân olarak görmelerini engelleyecektir. Akıllı tahtanın da bulunduğu Z-kütüphanelerde, her branşın haftanın bir saatini kütüphanede işlemesi de kütüphane kullanımına olumlu katkı sağlayacaktır.

- Akademik başarıya etki eden kütüphanelerden fayda sağlamak, kütüphane kullanımını bilmekten geçer. Müfredat içeriğine eklenebilecek 'bilgi okuryazarlığı' eğitimleri, kütüphanenin öğrenciler tarafından bilinçli olarak kullanımı yanında, kütüphanenin işlevselliğini artırma adına öğrencilere yol gösterici olacaktır.

- Z-kütüphane unsurlarından birisi olan bilgisayarlar, kütüphane alanına göre belirlenen sayılarda kütüphanelerde bulundurulur. 60-69 m² arası kütüphaneler için 5 bilgisayar, 70-89 m² arasında olan kütüphaneler için 7 bilgisayar, 90-100 m² arasında kütüphaneler için de 9 bilgisayar bulundurulmalıdır. Tablo 3.1, Tablo 3.2, Tablo 4.5 ve Tablo 4.6 incelendiğinde, okul kütüphanelerinde bulundurulan bilgisayarların yetersiz olduğu durumu ortaya çıkmıştır. Kütüphane alanı temel alınarak belirlenen

bilgisayar sayısında, öğrenci sayısı da dikkate alınmalıdır. Bilgisayarların temininde bütçe konusu ayrıca planlanması gereken bir konu olarak değerlendirilmelidir.

- MEB'in okul kütüphanesi kaynakları için ayrı bir bütçe oluşturmamış olması nedeniyle kütüphane kaynakları, satın alma ve ya bağış yoluyla temin edilmektedir. Satın alınan kaynaklar, düzenlenen etkinliklerden elde edilen gelirler ile sağlanmaktadır. Müfredatın değişmesi ile birlikte güncel kaynak ihtiyacı artmakta ve ihtiyacın giderilmesi için düzenli olarak güncel kaynak teminini gerekmektedir. Bunun için de MEB bütçesinden okul kütüphaneleri için bütçe ayrılmalı, kütüphane kaynakları bakanlıkça temin edilip okul kütüphanelerine destek sağlanmalıdır. Bunun yanı sıra, yörenin Sivil Toplum Kuruluşları ve finans sağlayıcı diğer seçenekler de değerlendirilmelidir.

- 'Okullar Hayat Olsun' projesinin amacına uygun olarak; Z-kütüphaneler, çevre halka da hizmet vermeye başlamalı, halk kütüphanesi olmayan kırsal kesimlerin kütüphane ihtiyacına katkı sağlamalıdır.

- Z-kütüphane unsurlarından birisi olarak kütüphanelerde, öğrencilerin sosyalleşmelerine katkı sağlayıcı ve zekâ geliştirici oyunlar bulundurulmaktadır. Öğrencilerin Z-kütüphane içinde keyif aldıklarını dile getirdikleri eylemlerden olan bu unsur, kütüphane kullanımına katkı sağlamakta, öğrencileri kütüphaneye teşvik etmektedir. Kütüphanedeki oyun sayı ve çeşidi artırılarak, 'kitap okuma saati' gibi, bu faaliyetler için de zaman ayrılması, öğrencilerin kütüphanede daha uzun süre geçirmelerini ve kütüphaneleri farklı bir amaçla kullanmalarını sağlayabilir. Ortaokul ve lise öğrencilerinin müfredatlarına uygun eğitici ve bilgilendirici oyun faaliyetlerinin kütüphane temelli planlanması ve uygulanması gereklidir.

- Z-kütüphane teknik şartnamesinde yer alan eğitim kademesine göre kütüphane alanları, klasik okul kütüphanelerine kıyasla yeterli gibi gözükse de uygulamada yetersiz kalmaktadır. Okulun öğrenci mevcudunun hesaba katılmadığı bu durum, bilgisayar sayısı, çalışma alanları gibi unsurların yetersiz kalmasına ve öğrencilerin kullanım oranını olumsuz etkilemektedir.

Z-kütüphane kurulumunda belli bir alan ölçüleri verilmiş, klasik okul kütüphaneleri için de her hangi bir standart verilmemiştir. İki durumun da temelde eksikleri vardır. Ziyaret edilen okul kütüphaneleri arasında 10m²lik ve 300m²lik alana kurulu okul kütüphanelerinin olması eksikliğin göstergesidir. Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği'nin düzenlenip bu yönetmelik maddelerinin de geçerli olduğu Z-kütüphane projesini de içine alan genel bir yönetmelik hazırlanmalı, klasik okul kütüphaneleri için de iyileştirmeler yapılmalıdır.

- Okul kütüphaneleri, merkezi bir otomasyon sistemi kullanmalı, iş birliği dâhilinde diğer katalogları görebilmeleri ve gerektiğinde kullanıcıyı kaynağın bulunduğu okul kütüphanesine yönlendirebilmeleri, kamu kaynaklarının daha verimli kullanılmasına katkı sağlayacaktır. Bu durum yönetmelikte de belirtilmiştir:

  > *"Kütüphanede bulunmayan ancak, öğretmen ve öğrencilere gereksinim duyulan kaynakları başka kütüphanelerden kütüphaneler arası ödünç verme yoluyla sağlar"* (OKY, 2001: madde 15)

- Milli Eğitim Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında imzalanan 'Eğitimde İş Birliği Protokolü' ile halk kütüphanelerinin aktif bir eğitim ortamı olarak kullanılması amaçlanmıştır. Bu amaçla; drama, masal anlatımı, zekâ oyunları, okuma kültürü ve benzeri faaliyetlerin halk kütüphanelerinde gerçekleştirilmesi için adım atılmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı…, 2019). Bu protokol kapsamında ayrıca; halk kütüphanelerinde görev alan kütüphanecilerin, ortaokul öğrencilerine bilgi okuryazarlığı eğitiminin verilmeye başlanmasına ortam hazırlamıştır (Öğrencilere Bilgi…, 2019). Okullar ile halk kütüphaneleri arasındaki bağın güçlenmesini sağlayacak bu protokol ile okul kütüphanesinin alanı, faaliyet yapmak için yeteri kadar geniş olmayan kütüphanelerin, bu protokol kapsamında gruplar halinde halk kütüphanelerinden aktif bir şekilde yararlanması, öğrencilerde kütüphane kullanma alışkanlığı ve bilgisinin kazandırılmasına katkı sağlayacaktır.

- Okul kütüphaneleri için hazırlanan çalışmalarda, halk kütüphanelerinin bağlı olduğu Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü ile birlikte hareket edilmesi, okul kütüphanelerini daha verimli kullanılmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Ak, Ş., & Çetintaş, B. (2015). Eğitimde Zenginleştirilmiş Kütüphanelerin Yeri ve Önemi: Ahmet Mesut Yılmaz İlkokulu Zenginleştirilmiş Kütüphane Uygulaması. *Milli Eğitim: Z-Kütüphane Özel Sayısı*, 18-32.

Akman, İ., & Akman, N. (2017). Çocuk ve Gençlerde Okuma Alışkanlığı Sorunu: Okul Kütüphanelerinin İşlevselliğine Bir Bakış. *Türk Kütüphaneciliği* , 281-285.

Alaylıoğlu, R. (1960). İlk ve Orta Öğretim Programları ve Kütüphane Faaliyetler. *Türk Kütüphaneciliği*, 95-103.

Alici, N. (2019). İç Mekânda Renk ve Renklerin İnsan Psikolojisine Etkileri. İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Alpay, M. (1969). Halk Eğitimi ve Halk Kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciliği*, s. 3-12.

Arslan, M. (2009). *Eğitim Bilimine Giriş.* Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Başvuru Talep Formu. (2019). Aralık 3, 2019 tarihinde Z-Kütüphane: http://z-kutuphane.meb.gov.tr/zkutuphanetalepformuson.xlsx adresinden alındı

Binark, İ. (1969). VI. Kütüphane Haftası Münasebetiyle: Eğitim ve Kültür Politikamız ve Eğitimimizde Kitap ve Kütüphanenin Yeri. *Türk Kütüphaneciliği*, 232-235.

Bortoli, M. D., & Maroto, J. (2001). Colours Across Cultures:Translating Colours in Interactive Marketing Communications. University of Paisley.

Bülbül, S. (1960). Çocuk ve Kitap. *Türk Kütüphaneciliği*, 111-114.

Büyüköztürk, Ş. (2012). *Örnekleme Yöntemleri.* Balıkesir Üniversitesi.

Cevher, N. (2015). Ankara'daki Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümlerinin Çocukların Okuma Alışkanlığındaki Rolü. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Cunbur, M. (1960). Kütüphanecilik Bakımından 'Türkiye Eğitim Milli Komisyonu Raporu'. *Türk Kütüphaneciliği,* 83-88.

Çabuk, G. (2006). İlköğretim Binalarının Renk Açısından Değerlendirilmesi. Adana: Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Çakın, İ. (2017). Değerli Hocamız Prof. Dr. Adil Artukoğlu'nun Ardından. *Türk Kütüphaneciliği*, 132-134.

Çakmak, T., & Yılmaz, B. (2009). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Okuma Alışkanlığına Hazırlık Durumları Üzerine Bir Araştırma: Hacettepe Üniversitesi Beytepe Anaokulu Örneği. *Türk Kütüphaneciliği, 23*(3), s. 489-509.

Çalışkan, N., & Kılıç, E. (2014). Farklı Kültürlerde ve Eğitimsel Süreçte Renklerin Dili. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi,* 69-85.

Demirel, G., & Yağmur, K. (2017, Ağustos). Uluslararası PIRLS Uygulamaları Ölçütlerine göre Türk Öğrencilerin Üst Düzey Düşünme Becerilerinin Değerlendirilmesi. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, s. 95-106.

Dengiz, A. Ş., & Yılmaz, B. (2007). 2004 İlköğretim Programı'nda Okuma ve Kütüphane Kullanma Alışkanlıklarına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Bilgi Dünyası*, 203-229 .

Efendioğlu, A., Berkant, H. G., & Arslantaş, Ö. (2010). akın efendioğlu Sempozyum: 1.Ulusal Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi. *John Dewey'in Türk Maarifi Hakkında Raporu ve Türk Eğitim Sistemi.* Balıkesir. https://www.pegem.net/Akademi/kongrebildiri_detay.aspx?id=117783 adresinden alınmıştır

Ersoy, O. (1958). Meslek Olarak Kütüphanecilik. *Türk Kütüphaneciliği*, s. 1-3.

Farmer, L., & Stricevic, I. (2011). *Kütüphanelerde Okuryazarlığı ve Okumayı Tanıtmak İçin Araştırmanın Kullanımı: Kütüphaneciler İçin Kılavuz.* Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kuruluşları Federasyonu.

Gurbetoğlu, A. (2018). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Aralık 2, 2019 tarihinde http://www.agurbetoglu.com/files/2-%20ARA%C5%9ETIRMA%20%20T%C3%9CRLER%C4%B0.pdf adresinden alındı

Güncel Türkçe Sözlük. (2019). Türk Dil Kurumu Sözlükleri: http://sozluk.gov.tr/ adresinden alınmıştır

Günkör, C. (2017). Eğitim ve Kalkınma İlişkisinin İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, s. 14-32.

Hashempour, L., & Sapchi, A. T. (2015b). Kütüphanelerin İç Mekân Tasarımına Yönelik Renk Etkileri. *ÜNAK 2015* (s. 79-86). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Hashempour, L., & Sapchi, A. T. (2015a). Okul Kütüphanelerinde Renk Etkileri ve Önemi. *Milli Eğitim Dergisi Z-Kütüphane Özel Sayısı*, s. 51-60.

İç Mekânda Tasarım ve Ergonomi. (2014). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/%C4%B0%C3%A7%20Mek%C3%A2nda%20Tasar%C4%B1m%20Ve%20Ergonomi.pdf adresinden alınmıştır

IFLA. (2015, Haziran). 2019 tarihinde IFLA Okul Kütüphaneleri Rehberi: https://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines-tr.pdf adresinden alındı

IFLA/UNESCO Okul Kütüphanesi Bildirgesi. (2000).

İleri, A. (2017). Okuma Kültürü ve Okul Kütüphaneleri Raporu. *Türk Kütüphaneciliği*, 259-262.

Kalaycıoğlu, H., & Aras, U. (2015). İç Mekân Mobilyalarında Renk Faktörünün Etkisi. s. 962-973.

Karaçay, B. (2018). *Mutlu Beyin.* Ankara: TÜBİTAK.

Karakaş, S. (2004). Finlandiya Halk Kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 293-300.

Koçak, M., & Çetintaş, H. B. (2015). Okul Kütüphanelerinde İletişim Algısı: Özel Okul Kütüphaneleri Örneği. *Milli Eğitim: Z-Kütüphane Özel Sayısı*, 158-172.

Kuşakları Anlamak ve Yönetmek. (2017, Mayıs 15). Humanica: http://www.humanica.com.tr/kusaklari-anlamak-yonetmek/ adresinden alınmıştır

Kutlu, Ö. (2018). *PIRLS (The Project of International Reading Language Skills-Uluslararası Okuma Becerileri Projesi).*

Küçükcan, B. (2015). Okul Kütüphanelerinde Mekân Tasarımı. *Milli Eğitim: Z-Kütüphane Özel Sayısı*, 218-232.

Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Kapsamlı İş Birliği. (2019, Eylül 12). Milli Eğitim Bakanlığı: https://www.meb.gov.tr/kultur-ve-turizm-bakanligi-ile-kapsamli-is-birligi/haber/19303/tr adresinden alınmıştır

Kütüphaneciliğimiz Üzerine Görüşler. (1987). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Libonet Okur Profili ve Kitap Satınalma Davranışları Araştırması. (2015). Nisan 19, 2019 tarihinde https://www.tuseb.gov.tr/enstitu/tacese/yuklemeler/istatistik/okur/okur_profili_ve_kitap_satinalma_davranislari_arastirmasi_libonet_2015.pdf adresinden alındı

Mcdonald, A. (2006). The Ten Commandments revisited: the Qualities of Good Library Space. *Liber*.

Medeniyet Okulu. (2019, Mayıs 31). http://www.medeniyetokulu.com/webtv-detail.php?Id=100557 adresinden alınmıştır

Milli Eğitim Bakanlığı. (2019, Aralık 3). Aralık 3, 2019 tarihinde http://www.meb.gov.tr/pisa-2018-sonuclarina-gore-turkiye-her-3-alanda-performansini-artiran-tek-ulke/haber/19842/tr adresinden alındı

Milli Eğitim Bakanlığı. (2019, Nisan 15). Eylül 6, 2019 tarihinde Büyük Eğitim Araştırması TIMSS Türkiye'de Tamamlandı:

https://www.aol.meb.gov.tr/buyuk-egitim-arastirmasi-quottimssquot-turkiyede-tamamlandi/haber/18420/tr adresinden alındı

Milli Eğitim Bakanlığı. (2019, Mayıs 23). Aralık 1, 2019 tarihinde http://www.meb.gov.tr/ogrencilerin-hayal-dunyasi-z-kutuphane-ile-zenginlesti/haber/18711/tr adresinden alındı

Milli Eğitim İstatistikleri. (2018). Nisan 24, 2019 tarihinde Milli Eğitim: http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_09/06123056_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2017_2018.pdf adresinden alındı

Moza, E. A., & Tokman, L. Y. (2015). Bilişim Teknolojileri ve Sürdürülebilir Mimarlık Yaklaşımlarının Yeni Kütüphane Mimarisine Mekansal Etkileri. *Milli Eğitim*(208), s. 33-50.

Neufert, E. (1936). *Yapı Tasarım Bilgisi.* Wiesbaden: Verlag Vieweg.

Okul Kütüphaneleri Standart Yönergesi. (2006, Kasım). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği. (2001). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Okullar Hayat Olsun. (2019). http://okullarhayatolsun.meb.gov.tr/?islem=bilgi_detay&id=31#.XOsEd9IzbIU adresinden alınmıştır

Okuma Kültürü ve Z- Kütüphane Çalıştay Sonuç Raporu. (2015). *Milli Eğitim Dergisi: Z-Kütüphane Özel Sayısı*, 287-327.

Okuma Kültürü ve Z-Kütüphane Projesi. (2019). Z-Kütüphane: http://z-kutuphane.meb.gov.tr/DokumanYonetim/Dosyaindir/?p=03204983-847b-4d4e-b869-5a3dff2a60a6.docx&d=z_kutuphane%20proje%20bilgileri.docx adresinden alınmıştır

Okuma Kültürünün Geliştirilmesi Çalıştayı Sonuç Raporu. (2018, Aralık 27). Okuma Kültürü: http://www.okumakulturu.org/okuma_kulturu_calistay_raporu.pdf adresinden alınmıştır

Okumuş, B. E. (2016, Temmuz). Kuşak Farkı Özelliklerine Göre Şekillenen Ofis İç Mekân Tasarımı Kriterlerinin İrdelenmesi - Y ve Z Kuşağı Üzerine Araştırma ve Model Önerisi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.

On Birinci Kalkınma Planı. (2019, Temmuz). Kasım 13, 2019 tarihinde Strateji ve Bütçe Başkanlığı: http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf adresinden alındı

Onuncu Kalkınma Plan. (2013). Strateji ve Bütçe Başkanlığı: http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2014-2018.pdf adresinden alınmıştır

Öçalan, A. (2010). Halk Kütüphaneleri ve Okul Kütüphaneleri Arasındaki İşbirliği. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Öğrencilere Bilgi Okuryazarlığı Becerileri Kazandırılacak. (2019, Kasım 6). Kültür ve Turizm Bakanlığı: https://basin.ktb.gov.tr/TR-246827/ogrencilere-bilgi-okuryazarligi-becerileri-kazandirilac-.html adresinden alınmıştır

Öğrencilerin Okuma Düzeyleri. (2007). Eylül 8, 2019 tarihinde https://www.meb.gov.tr/earged/earged/okuma_duzey.pdf adresinden alındı

Önal, H. İ. (2015). Okul Kütüphaneleriyle Öğrencilerin 21. Yüzyıla Hazırlanması. *Milli Eğitim Dergisi: Z-Kütüphane Özel Sayısı*, 233-248.

Önal, İ., & Ekici, S. (2012). Okul Kütüphanecilerinin Görüşlerine Göre Okul Kültürü Değerlendirmesi. *Bilgi Dünyası*, s. 138-164.

Özbek, D. A. (2012). Mimarlığın Enformel Eğitim Alanı Olarak Çevresel Yaklaşım Konulu Yarışmalar: Ekopavyon Proje Yarışması Örneği. M. S. Fakültesi (Dü.), *GreenAge Sempozyumu.* içinde İstanbul.

Özdemir, T. (2005). Tasarımda Renk Seçimini Etkileyen Faktörler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 391-402.

Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (1997, Mayıs 30). Aralık 23, 2019 tarihinde Mevzuat Bilgi Sistemi: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.573.pdf adresinden alındı

Öztürk, H., & Tağa, T. (2018). Ortaokul Öğrencilerinin Bir Yıllık Z-Kütüphane Deneyimleri: Bir Durum Çalışması. *Türk Kütüphaneciliği*, 7-18.

PISA Türkiye. (2019). http://pisa.meb.gov.tr/?page_id=18 adresinden alınmıştır

Polat, C., & Akkaya, M. A. (2015). Milli Eğitim Bakanlığı Bünyesinde Hizmet Veren Lise Kütüphanelerinin Niceliksel Analizi: İzmir Buca Örneği. *Milli Eğitim: Z-Kütüphane Özel Sayısı*, 173-193.

Sağocak, M. D. (2005). Ergonomik Tasarımda Renk. *Trakya University Journal of Natural Sciences*, 77-83.

Salgır, A. (1952). Çocuk Kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 140-142.

Salgır, A. (1972). Kütüphane ve Kütüphanecilikteki Gelişmeler. *Türk Kütüphaneciliği*, s. 146-149.

Seymen, A. F. (2017). Y ve Z Kuşak İnsanı Özelliklerinin Milli Eğitim Bakanlığı 2014-2019 Stratejik Programı ve TÜBİTAK Vizyon 2023 Öngörüleri ile İlişkilendirilmesi. *Kent Akademisi*, s. 467-489.

Sıkça Sorulan Sorular. (2019). Aralık 1, 2019 tarihinde Z-Kütüphane: http://z-kutuphane.meb.gov.tr/Home/SikcaSorulanSorular adresinden alındı

Soysal, Ö. (1965). *Bir Rapor ve Düşündürdükleri.* New York.

Soysal, Ö. (1971). Kütüphaneciliğimizin Ana Sorunları ve Okul Kütüphanesi. *Türk Kütüphaneciliği*, s. 131-135.

Sönmez, V. (2014). *Eğitim Felsefesi.* Ankara: ANI Yayıncılık.

Şahin, A., İşcan, A., & Maden, S. (2009). İlköğretim Öğrencilerinin Okul Kütüphaneleri ve Sınıf Kitaplıklarını Kullanma Durumları (Erzurum İli Örneği). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 183-196.

Şahin, M. (2012). Eğitimi ve Okulu Etkileyen Bazı Sosyal Değişimlerin Kavramsal Çözümlemesi. *Milli Eğitim*, 132-148.

Şen, E. (2015). *Okuma Kültürü ve Z-Kütüphane Çalıştayı Sonuç Raporu ve Sonrası İçin Planlama.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı - Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Taş, H. Y., Demirdöğmez, M., & Küçükoğlu, M. (2017). Geleceğimiz Olan Z Kuşağının Çalışma Hayatına Muhtemel Etkileri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, s. 1031-1048.

Taş, U. E., Arıcı, Ö., Ozarkan, H. B., & Özgürlük, B. (2016). *PISA 2015 Ulusal Raporu.* Milli Eğitim Bakanlığı: https://odsgm.meb.gov.tr/test/analizler/docs/PISA/PISA2015_Ulusal_Rapor.pdf adresinden alınmıştır

Thompson, L. (1952a). Türkiye'de Kütüphaneleri Geliştirme Programı. *Türk Kütüphaneciliği, 1*(2), s. 85-100.

Thompson, L. (1952b). Orta Öğretim Kütüphanesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 101- 110.

TIMSS & PIRLS International Study Center . (2019). Eylül 5, 2019 tarihinde http://www.pirls.org/ adresinden alındı

TIMSS Nedir? (2019). Eylül 5, 2019 tarihinde Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması TIMSS: https://timss.meb.gov.tr/www/timss-nedir/icerik/4 adresinden alındı

Tonta, Y. (2009). *Betimleme Yöntemi.* Aralık 02, 2019 tarihinde Hacettepe Üniversitesi: http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/courses/spring2009/bby606/bby606-5-betimleme-yontemi.pdf adresinden alındı

Türkiye İstatistik Kurumu. (2017). Nisan 19, 2019 tarihinde Kütüphane İstatistikleri: https://www.tuseb.gov.tr/enstitu/tacese/yuklemeler/RAPORLAR/tuik_2018_2017_kutuphane_istatistikleri.pdf adresinden alındı

Türkiye İstatistik Kurumu. (2019). Ağustos 25, 2019 tarihinde Kütüphane İstatistikleri: http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do?metod=search&araType=hb_x adresinden alındı

Türkiye Okuma Kültürü Haritası. (2011, Nisan). Mayıs 19, 2019 tarihinde http://kygm.gov.tr/Eklenti/55,yonetici-ozetipdf.pdf?0 adresinden alındı

Türkiye Okuryazarlık Haritası. (2016). Nisan 19, 2019 tarihinde https://www.tuseb.gov.tr/enstitu/tacese/t-rkiye-okur-yazarl-k-haritas adresinden alındı

Uludağ, Z., & Odacı, H. (2002). Eğitim Öğretim Faaliyetlerinde Fiziksel Mekan. *Milli Eğitim Dergisi*(153-154).

Uyar, F. (2019). Türkiye'de Okul Kütüphanelerinde Yeni Bir Dönem Olarak Zenginleştirilmiş Kütüphaneler: Zonguldak Alaplı İMKB Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi Örneği. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Vural, B. (2006). *Eğitim-Öğretimde Planlama-Ölçme ve Stratejiler.* İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Yağcı, Y. (2007). Çocuk ve Gençlerin Kitaba Ulaþmasýndaki Köprüler . *Türk Kütüphaneciliği*, 62-71.

Yıldırım, A., Özgürlük, B., Parlak, B., Gönen, E., & Polat, M. (2016). *TIMSS 2015 Ulusal Matematik ve Fen Ön Raporu.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Yıldız, A. K. (2015). Türkiye'de Okuma Alışkanlığı Kültürü İçin Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Anaokulu Kütüphanelerinin Gerekliliği. *Milli Eğitim: Z-Kütüphane Özel Sayısı*, 90-105.

Yılmaz, B. (2000). Kültür'e Bakış ya da Kültürel Bakış: Binde İki. *Türk Kütüphaneciliği*, 115-117.

Yılmaz, B. (2004). *Türkiye'de Eğitim Politikası ve Kütüphane.* içinde Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği Ankara Şubesi.

Yılmaz, B. (2018). *Teknoloji Bağımlılığı, Z-Kuşağı ve Kütüphaneler.* Eylül 25, 2019 tarihinde ÜNAK: https://unak.org.tr/wp-content/uploads/2018/10/prof-dr-bulent-yilmaz-hacettepe-universitesi.pdf adresinden alındı

Yılmaz, B. (2019a, Ocak 10). *Dijital Teknoloji ve Çocuklar: Panik Yok, Aman Dikkat!* https://bulentyilmazblog.wordpress.com/2019/01/10/cocuk-ve-teknoloji-1/ adresinden alınmıştır

Yılmaz, B. (2019b, Kasım 18). *Oldenburg'da 3. Mekân: Ölçütler/Özellikler.* Kasım 2019 tarihinde BBY Haber: https://www.bbyhaber.com/bby/2019/05/07/oldenburgda-3-mekan-olcutler-ozellikler-prof-dr-bulent-yilmaz adresinden alındı

Yılmaz, E. (2015). Eğitimde Okul Kütüphaneleri: Türkiye'de Durum. *Milli Eğitim: Z-Kütüphane Özel Sayısı*, s. 259-286.

Yılmaz, E. (2016a). *Ekmek, Su, Kitap ve Kütüphane.* Ankara: Harf Eğitim Yayıncılığı.

Yılmaz, E. (2016b, Mart 13). *Okul kütüphaneleri devrimi!* Nisan 27, 2019 tarihinde BBY Haber: https://www.bbyhaber.com/blog/erolyilmaz/okul-kutuphaneleri-devrimi-doc-dr-erol-yilmaz/ adresinden alındı

Yurdadoğ, B. (1972). Eğitim ve Kütüphane. *Türk Kütüphaneciliği*, s. 21-30.

Yurtsever, B. (2011, Haziran). Mimarlık Eğitiminde Eleştirel Düşünme Becerisinin Rolü: Birinci Yıl Tasarım Eğitimi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Zenginleştirilmiş Kütüphaneler (Z-Kütüphane) Etki Analiz Araştırması. (2015). *Milli Eğitim Dergisi: Z-Kütüphane Özel Sayısı*, 328-372.

Z-Kütüphane. (2019, Ocak 8). Milli Eğitim Bakanlığı: http://dhgm.meb.gov.tr/www/z-kutuphane/icerik/415 adresinden alınmıştır

Z-Kütüphane Haritası. (2019). Z-Kütüphane: http://z-kutuphane.meb.gov.tr:8076/zharita.html adresinden alınmıştır

Z-Kütüphane Kurulumu ve Donatımına İlişkin Teknik Şartname. (2019). Milli Eğitim Bakanlığı: https://dhgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_06/21102601_2016_1_4_zkutuphane_teknik_sartnamesi_mayis_2016.pdf adresinden alınmıştır

Z-Kütüphane Modelleri. (2019). Ekim 15, 2019 tarihinde Z-Kütüphane: http://z-kutuphane.meb.gov.tr/Home/ZkutuphaneModeller adresinden alındı

Z-Kütüphane Protokol Dokümanları. (2015, Temmuz 6). Aralık 23, 2019 tarihinde Z-Kütüphane: http://z-kutuphane.meb.gov.tr/Home/ZkutuphaneDokumanlarDetayi/8 adresinden alındı

EKLER

EK 1: Etik Kurul Değerlendirme Formu

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURUL DEĞERLENDİRME FORMU

Toplantı No:	2019/122
Karar No:	122
Araştırmanın Yürütücüsü:	Zehra Sokur
Araştırmanın Başlığı:	Z-Kütüphane Mimarisinin Kullanıcı Üzerindeki Etkisi: Kocaeli Örneği
Kurula Geldiği Tarih:	30.04.2019
Kurulda İncelendiği Tarih:	19.04.2019
Karar Tarihi:	30.04.2019
Kurul Görüşü:	Çalışma Kriterlere Uygundur.

SONUÇ:

Kabul. Araştırmanın/Projenin uygulanabilirliği konusunda bilimsel araştırmalar etiği açısından bir sakınca yoktur.

Başkan
Prof. Dr. Murat ARI

Üye
Prof. Dr. Ali YİĞİT

Üye
Doç. Dr. Ela CANBOLAT

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Haydar KOÇ

Üye
Dr. Öğr. Üyesi İlknur GÖL

Üye
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim AKYOL

Üye
Avukat Mehmet ÇAKMAK

EK 2: Anket İzin Dilekçesi

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,
ÇANKIRI

Enstitünüz Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı 168307028 numaralı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisiyim.'Z-Kütüphane Mimarisinin Kullanıcı Üzerindeki Etkisi: Kocaeli Örneği' isimli tez çalışmam kapsamında Kocaeli ilinde bulunan okullarda, üniversitemizin etik kurulundan onaylanan anket çalışmasını uygulamam gerekiyor. Bu nedenle Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne konu ile ilgili üst yazı ile bilgi verilmesini talep etmekteyim.

Gereğini arz ederim.

03/05/2019

Zehra SOKUR

EK 3: Enstitü-Anket İzni

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 49835440-302.10-E.2612 06/05/2019
Konu : (İzin) Zehra SOKUR

KOCAELİ İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE

Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı 168307028 numaralı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Zehra SOKUR "Z-Kütüphane Mimarisinin Kullanıcı Üzerindeki Etkisi: Kocaeli Örneği" konulu tez çalışmasında kullanmak üzere Kocaeli ilinde bulunan okullarda anket uygulaması yapmak istemektedir.

İlgili öğrenciye araştırma kapsamında bahsi geçen kurumlarda gerekli kolaylığın gösterilmesini takdirlerinize arz/rica ederim.

e-imzalıdır
Doç. Dr. Yüksel ÖZGEN
Enstitü Müdür V.

Adres: Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluyazı Kampüsü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Zemin Kat
Merkez/Çankırı İsmail ŞENOL
Telefon: 0 376 218 95 52 Faks: 0 376 218 95 53 E-posta: sbe@karatekin.edu.tr Dahili: 7926
Elektronik Ağ: http://www.karatekin.edu.tr
5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile üretilmiştir.
Evrak teyidi https://ebys.karatekin.edu.tr/sorgu/sorgula.aspx adresinden 46YZ-E00G-8RHB kodu ile yapılabilir.

EK 4: Z-Kütüphane Anket Formu

Sayın Katılımcı

LÜTFEN BU DÖKÜMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ

Sizi **Zehra SOKUR** tarafından yürütülen "Z-Kütüphane Mimarisinin Kullanıcı Üzerindeki Etkisi: Kocaeli Örneği" başlıklı **araştırmaya** davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma** hakkında sahipsiniz. **Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen **formlardaki** soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek kişisel bilgiler tamamen gizli tutulacak ve yalnızca araştırma amacı ile kullanılacaktır.

1) Cinsiyetiniz nedir?	a) Kız b) Erkek
2) Eğitim kademeniz nedir?	a) Ortaokul b) Lise
3) Eğitim kademenizin kaçıncı sınıfında okuyorsunuz?	a) 1 b) 2 c) 3 d) 4
4) Annenizin eğitim durumu nedir?	a) Okur-yazar değil b) Okur-yazar c) İlköğretim d) Lise e) Üniversite f) Lisansüstü
5) Babanızın eğitim durumu nedir?	a) Okur-yazar değil b) Okur-yazar c) İlköğretim d) Lise e) Üniversite f) Lisansüstü
6) Okulunuzda bulunan Z-Kütüphaneyi <u>ne sıklıkla</u> kullanıyorsunuz?	a) Her gün b) Haftada en fazla bir kez c) Ayda en fazla bir kez d) Dönemde en fazla bir kez e) Yılda bir kez
7) Z-Kütüphaneyi daha çok <u>hangi amaçla</u> kullanıyorsunuz?	a) Ödünç kitap almak için b) Ders çalışmak için c) Bilgisayar kullanmak için d) Arkadaşlarımla vakit geçirmek için e) Boş zamanımı değerlendirmek için f) Diğer……
8) Z-Kütüphanede bulunan <u>bilgisayarları</u> hangi amaçla kullanıyorsunuz?	a) Araştırma yapmak için b) Ödevlerimi hazırlamak için c) Sosyal medya hesaplarıma girmek için (Facebook, Youtube, Instagram... gibi) d) Oyun oynamak için e) Bilgisayarları kullanmıyorum f) Diğer……
9) Z-Kütüphanede internet bağlantısı var mı?	a) Evet b) Kısmen c) Hayır
10) Z-Kütüphanenin açık olduğu saatleri yeterli buluyor musunuz?	a) Yeterli b) Ne yeterli ne yetersiz c) Yetersiz

11) Z-Kütüphanenin <u>alanı</u> sizin için yeterli midir?	a) Yeterli b) Ne yeterli ne yetersiz c) Yetersiz
12) En çok hangi tür kitabı okuyorsunuz?	a) Macera b) Klasik c) Aşk d) Psikoloji-Felsefe e) Bilimsel f) Diğer……
13) Z-Kütüphaneden <u>bir ayda</u> ortalama kaç kitap ödünç alıyorsunuz?	a) 10'dan fazla b) 5-10 arası c) 1-5 arası d) Ödünç kitap almıyorum
14) Z-Kütüphane kaynakları bilgi ihtiyacınızı karşılamada yeterli midir?	a) Yeterli b) Ne yeterli ne yetersiz c) Yetersiz
15) Z-Kütüphane kaynaklarını en çok basılı mı, dijital ortamda mı tercih edersiniz?	a) Basılı b) Dijital ortamda (e-kitap, e-dergi, z-kitap) c) Hem basılı hem dijital
16) Her hangi bir halk kütüphanesine üye misiniz?	a) Evet b) Hayır
17) Z-Kütüphanede bulunan <u>ders çalışma alanları</u> hakkında ne düşünüyorsunuz?	a) Konforlu olması ders çalışma isteğini artırıyor. b) Uygun boyut ve tasarıma sahiptir. c) Öğrenci sayısına göre yeterli değildir. d) Diğer……
18) Z-Kütüphane okulunuzun kaçıncı katındadır?	a) Bodrum kat b) Giriş kat c) Üst katlarda
19) Z-Kütüphanedeki kitap rafların uzunluğu sizin için uygun mudur?	a) Evet b) Kısmen c) Hayır
20) Z-Kütüphanenin özgün tasarımı, kütüphane algınızı değiştirdi mi?	a) Evet b) Kısmen c) Hayır
21) Z-Kütüphaneyi arkadaşlarınıza tavsiye eder misiniz?	a) Evet b) Hayır c) Kararsızım
22) Z-Kütüphanede yer alan bilimsel içerikli <u>panolar</u> sizi nasıl etkilemektedir?	a) İlgi ve merakımı artırıyor b) Genel kültür seviyemi artırıyor c) Ortama canlılık katıyor d) Dikkatimi çekmiyor

23) Z-Kütüphane aydınlık ve havadar mıdır?	a) Evet b) Kısmen c) Hayır
24) Size göre Z-Kütüphanenin <u>en dikkat çekici özelliği</u> nedir?	a) Modern tasarımı b) Renkli olması c) Çeşitli oyunlar (satranç, puzzle) d) Güncel kaynaklar e) Panolar f) Bilgisayarlar g) Diğer……
25) Z-Kütüphane'nin <u>iç açıcı tasarımı</u> hakkında ne düşünüyorsunuz?	a) Kütüphaneyi daha sık kullanmamı sağlıyor b) Kütüphaneyi eğlenceli hale getiriyor c) Ortamı sıcak hale getiriyor d) Dikkatimi toparlamamı sağlıyor e) Bir şey ifade etmiyor f) Diğer……
26) Okulunuzda bulunan Z-Kütüphane için tavsiyeleriniz nelerdir? **(Size uygun birden fazla işaretleme yapabilirsiniz.)**	(…) Daha geniş bir alanı olmalıdır. (…) Güncel kaynak sayısı artırılmalıdır (…) Bilgisayar sayısı artırılmalıdır (…) Ders çalışma bölümleri artırılmalıdır (…) Sürekli çalışan kütüphanecisi olmalıdır (…) Açık olduğu saatler artırılmalıdır (…) Kütüphane eğitimi verilmelidir Diğer……

EK 5: Klasik Okul Kütüphanesi Anket Formu

Sayın Katılımcı

LÜTFEN BU DÖKÜMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ

Sizi **Zehra SOKUR** tarafından yürütülen "Z-Kütüphane Mimarisinin Kullanıcı Üzerindeki Etkisi: Kocaeli Örneği" başlıklı **araştırmaya** davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma** hakkında sahipsiniz. **Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen **formlardaki** soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek kişisel bilgiler tamamen gizli tutulacak ve yalnızca araştırma amacı ile kullanılacaktır.

1) Cinsiyetiniz nedir?	a) Kız b) Erkek
2) Eğitim kademeniz nedir?	a) Ortaokul b) Lise
3) Eğitim kademenizin kaçıncı sınıfında okuyorsunuz?	a) 1 b) 2 c) 3 d) 4
4) Annenizin eğitim durumu nedir?	a) Okur-yazar değil b) Okur-yazar c) İlköğretim d) Lise e) Üniversite f) Lisansüstü
5) Babanızın eğitim durumu nedir?	a) Okur-yazar değil b) Okur-yazar c) İlköğretim d) Lise e) Üniversite f) Lisansüstü
6) Okul kütüphanesini <u>ne sıklıkla</u> kullanıyorsunuz?	a) Her gün b) Haftada en fazla bir kez c) Ayda en fazla bir kez d) Dönemde en fazla bir kez e) Yılda bir kez
7) Okul kütüphanesini daha çok <u>hangi amaçla</u> kullanıyorsunuz?	a) Ödünç kitap almak için b) Ders çalışmak için c) Bilgisayar kullanmak için3 d) Arkadaşlarımla vakit geçirmek için e) Boş zamanımı değerlendirmek için f) Diğer……
8) Okul kütüphanenizde bilgisayar varsa bu bilgisayarları daha çok <u>hangi amaçla</u> kullanıyorsunuz?	a) Araştırma yapmak için b) Ödevlerimi hazırlamak için c) Sosyal medya hesaplarıma girmek için (Facebook, Youtube, Instagram... gibi) d) Oyun oynamak için e) Kütüphanede bilgisayar yok f) Diğer……
9) Okul kütüphanesinde internet bağlantısı var mı?	a) Evet b) Kısmen c) Hayır
10) Okul kütüphanesinin açık olduğu saatleri yeterli buluyor musunuz?	a)Yeterli b) Ne yeterli ne yetersiz c) Yetersiz
11) Okul kütüphanesinin <u>alanı</u> sizin için yeterli midir?	a) Yeterli b) Ne yeterli ne yetersiz c) Yetersiz

12) En çok hangi tür kitabı okuyorsunuz?	a) Macera b) Klasik c) Aşk d) Psikoloji-Felsefe e) Bilimsel f) Diğer……
13) Okul kütüphanesinden <u>bir ayda</u> ortalama kaç kitap ödünç alıyorsunuz?	a) 10'dan fazla b) 5-10 arası c) 1-5 arası d) Ödünç kitap almıyorum
14) Kütüphanenizde bulunan kaynaklar, bilgi ihtiyacınızı karşılamada yeterli midir?	a) Yeterli b) Ne yeterli ne yetersiz c) Yetersiz
15) Kütüphanenizde dijital kaynak (e-kitap, e-dergi, z-kitap) var mı?	a) Evet b) Hayır
16) Her hangi bir halk kütüphanesine üye misiniz?	a) Evet b) Hayır
17) Okul kütüphanesinde ders çalışmanız için ayrılmış bir bölüm (masa/sandalye) var mı?	a) Var b) Yok
18) Kütüphaneniz aydınlık ve havadar mıdır?	a) Evet b) Kısmen c) Hayır
19) Kütüphane okulunuzun kaçıncı katındadır?	a) Bodrum kat b) Giriş kat c) Üst katlarda
20) Kütüphanedeki kitap raflarının uzunluğu sizin için uygun mudur?	a) Evet b) Kısmen c) Hayır
21) Kütüphanenizin daha renkli ve modern tasarıma sahip olmasını ister misiniz?	a) Evet b) Kısmen c) Hayır
22) Okulunuzdaki kütüphaneyi arkadaşlarınıza tavsiye eder misiniz?	a) Evet b) Kısmen c) Hayır
23) Okul kütüphaneniz için tavsiyeleriniz nelerdir? **(Size uygun birden fazla işaretleme yapabilirsiniz.)**	(…) Daha geniş bir alanı olmalıdır. (…) Güncel kaynak sayısı artırılmalıdır (…) Bilgisayar sayısı artırılmalıdır (…) Ders çalışma bölümleri artırılmalıdır (…) Sürekli çalışan kütüphanecisi olmalıdır (…) Açık olduğu saatler artırılmalıdır (…) Kütüphane eğitimi verilmelidir Diğer……

EK 6: Araştırma Değerlendirme Formu

FORM: 2

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı

ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Zehra SAKUR
Kurumu / Üniversitesi	Çankırı Karatekin Üniv.
Araştırma yapılacak iller	Ortaokul - Lise Kocaeli
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi	Ortaokul - Lise
Araştırmanın konusu	2. Kütüphane mimarisinin kullanıcı üzerindeki etkisi Kocaeli İli Örneği
Üniversite / Kurum onayı	Var / ~~Yok~~
Araştırma/proje/ödev/tez önerisi	Tez
Veri toplama araçları	Anket
Görüş istenilecek Birim/Birimler	
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
Uygundur	
Komisyon kararı	Oybirliği / Oyçokluğu ile alınmıştır.
Muhalif üyenin Adı ve Soyadı:	Gerekçesi;..... ....

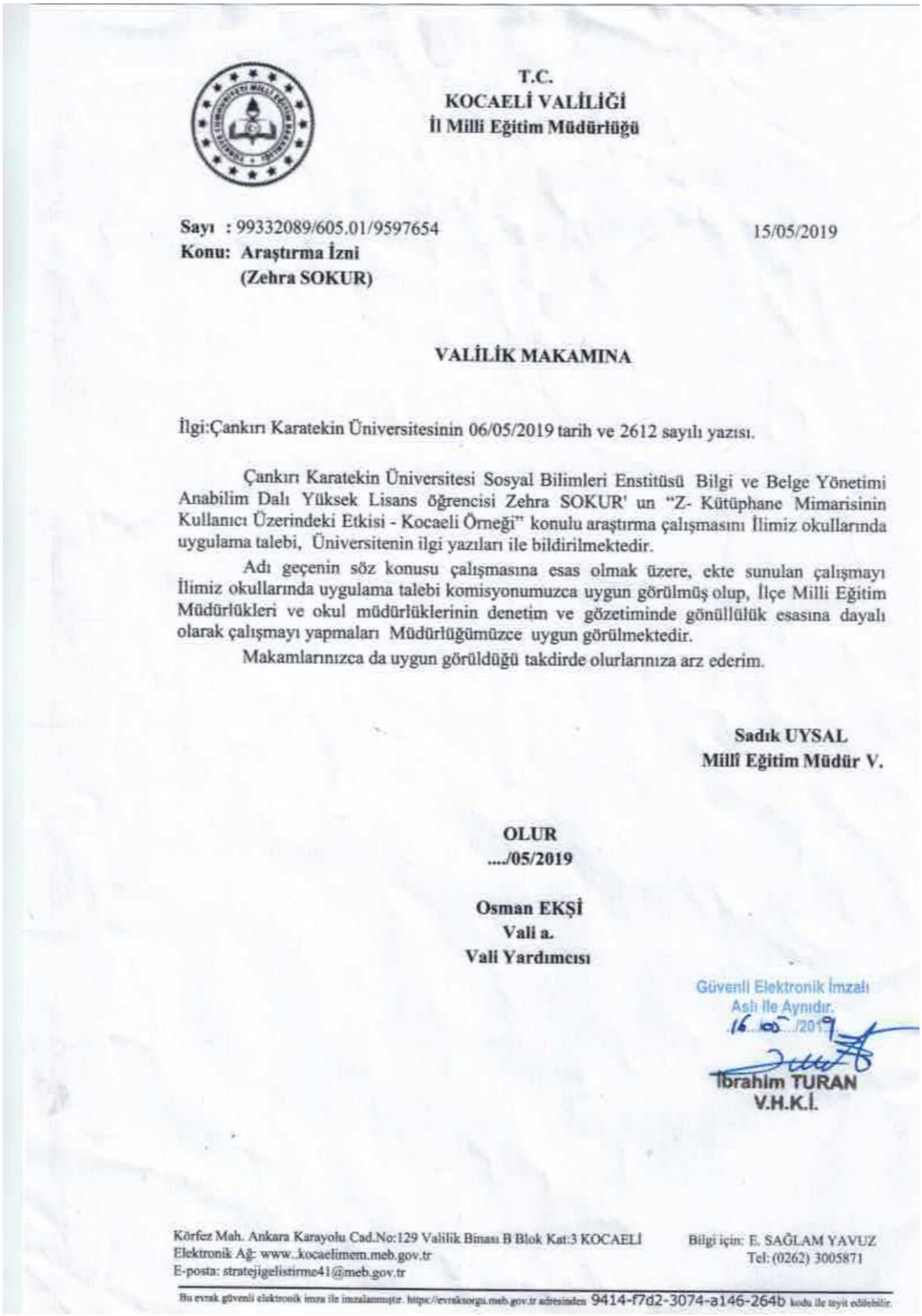
KOMİSYON

13../05./2019
Komisyon Başkanı
Mustafa DOĞAN
Müdür Yardımcısı

13../05./2019
Üye
Figen YÜNLÜ

13.05./2019
Üye
Murat DOYAROĞLU

EK 7: MEB-Araştırma İzni

T.C.
KOCAELİ VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 99332089/605.01/9597654 15/05/2019
Konu: **Araştırma İzni**
(Zehra SOKUR)

VALİLİK MAKAMINA

İlgi:Çankırı Karatekin Üniversitesinin 06/05/2019 tarih ve 2612 sayılı yazısı.

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Zehra SOKUR' un "Z- Kütüphane Mimarisinin Kullanıcı Üzerindeki Etkisi - Kocaeli Örneği" konulu araştırma çalışmasını İlimiz okullarında uygulama talebi, Üniversitenin ilgi yazıları ile bildirilmektedir.

Adı geçenin söz konusu çalışmasına esas olmak üzere, ekte sunulan çalışmayı İlimiz okullarında uygulama talebi komisyonumuzca uygun görülmüş olup, İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri ve okul müdürlüklerinin denetim ve gözetiminde gönüllülük esasına dayalı olarak çalışmayı yapmaları Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Sadık UYSAL
Millî Eğitim Müdür V.

OLUR
..../05/2019

Osman EKŞİ
Vali a.
Vali Yardımcısı

Güvenli Elektronik İmzalı
Aslı ile Aynıdır.
16../05../2019

İbrahim TURAN
V.H.K.İ.

Körfez Mah. Ankara Karayolu Cad.No:129 Valilik Binası B Blok Kat:3 KOCAELİ
Elektronik Ağ: www..kocaelimem.meb.gov.tr
E-posta: stratejigelistirme41@meb.gov.tr

Bilgi için: E. SAĞLAM YAVUZ
Tel: (0262) 3005871

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden 9414-f7d2-3074-a146-264b kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Zehra SOKUR

Doğum Yeri: Rize / Çayeli

Doğum Tarihi: 25.01.1988

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise: Selimpaşa Atatürk Lisesi (2002-2005)

Önlisans: Gazi Üniversitesi / Uzaktan Eğitim Meslek Yüksekokulu / Bilgi Yönetimi (2008-2010)

Lisans: İstanbul Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi / Bilgi ve Belge Yönetimi (2011-2014)

Yüksek Lisans: Çankırı Karatekin Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Bilgi ve Belge Yönetimi (2017-2020)

İŞ DENEYİMİ

Kurum / Pozisyon: Kocaeli Merkez Zübeyde Hanım Halk Kütüphanesi / Kütüphaneci

İLETİŞİM

E-mail: zehra.sokur8@gmail.com